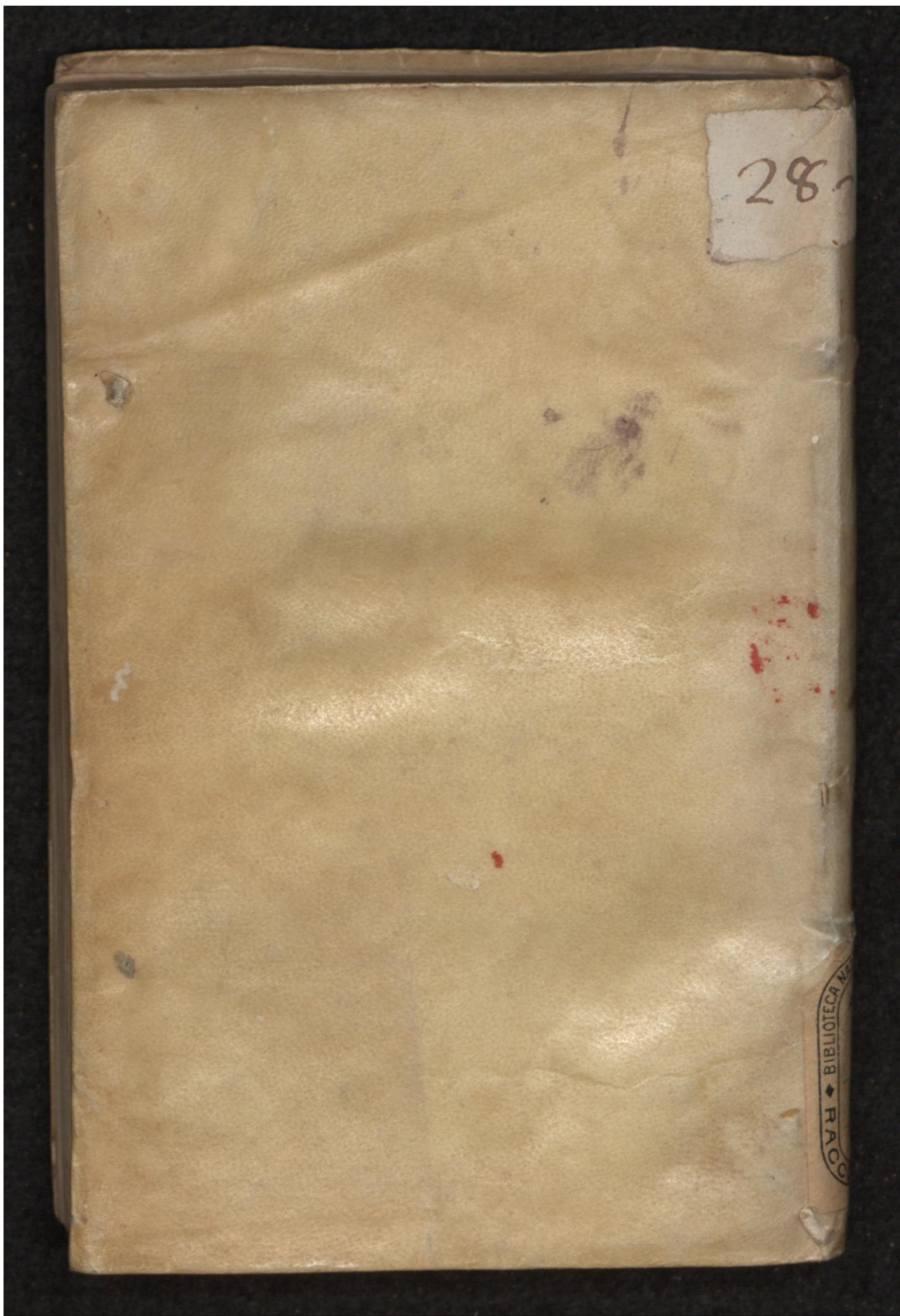

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.1.35

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.1.35

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.1.35

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.1.35

Ald. 2/1.

Ex Libris Joannis Nenoini

1874

IVNIORIS LV-

DOVICI PARISETI REGIENSIS

AD VARIVM TOLOMAEVM

FRATREM THEO-

POEIAE,

LIBRI SEX.

Compli *Paradisi*

VENETIIS APVD ALDI
FILIOS. M. D. L.

2.3

IV. N. I. O. R. I. S. I. V.

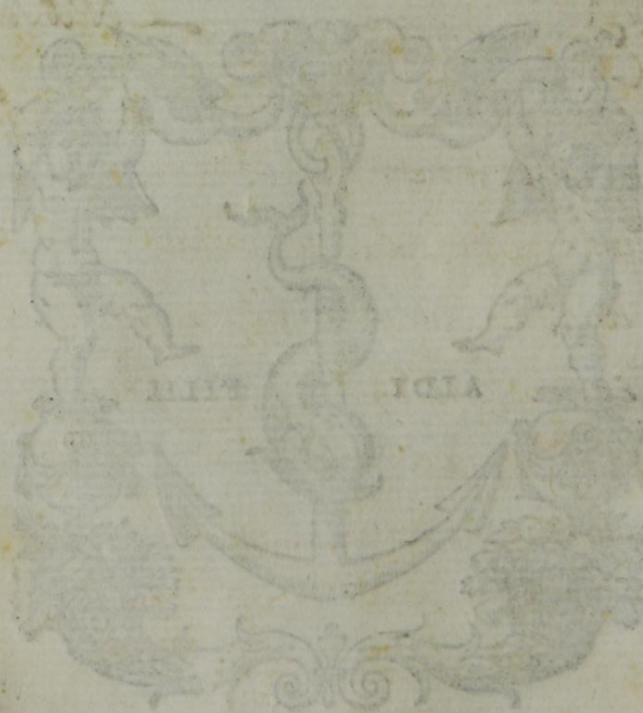
DOVIGI MARITIMI RECHENSIS

AD VETIVM F. O. L. O. M. A. I. V. M.

TRATTEM THEOR

PONTIAC

LIBRI SEX.

ALDI

VENETIIS AD V. A. L. D. I.

FILIOS. M. D. L.

AL

PON

NI

de De

tione co

sendum

nus ad

insince

la expe

grauita

bis fuit

mus ; u

mus be

eius St

qua

AD IVLIVM·III·

PONTIFICEM MAXIMUM, IV

NIOR LVDOVICVS PARI

SETVS REGIENSIS.

VM summum religio-
nis, & rerum ad te iudi-
cium pertineat: hoc opus
de Dei opificio, diuinaq; rerum crea-
tione conscriptum tibi offerimus cen-
sendum, atque iudicandum: ut non mi-
nus adhibito indice explores, si quid
insincerum in se contineat; quam libel-
la expendas, indignum nequid referat
grauitate christiana. Quantum in no-
bis fuit; id maxime propositum habui-
mus; ut in admirationem Dei excire-
mus hominem: & excitum rursus in
eius studiū, amoremq; accēderemus:
qua prorsus in re immortalitatis hu-

manæ, & salutis omnem rationem ar
bitramur esse collocatam. Ex ære,
quodcunque mihi Dei beneficio conflu
tum est; in sacrum ærarium studui
mus conferre: quod præcipue queat
esse usui: & quantum facultatis no
stræ ratio usa est posse tolerare.
Vale.

IVNIC

REG

S ex opera

M ateriae g

N unc aq

T anto o

M olimen

D ebilitas

I ngenij:

D ivina, s

F autorem

O ptavi tot

C ontractis

V ndique c

N on deer

N on prov

P onder

T urpiq

3
IUNIORIS LVDOVICI PARISETI
REGIENSIS AD VARIVM TO-
LOMAEVVM FRATREM
THEOPOEIAE.
LIBER PRIMVS.

NCESSIT iandudum animum
Tolomæe cupido
Scribendi terræ, & cœli primor-
dia, resq;
Productas authore Deo, & diui-
na dierum

S ex opera. à cœptis deterruit hætenus ingens
M ateriae gravitas, ratioq; abscondita. quanuis
N unc æquè agnoscam nobis non esse potentes
T anto oneri vires tractando: & maius id esse
M olimen, quàm quod valeat persolvere nostræ
D ebilitas operæ, & nostri perferre queat vis
I ngenij: tamen auxilio confisus, opiq;
D iuinæ, speransq; mihi fore spiritum eundem
F autorem, qui conditor extitit, experiar, quod
O ptaui toties, & viribus omnibus una
C ontractis, & subsidijs, quæcunque valebo,
V ndique collectis, animo, & conamine saltem
N on deero, si non dabitur re consequi. opinor
N on prorsus tam dedecori, probroq; futurum,
P ondere si pressus uidear succumbere, quàm si
T urpi pigritia arreptus, segniq; ueterno,

A iii

THEOPOEIAE

D efecisse animo conuincar . gloria quauis
 R esponfura oneri non fit, nec gratiæ abunde
 S im mihi conciliaturus repetendo, quod olim
 P luribus egregijs scriptoribus est memoratum :
 N e tamen id uidear frustra fumpfisse laboris ,
 H æc noua fcribendi ratio fortaffe uetabit .
 N am fi nullus adhuc per cliuum tendere, quem nūc
 I ngredior, tentauit : iter fi ducere, qua fe
 N ulla uetustatis demonftrat femita, conor :
 P rōpta animi ad præclara operū fubeunda, uolūtas
 N on damnanda, etiam fi non conatus adeptus
 S uceffum fuerit . fanè perpendere uires,
 E t librare, priusquam quid fubeatur, oportet
 P rudentem : & quam fufficiat tolerare facultas,
 M ateriam traētare decet . fed nulla potestas
 C refceret in maius : nullumq; accederet augmen
 V iribus humanis , fi non grauiora fubiri
 I nterdum accideret , maioraq; pondera fumi,
 Q uam ferri ex folito uideatur poffe . labore
 D ifficili uires augentur . uifa alioquin
 V iribus imparia , adnixu tentata feruntur :
 E t quæ, quam ferri poffint, grauiora uidentur,
 P lerunque adieētis conatibus inueniuntur
 C edere . Quocirca nobis , utcunque cadat res,
 D ucimus experiendum, & quod concepimus, ultro
 T entandum . Nolim tamen adfcribi mihi , fi quid
 E xplicitum fuerit fœliciter . id referendum
 O mne deo acceptum fateor , quodcunque probari ,
 L audariq; merebitur . Id uerò, quod ineptè,
 A ut ruditer fuerit fcriptum , confentio mente

I ngenua, esse meæ tribuendum inscitia: ut ergo
 C ertior ad uerum reddatur opinio tandem
 F irmandum, prius expediam diuersa sophorum
 S ensa pelasgorum de mundi conditione,
 P rincipio ue. Aliqui mundum sensere fuisse
 S emper, & æternis annis, seclisq; futurum
 P erpetuis: qui quantum decipiantur, & errent,
 I nde patere potest: quod credunt posse caducis,
 E t corruptilibus compingi pluribus unum,
 Q uod sit perpetuum: & quæ nasci comperiuntur
 O mnino, ex his posse aliquid constare, quod expers
 P rincipij sit. præterea multum, & uehementer
 P rimæ detrahitur causæ: dum mundus ei fit,
 A sseriturq; coæuus, eiq; creatio rerum
 A ufertur. cum perciperent minus hi rationem,
 Q ua tot coepissent rerum miracula, fuisse
 P erpetuo potius uoluerunt tradere, quam se
 O mnino ignaros intellectuq; fateri
 I nualidos. alij mundum scripsere creatum
 E sse: deumq; putarunt, quæ mentē esse reantur,
 E t fatum: cum principio in semet foret: atque
 E sset apud se, quicquid erat substantiæ, in undam
 C onuertisse ex aëre, materiamq; creandis
 O mnibus instituisse: elementaq; quattuor inde
 P roduxisse: quibus constarent cætera. sunt, qui
 V num constituunt, necnon duo: deq; duobus,
 A c uno numeros producunt, de numerisq;
 P unctā ferunt gigni, de punctis lineam oriri:
 E x qua produci planas, latasq; figuras
 C ommemorant: solidasq; aiunt prodire figuras

THEOPOEIAE

E x planis, solidis autem constare figuris
 C orpora : qualia sunt elementa. edi ex elementis
 D enique mundum animatū, intellectuq; ualentem
 A ffirmant. est, qui productum sentiat esse
 E x igni mundum, & uertendum rursus in ignem
 E sse ferat, nullo generandi authore statuto,
 Q ui sit materiae seiunctus. sola putatur
 H uic tenebroso homini mutatio causa creandi,
 A c producendi uia. multiplices, uariosq;,
 A tque infinitos numero putat esse creatos
 E x atomis mundos alius. sententia uerò
 S anior est eius, qui mundi tradidit esse
 A rtificem, authoremq; Deū : licet is quoque multū
 F allatur: dum materiam putat usque fuisse :
 P erpetuoq; arbitratur, semperq; futurum
 M undum. De mundo sunt hae sententiae Achiui
 G ymnasii, graecaeq; scholae : quae sedulitate
 V sa fuit tanta in studijs, rebusq; sciendis :
 V t quantum humani ingenij prestare facultas,
 V isq; potest : nihil omnino ignorasse uideri
 P ossit. sed cum sit productio, origoq; mundi
 T alis, ut ipsius superet perceptio uires
 H umanas, soli q; deo manifesta sit, author
 Q ui fuit, atque opifex: non mirum, si nequiere
 N ulla suffulti diuini numinis aura
 P ercipere illa, quibus noscendis nulla laboris
 H umani solertia sufficit absq; fauore,
 A fflatuq; eius, qui condidit, atque creauit.
 E xplosis igitur reliquorum sensibus, uni
 H aerendum est Mosi: qui mundi tradidit ortum,

P rincipi
 E t qui d
 S criptum
 E xcepitq;
 C onditione
 N ota potest
 C aptu homi
 N am cum d
 H umana, d
 E x sensu d
 N ostro inte
 A d sensum
 N atura, m
 P rincipi
 C um nequ
 E ximat d
 Q uam pa
 A ppendi
 Q ui trade
 P ropter ex
 S umpserat
 P inguius et
 I ntellec
 L ectorum
 E t quodam
 C oncluisse
 R em tam
 E xacte po
 A ppendi
 H umani

P rincipiumq; , dei monitis instructus, & ore:
E t qui de mundi, rerumq; tenore reliquit
S criptum, quod dictante Deo, qui fecerat, hausit:
E xcepitq; : tametsi pro farragine rerum,
C onditioneq; materiæ, quæ non satis esse
N ota potest homini, tradantur plurima: quæ pro
C aptu hominis possint utcunque expressa uideri.
N am cum de sensu perceptio prodeat omnis
H umana, ac omnis nostra intellectio causam
E x sensu ducat: fieri nequit, ut capiantur
N ostro intellectu, quæcunque minus rationem
A d sensum directam habeant. Quapropter origo
N aturæ, mundi; creatio pro ratione
P rincipij: quo nulla iacens Hyle statuatur,
C um nequeat sensus complecti uiribus, & se
E ximat à sensu tam propter temporis ortum,
Q uàm partum ex nihilo: non mirum, si satis edi,
A pprendi; nequit. Quauis sit credere dignum,
Q ui tradente deo scripsit primordia rerum,
P ropter eos, quos instituendos, atque monendos
S umpserat, attrectasse minus fastigia, remq;
P inguius expressisse, foret quàm tradita, quàm;
I ntellecta sibi: & pro capto humili, tenuiq;
L ectorum explicuisse rudi diuina Minerva,
E t quodam ad sensum propiori syrmate fandi
C onclusisse: tamen nulla ratione putandum est,
R em tam diuinam, atque alienam sensibus unquã
E xaete potuisse homini innotescere, siue
A pprendi: cum, quæ superant omnem rationem
H umani sensus, nequeant ullius amussim

THEOPOEIAE

I ntellektu hominis comprehend. peruia quæ sunt
 P uro intellectu, non possunt percipi eodem
 N otitiam humanis ex sensibus accipiente.
 V nde minus mirum, si qui uoluere uetusti
 G racorum arcanam educti mundi rationem
 S crutari, & scribendo aperire, modis uariarunt
 M ultijugis, absurdaq; plurima dissilientes
 M utuò, compegere. nihil, cur sensa piorum
 A uthorum, qui diuini monumenta secuti
 S unt Mosis, uarijs miremur habere modis se
 E t pro cuiusque ingenio differre. necesse est,
 C onditio ignorata rei gignat, pariatq;
 D iuersos sensus. Quæ uim superant, fugiuntq;
 C aptum intellectus, non possunt non uariate
 T radi: diuersisq; tenoribus exponendi
 I nuolui, quo fit, ne conueniatur, & uno
 S ensu exponatur. quanuis ratione creantis
 P rincipij conspiretur, nec dissideatur
 V ngue, tamen causa reliquorum tot ferè sensus,
 Q uot Mosis spartam exponendi iniere. meris dum
 N unc uerbis hæretur: dum nunc percipiuntur
 O mnia translate, contingit, ut eliciantur
 T am uarij sensus, ut sint propè, qui uideantur
 S erpere humi, referantq; nihil, nisi sensile: sint, qui
 A lta petant, solumq; sibi intellectuile mira
 C ontineant ratione. prout qui uerba secuti
 S unt mera, & addicti uerbis, solummodo rebus
 C orporeis hæserè: nimis pressisse uidentur
 M ateriam mundi, & diuini operis rationem
 E xtenuasse nimis, potiusq;, quid esset obeso

S en
 E t u
 V erba
 O mni
 S eges
 P rocess
 E xpedit
 V berius
 C onfun
 O btrun
 Q ue
 F raud
 A ctio
 P erfici
 I n fru
 E ius
 O mni
 P ercip
 T racta
 V t, qu
 Q uam
 I ngeni
 C um qu
 C onfune
 D ispe
 N atur
 E t quæ
 D imitt
 T ram
 S erp

Sensu homini promptum, q̄ quod dignū bonitate,
Et uirtute dei, spectasse: ita qui uoluere
Verba relinquentes, incorporeis referendis
Om̃ino perstare, mihi nimis ambitiose
Se gessisse uidentur, & ulterius referendo
Processisse, homini quā fas apprehendere: quāque
Expediat proferre. Dei dum latius, atque
Verius uim conantur monstrare potentem:
Confundūt hominis captum, humanamq; animorū
Obtundunt aciem: & fructu, seu fruge salubri:
Quæ de materia queat hac prodire, legentes
Fraudant. Nam cum tota dei descripta creantis
Actio tendat eò, ut uirtute dei, & bonitate
Perspicue intellecta, hominis mens ipsa trahatur
In studium, cultumq; dei: & capiatur amore
Eius, quem meritis largum, & uirtute potentem
Om̃ino deprendat, & ad sensum manifestò
Percipiat: nimis ambitiosa indagine, siue
Tractatu nimis obscuro fieri reperitur,
Ut, qui lecta minus capiant, tam mente laborent,
Quā sensu frangantur: & interea nequeant se,
Ingeniumq; satis diuino appellere amori:
Cum quæ alias possent sensus, animosq; mouere,
Confundantur eis, quæ conditione suapte
Dispersunt sensus, animosq; ex tramite prorsus
Naturæ abducunt. Quare nimis ardua linquens,
Et quæ lectorum possint obtundere sensus,
Dimittens, sic materiam moderabor: eoq;
Tramite procedam: ut nec possim forte uideri
Serpere prorsus humi, terræq; insistere solum.

THEOPOEIAE

Et si ego propono scribendi prorsus eundem,
 Quem Moses finem; tamen explanando aliquatò
 Altius, ipsius quàm Mosis nuda loquendi
 Simplicitas præ se uideatur ferre: relinquam
 Non intacta, nec omnino dimissa ea: quæ sint
 Puri intellectus. uerum scribendo tuebor
 Id rationis, siue modi: ut quodcunque trahetur
 Ex uerbis Mosis ruditer minus intellectis,
 Tale sit: ut nequeat mentes onerare, suâq;
 Conditione animos obtundere: quominus acri,
 Integramq; acie possint incumbere fini
 Proposito, fructumq; Dei decerpere amandi,
 Et contemplandi. Quin obseruare tenorem
 Est animus, qui præcipuè conducere possit,
 Et conferre animis in amorem pelliciendis
 Diuinum: studiumq; dei, cultumq; mouendis.
 Omnibus ex sensis, quæ sunt deprompta prophetæ
 Ex uerbis, & stare queunt ueri integritate
 Seruata: idcircoq; minus reprobata, teneri
 Possunt ex sacri conuentus lege, sequendum
 Id mihi proposui, de quo plus utilitatis
 Excerpi possit homini ratione salutis
 Querendæ, & causa cultus diuini, & amoris
 Concipiendi. Quauis explanatio nulla
 Sit, quæ non aliquid fini respondeat, atque
 Proposito Mosis: saltemq; ex parte scopum, qui
 Figatur, non respiciat: tamen ordo, tenorq;
 Esse potest alius alio magis expediens, ac
 Conducens. ut uero pium, quod proficiendi est
 Propositum, studiumq; cadat foeliciter, opto,

E fficiat, qui cuncta potest. Quodcunque talentum
 C æpi exercendum, desidero, sic ferat, atque
 E dat abundanter lucrum, eius, qui dedit aura,
 S ubsidioq; : prout minus id mihi defodiendum
 D uxi. Quo possit succedere, quod studiosè
 P roposui, tam uerba mihi, quàm sensa ministret,
 E xperto, cui uirtus omnis tam percipiendi,
 Q uàm fandi debetur. Cuius plasmata uersu
 C omplecti, & numeris comprehendere molior, eius
 O ro, mihi, imprimis adsit fauor, & comitetur
 H osce meos ausus: quibus affore prorsus opinor:
 C um præsertim habeam propè scribendo rationem,
 Q uàm planè deprenditur ipse habuisse creando.
 S ed iam tempus, uti spaciū subeamus, & actos
 I n cursum soluamus equos: & numine fausto
 D ifficilis spartam incipiamus inire laboris.
 Q uem tot constantem rebus, formisq; uidemus
 M undum, nullus erat. rerum natura uigebat
 N ulla, nihil subsistebat, quod corpore constet,
 A ut intellectu. nullus locus existerat,
 N ullum tempus erat. solum Deus in ratione,
 E t uirtute sua æterna perstabat, egensq;
 N ullius, & numeris cunctis perfectus agebat
 I n semet, semetq; sua uirtute fouebat
 S implex, & motu prorsus alienus ab omni:
 Q ui cum natura foret unus, Hipostase uero
 T riplex, uis summa pollebat, & omnipotenti:
 E t tam perfectæ præcellebat bonitate,
 Q uàm prorsus rationē omnem sapientiæ habebat.
 H ic nulla urgenti causa, aut ratione coactus,

THEOPOEIAE

Sed solum bonitate sua sic motus, ut ipsi
 Nulla tamen contingeret immutatio, mente
 Quicquid in æterna conceperat : atque uolenti
 Sic animo semper seruarat, ut ordine certo
 Temporis effectum sortiri uellet : ad ortum
 Duxit, & ex nihilo mira uirtute creauit.
 Vt uoluit bonitatis thesauros aperiri,
 Diffundiq; suæ, ac animis, rebusq; creatis,
 Larga suæ uirtutis munera participari :
 Sic se præstitit, ostenditq; creando potentem,
 Mirificumq; nimis. Nam cum substantia nulla,
 Nullaq; materies existeret, & nihil esset
 Omnino, nisi qui foret ipse, suapte creauit
 Sponte, suapteq; ui finxit tam materiam, quàm
 Formas, & tam corpora, quàm omni mole carentes
 Corporea intellectus: ut, ni uis foret ipsi,
 Quæ bonitas, & ni prorsus foret infinita
 Tam bonitas, quàm uis : dubitari posset abunde,
 Maiorem ne creando ostendisset bonitatem,
 An uim. sicut enim bonitas, qua tot bona, causa
 Ipsorum solum sint condita, maior habenda est,
 Quam quæ comprehendi ualeat satis, & memorari :
 Sic uis, siue potentia : qua tot mira creata
 Sint, & de nihilo penitus producta, suapte
 Effectu sensum superant quemcunque putantis,
 Et quamcunque aciem scrutantis. Cum nihil ergo
 Eset adhuc, nondumq; aliquid substantiæ agentis,
 Aut existentis foret : imprimis deus unà
 Cum cælo, distinctos edidit intellectus.
 Id cælum, seu sit solum intellectile, seu sit

Corporeum, sensu exemptum, & perceptile solo
Intellectu, ex luce relata nomen adeptum est :
Et cum instar ignis nitidi splendet: ab ignis
Luce uocatum est Empyrium : quod plane habitandum
Productis statuit deus intellectibus. hi sunt
Puri intellectus sine corpore prorsus agentes:
Qui tam naturæ sunt nobilitate creati
Insignes, ut nulla queat natura putari
Nobilior, propiorq; deo. substantia simplex
Est horum, uita immortalis prædita : cui nec
Tempus, nec numerus motus aliquatenus obstat
Corrumpendo. boni sunt conditi, & obtinere
Cognitionis acumen, & insignem rationis
Vsum, tam munus diuinæ gratiæ habentes,
Quam pulchra dotati libertate uolendi :
Qua possent operando bonum, recteq; merendo
De bonitate dei pertingere gloriæ ad alium,
Fœlicemq; statum. Sed quæ ratione merendi
Rectè, libertas fuerat concessa, fuerunt,
Qui male ea utentes, recto de tramite abirent :
Atque mererentur præuè. perstando beari
Qui sic perfectè poterant, ut nulla beati
Turba status posset contingere : dum uoluere
Iura dei tentare, deiq; quod esset, iniquè
Appetere, & sibi met partes ascribere fastu
Diuinæ : quæcunque status oblata beati,
Perfectiq; fuit quærendi occasio, non tam
Amisere sua noxa, quam quicquid haberent
Gratiæ ope, omnino pessum misere. erat unus
Omnibus ex alijs præstantior, & ratione

THEOPOEIAE

I nsignis tam formæ, quàm substantiæ adeptæ
 N obilior: qui cum tanto mage semet amantem,
 E t gratum præstare Deo deberet, ab ipso
 Q uanto maiori merito se nosceret esse
 A ffectum, prouectus eò fuit improbitatis,
 A tque philantiæ, ut auderet sperare, quod esset
 V nius, ipsiusq; Dei. cui quibat amando
 H ærere, hærendoq; frui fœliciter: huius
 D um nulla accepti meriti ratione habita, ius
 V surpare studet: studioq; suoapte beari
 C onfidit se posse, miser fit prorsus, & atris
 C orripitur tenebris: cum luce nitesceret, & cum
 P recipuum munus potuisset gloriæ habere:
 S i fastu indigno abstinuisset, & uberiori
 P erfusus riuo diuinæ gratiæ, amorem
 C oncepisset, uti meriti ratio, bonitasq;
 S umma dei exegisset. iniquo proposito huius
 P lurimi adhærentes unà cecidere, sibiq;
 P erpetuum peperere malum, æternisq; tenebris
 S e mersere. adeo potuit peruersa libido
 V nius, ut plures corrumperet ordine ab omni
 C orripiens aliquos. Quos deprensos sibi iniquos,
 I nfensoq; Deus poterat, si fors uoluisset,
 P erdere, & ad nihilum penitus deducere: uitam,
 Q uam semel impendisset, eis auferre sua non
 S ustinuit bonitate, sed esse, bonisq; potiri
 N aturæ permisit eos, & nulla subire
 D amna alia est passus, quàm quæ peccando sibimet
 I psi constassent: culpaq; sua peperissent,
 S ese concepto fastu, factoque ruentes
 Defectu.

Desectu . pars uero maxima perstitit : & se
 In cultu , studioq; Dei seruauit , & insons
 Continuit : quæ mox diuina gratia abunde
 Accedente , sibi tantum uirtutis amando
 Contraxit , tantumq; sibi constantiæ adepta est,
 Ut labi omnino non posset, uti potuisset
 Ante . Dei uirtute, Deiq; fauore benigno
 Promeruit tantum, atque adeo profecit: ut illis,
 Quæ suscepta bonis natura, & gratia haberet :
 Accedente Dei potiori gratia , acerni ,
 Et cumuli tantum adijceretur: ut amplius esset
 Nil, quo conditio, seu uita beatior edi ,
 Constituiq; capeissentis ratione ualeret .
 Qui cælum produxit, cœlicolasq; creauit
 Intellectus corpore, materiaq; carentes ,
 Ordine naturæ potius, quàm temporis idem
 Materiam informem : de qua res uisibilis omnis ,
 Omneq; corporeum, & subiectum sensibus, ortum
 Summeret, effinxit : miroq; modo , & ratione
 Ignota plasmauit . ut informis sit adepta
 Principium moles, & cum minime foret, esse
 Cœperit, humanum captum fugit. intellectum
 Non subit, in sensumq; minus cadit, ut rude, uastū,
 Miscellumq; chaos : de quo miracula rerum
 Tot fuerint producta, tot educæ species sint
 Corporeæ : cum nil nisi inane foret, uacuumq;
 Tam ratione loci, quàm corporis : esse repente
 Cœperit, & subito productum emerferit ortu .
 Et si materies erat hæc informis , & omni
 Priua rei forma distinctæ : non tamen absque

THEOPOEIAE, I

P rorsus erat forma. formam cum corpore habebat:
 S ed quæ nec specie distincta, nec ordine quoquam
 P rædita, tam fugeret uisum, quàm cognitionem
 A rceret. Non hæc perfecti corporis ullam
 F ornam, non imperfecti, non simplicis in se
 E xpressam, aut propriam referebat. ad omnia rerū
 C orpora formanda, speciesq; potentia ad omnes
 S emet habebat suscipiendas. quicquid habebat
 C orporis, id triplex dimensio constituebat.
 S ed qui conueniebat dimensus ratione
 T erminus, & corpus statuebat, nil speciei
 C orporeæ causa, nil cuiusquam ratione
 E ffigiati conueniebat. materiæ isti
 T am cœli, quàm mundi inerat substantia, quanuis
 R espectu cœli, propter solidam, stabilemq;
 F ornam, quæ foret ipsi suscipienda, habuisse
 C onferri possit naturam aliam, & rationem.
 S ic erat informis moles, confusâq; rerum
 M ateries: ut Mose tamen testante referret
 T um terræ faciem cuiusdam prorsus inanis,
 E t uacuat: tum quandâ undantis imaginem Abissi.
 E t si Hyle congesta tenebat corporis omnis
 S emina, & omnem tam aërij, æthereiq; elementi,
 Q uàm cœli, & cuiusque globi lucentis habebat
 I n se materiam: tamen ob substantiæ aceruum
 T erreæ, & hærentes densa compagine aquarum
 H umores nihil omnino splendoris agebat:
 S ed tota obscuris tenebris obsepta rigeat:
 E t terra facie tenebrarum, ambageq; cæca
 F ufa tenebatur. Cum se moles ita haberet,

Vt lucem nondum contingeret esse redactam
 Ad formam, aut actum: de quo se proferat omnis
 Incendi ratio: non mirum, si, quod inesset
 Materie semen lucis, minus elucebat:
 Et nullo penitus radiabat lumine. nanque
 Cum priuatio sit, quæ facta potentiam ad actum
 Ducat, & ad formæ rationem constituendæ
 Attineat: mirum nulla ratione uideri
 Debet, si tenebris obsessa nigrentibus Hyle
 Vim lucis nihilominus insertam sibi haberet
 Edendæ, & prodendi materiale teneret
 Principium splendoris. habere potentia, & actus
 Quendam consensum sic comperiuntur, ut actus
 Educatur præcedente potentia: & actum
 Præuertat substrata potentia: sic tamen, ut quod
 Non esset, quiret tamen esse, potentia in actum
 educta, prorumpat, & extra se ferat: & se
 diuersa specie, quàm qua foret in ratione
 Materie, ostendens aliud se prodat, & edat.
 Vt chymus, seu materies concocti alimenti
 Sese habet ad partes similes corporis, atque
 Dissimiles uel naturæ conficiendas:
 Ac aliam omnino speciem, quàm quæ foret ante,
 Admittit: sic segne chaos, congestaq; rerum
 Materies sese ad partes, seu corpora mundi,
 Et coeli efficienda, alia se prorsus habebat
 Sub specie. prout embrio ad humani capiendam
 Corporis effigiem se præstat, & exhibet artus
 Ad quoscunque habilē effingendos corporis: & cū
 Mole rudi constet massa compactus inertī,

THEOPOEIAE

A d sensus tamen, & uitam se præbet habendam
 A ptum, & paulatim ex massa uitalis inerti
 F it foetus: sic materies primæua, chaosq;
 C ongestum ad cuiusque rei effectum capiendum
 S e præbebat, & ad quæcunque ferenda habilem se
 C orpora præstabat: sensumq; admittere, siue
 V itam, distinctis uarijs formis animantum,
 A ptum, mirifica sese ratione ferebat.
 H uic massæ informi, quæ tam sicci ratione
 T erram, quæ causa humidi aquas referebat, habens se
 I nstar cuiusdam densi humoris, liquidiq;
 L imi, inerat patiens uis, qua formis capiendis
 R erum corporeis erat apta, & idonea. sed uis,
 Q uæ plasmarat, agens diuina astat, eiq;
 S e super indebat mira ratione ferens se.
 S icut enim præstans opifex, agilisq; magister
 F ingendi, quam cogitat in uarias animantum,
 A ut rerum effigies massam conuertere, ei se
 P resentem præstat: studioq; incumbit, & artem
 S edulo molitur: ita uis diuina, Deiq;
 S piritus informem massam in uarias uersurus,
 A tque redacturus species, & corpora rerum,
 V iuentumq; , operi instabat, seseq; ferebat
 P resentem, & summo studio se promptus agebat.
 H ic erat æterno procedens spiritus ætæ,
 T am de substanti natura, quam sapienti
 M ente Dei: qui cum summam uirtutem operandi
 C ontineat: specimenq; omnis comprehendat amoris,
 Q uicquid agit, tam mirificum testatur amorem:

Quam summum culmen uirtutis comprobat. huius
O fficio perfecta Dei sic editur, atque
E xeritur uirtus: ut cum primis tamen ingens,
E t perfectus amor compare it, atque patefcat.
S piritus iste Dei est bonitas immensa, Deiq;
I nfinitus amor: quo se fundente creatur,
S ustantatur, agit substantia quælibet: & quo
A spirante uigor naturæ, uita animanti,
V is rebus, uirtusq; datur. Quocunque refert se
S piritus hic, etsi generaliter omnia complet:
S ecum tam patris, quàm fili munera defert:
N ec minus ostendit sese uirtute potentem,
Q uam sapientia abundantem. nil perficit, & nil
E xequitur summi perfecta potentia patris,
C ui non accedat, cui non aspiret agendo
S piritus iste. nihil nati sapientia tentat,
M olitur, peragit: quod non communicet huius
C um uirtute. nihil tam natus, quàm pater unquã
E fficiunt, uel agunt, quantum tamen attinet ad res
E xternas, quod non communibus huius agatur
A uspicij. quîn hoc diuino spiritu agente
E st pater omnipotens usus: cum uirginis aluo
N atum causa hominis seruandi assumere formam
H umanam uoluit. sunt nulla charismata, quæ non
S piritus hic secum referat. sunt munera nulla,
N ullaq; dona Dei: quæ non dispenset hic idem
S piritus. huius enim contingit munere, ut horror
H umanis animis incussus suscitet, atque
C ommoueat curam, ac studium cultus, & honoris
D iuini. ut pietate, & relligione calefcat

Mens humana, nihilq; admittat, quod queat esse
 Tam propriae, quam diuinæ aduersum rationi,
 Est huius proprium munus: cuius quoque dono
 Efficitur, ne quod cum consilio, & ratione
 Sit susceptum, dimittatur, sed teneatur
 Forti animo, & constanti proposito foveatur.
 Quod res officio rationis, & intellectus
 Percipiantur, & indagando scientia rerum
 Quærat, sacri succedit pneumatis huius
 Auspicijs. huius diuini flaminis æquè
 Afflatu fit, ut humanas sapientia mentes
 Illustret: doceatq; uiam tam sancta operandi,
 Quam cognoscendi diuina. O, spiritus hic me
 Occupet, arripiatq; mihi bone, sancte, potensq;
 Spiritus aspira, & pleno mea uota fauore
 Prosequere. hanc sacris uirtutibus imbue mentem,
 Muneribusq; tuis dona: quibus instituatur,
 Formeturq; satis. Sic larga scientia pectus,
 Sic uber animum subeat sapientia: ut ausis
 Saltem ex parte aliqua respondeat ipsa facultas:
 Et quæ difficilis prouincia cœpta, capeßat
 Successum, qui proßit, & utilitate redundet.
 Tu potes infantes tereti sermone disertos
 Reddere, & ignaros mira ratione scientes.
 Tu uitium linguis adimis. tu pectora cæca
 Illustras, animosq; doces arcana. rudes tu
 Rudis, & dulci instituis sapientia agrestes.
 Tu Syrios homines cymbas impellere remis
 Assuetos, & nauigijs incumbere agendis
 Per mare piscando, tam fandi copia abunde

D itasti, quàm mirifica uirtute docendi
D onasti. qui non animi minus arte carebant
I ngenua, quàm naturæ ruditate rigeant
I nsigni, ad tantum culmen uirtutis, & artis
D uxisti, ut non tam promendo mira, stuporem
I ngererent, quàm uim suadendi, siue docendi
M aximā, & oblatā quocunque ex tēpore haberent.
S i me nascendi causa tibi debeo: si sum
I ure renascendi tuus: accipe me quoque, meq;
N umine suffulci propiori: & qui hactenus æquor
N aturæ undosum cymba rationis, & arte
R emigij tentauit, expiscandoq; sagenam
P ertusam, fragilemq; in prædā cognitionis
I actauit: ad meliora tuo me munere deduc:
D aq; tuo perfusum numine tam sapienter
M e sentire, loqui quàm mira, quibus moueantur,
A tque inducantur, qui nati: ut, si ratione
D untaxat signi contingeret esse renatos,
R e, uereq; renascantur tuo amore medullis
C orrepto, & diuina animis charitate recepta.
S i seruandi hominis nulla est occasio, nulla
S uppetit ansa tuo sine numine, nostraq; de te
C oncipitur, pendetq; salus: cum sis bonitatis
F ons, & amoris, & omni munificentie abundes
V bertate: nihil plane est, cur irrita uota
N ostrā finas: eiusq; preces succedere inanes
P ermittas: qui te studet aspirante, tuoq;
N umine succurrente, pio correptus, & actus
V oto tam seruari, quàm seruare. prout tu
L ucem eduxisti tenebris: & corpora rerum

B iiii

THEOPOEIAE

E x massa informi formasti : sic mihi lucem
 A motis tenebris affer : sic me ruditate
 D iscussa informis : ut ualeam scribendo , quod opto
 P ræstare, & digno complecti carmine mira,
 E t speciosa tuæ uirtutis munera , qua tam
 V sus es in rerum formandis corporibus , quàm
 I n distinguendo à cæcis splendore tenebris.
 C um foret ergo chaos tetrum , tenebrosâq; rerum
 C ongeries, unôque globo, massâque uicissim
 O mnia naturæ fluitarent semina : sêque
 C orpora terrifico rerum indigesta tumultu
 M iscerent ; sonitûque ingenti, horrorêque uasto
 M ista uoluntarent : & nullo se ordine haberent :
 E ximius bonitate deus , sceptroque potenti
 E xcellens, cæca passim caligine sese
 F undente , & fusco tenebrarum horrore uagante,
 C ompressis tenebris lucem mandauit oriri :
 E t pulchri faciem rutilantem luminis edi .
 N am cum tota nigris fuscet massa tenebris ,
 E t teter informem perfunderet horror Abyssum :
 N on aliter Deus omnipotens, opifexq; benignus
 S piritus è tenebris fecit prorumpere lucem :
 Q uàm soleat, siquid modo naturalia fas sit
 D iuinis conferre ; leui, calidoque uapore
 C onscendente statim collis nubibus ignis
 L ucidus è nigro noctis prorumpere uultu .
 M utuo concussis saxis prout emicat ignis,
 E t lumen de corporibus prorumpit opacis :
 E t naturalis causa uirtutis, ab atræ
 C orpore materie subitò lux ignea prodit.

N on secus artificis suprema potentia summi,
S ummæque diuini uirtus, & energia plastis,
E x rudis obscuro, & tenebroso molis acervo
E licuit lucem, lucemq; emergere fecit.
S i prout attestata fuit græcana uetustas,
C ùm non ullus adhuc ignis mortalibus usus
E sset, & in syluis homines de more ferarum
V itam agerent, ramis uehementi flamine uenti
A rboreis unà incussis, crebroque citatu
I llis, ortu subito emicuisse putatur
I gnis, & umbrosum nemus illustrasse corusco
L umine, materia ligni conceptus, & atris
E ductus densi nemoris de frondibus: ultra
Q uid mirum fuerit: si sese spiritu agente
D iuino, & fundente Dei se flamine, lux sit
E dita, & ex massæ tenebroso corpore lumen
E xpressum? quicquid fieri, & contingere agente
N atura spectamus, eo, qui condidit ipsam
N aturam mandante, & agente, fuisse aliquando
E ffectum: tam nil mirum, dubiumq; uideri
Debet, ut insciti nimis, & præposteri habendum
S it hominis, sentire aliter, uel credere. nam quod
N atura fieri compertum prorsus habetur,
I d uirtute Dei, qui tam naturæ operanti
V im tribuit, quàm naturam ipsam protulit, actum
M irari, non fortè minoris ineptiæ erit, quàm
I mpietatis. uti factum uirtute Dei, quod
N atura fieri deprendimus, admirari
N on debemus: ita æquo animo nos ferre decet, si,
S icut naturæ super hac re uimq; , modumq;

THEOPOEIAE

Nescimus, diuini æquæ facti rationem,
 Siue modum non percipiamus. propter agentis
 Virtutem, quam scrutatu comprehendere nullo
 Possumus, & nulla nostra ratione ualemus
 Metiri, & propter natuius semina rerum
 Principijs absconsa, & semineas rationes
 Materijs, rebus que latent conditione
 Iniectas, fit, ut ulla rei productio tum ui
 Diuina, tum opera naturæ facta, sat esse
 Cognita non possit: quæ quauis facta patefcat,
 Quo tamen accessu, & quonam sit facta tenore;
 Et quo priuandi motu, uirtutē que formam
 Ceperit: apprehendi nequaquam posse uidetur.
 Lucem igitur Deus à tenebris distinxit, & atra
 Sic de materia lumen contraxit: ut ipse
 Mutando formam inferret, lucemq; crearet,
 Quæ nondum fuerat: quauis, ratione potentis
 Sumere materiæ formas quascunque, fuisse
 In massa, uel mole rudi censenda sit. est sic
 Diuina educatæ lucis distinctio nobis
 Accipienda: ut supplodatur opinio, siue
 Sensus Anaxagoræ. quænam fuerit species, uel
 Forma recens lucis productæ, corpore solis
 Nondum compacto, nondum cœlestibus astris
 Eductis, etsi mihi diffinire uidetur
 Difficile, & multa labyrinthi ambage refertum,
 Tam propter lucis, quæ nunc sunt, corpora necdum
 Condita, quàm propter regiones aëris, in quo
 Sese lumen habet, nondum de mole redactas
 Ad formam: tamen abiectas, quæ posset oriri

E x consumato mundi, rerumq; tenore,
 A nsa argutandi, solumq; habita ratione
 D iuinæ uirtutis, & immensæ, atque carentis
 F ine potestatis, qua cuncta creata fuere,
 E t plasmata; nihil ducens huiusmodi ademptum
 E sse potestati, quod non queat effici, opinor
 C um sacris interpretibus, doctisq; magistris
 R elligionis, eam lucem, quæ facta fuisse
 F ertur, & à tenebris secreta, habuisse nitorem,
 S plendoremq; licet nondum in solare aliquod, uel
 S idereum corpus foret affirmata. Quod astris,
 E t soli lumen nunc funditur aëre, corpus
 L uciferum, de quo tam sol formandus erat, quàm
 S idera, fundebat per inane potentia habens se
 A ëris adformam, & per materiam generandi
 A ëris appositam. de quo lux corpore sese
 F undebat, seu quinta fuit substantia, siue
 A etheriam rationem habuit, se solis habebat
 I nstar, & illustri facie, pulchroq; nitebat
 L umine: seq; uelut corpus solare ciebat:
 E t motu se composito referebat in orbem:
 E t quanuis ipsi soli, cui purior inde,
 E t potior forma uirtus accessit adepta,
 A equam uim minime retineret: habebat eadem
 S ese lege tamen, tam luminis emittendi
 C ausa, quàm motus in circuitum peragendi.
 H æc nanque illustris moles substantia solis
 C um foret edendi, soli que addicta futuro
 M ateries esset, lucem mittebat, & æstum
 N on alia specie, quanuis uirtute minori,

THEOPOEIAE

Quàm sol emittat. nam uis aëtiua caloris,
 Et lucis, quam sol, uel sidera singillatim
 Ad certos rerum effectus censentur habere,
 Huic moli generaliter, & quadam ratione
 Communi, fusâque inerat. præscripta ferendis
 Discrete nullis, sese præbebat ad omnes.
 Effectus pariter. quæcunque potentia, uisq;
 Est soli lucis causa, causâque caloris
 In uarijs, certisq; sigillatim efficiendis,
 Huic aderat quadam indefinita ratione,
 Siue modo: quo non tendebat ad efficiendum
 Quidquam præscripti foetus, uel particularis
 Naturæ: sed uergebat quodam generali
 Semineo ad producendam quancunque caloris,
 Ac lucis speciem: de qua se funderet inde
 Virtus ad quoscunque edendos particulatim
 Naturæ effectus. erat hoc ex corpore, solis
 Orbis, & astrorum candentia corpora demum
 Conficienda. nihil non luminis, atque caloris,
 Quod foret ex sole, aut astris ad constituendos
 Naturæ partus fluxurum, à luce uigorem
 Hac erat aëturum: & de huius ratione caloris
 Vim suscepturum. O præclarum munus apertæ
 Lucis, & eduçtæ: quæ non solum generandis
 Rebus abundantem causam foret allatura,
 Sed genitis esset etiam fomenta tuendis
 Suffectura. quis amplecti se fideret unquam
 Posse satis scribendo huius miracula lucis,
 Et lucis speciosa huius, diuinâque dona?
 Hæc est, quæ uirtute Dei confecta, manûque

C ondita diuina : quæ non solum inspiciendam
 S e pulchro aspectu præbet , uisûque uidendam
 I uundo : sed quæq; etiam iucunda uideri
 E fficit , & uisû dat singula quæq; parato
 S pectari . quin tam magni sunt munera lucis
 H uius momenti: ut quadam ratione putetur
 A d reliquos, præter uisum, spectare parandos
 S ensus . quod rerum uideantur corpora , quod res
 V isum, uel sensum subeant, lux efficit. at dum
 L uce fit, ut sensu apprehendatur sensile: cum se
 N otio de sensu traducat ad intellectum ,
 M unere succedit lucis, lucisq; fauore
 E uenit, ut subeat mentem intellectuile . quo fit,
 V t sensus , intellectusq; operatio luci
 D ebeat ascribi : & tam quod capit intellectus ,
 Q uam quod percipitur sensu , acceptum referendū
 S it penitus luci. lux candida, pulchra, nitens que:
 Q uæ dum se placidam, & iucundam sensibus offert,
 A c ipsos, rerum ostendendo corpora, sensus
 E rudit, in causa est ut mens intelligat, atque
 I ntellectus agat : licet id munus referendum
 A d lucem sit eam potius, cuius typus hæc est.
 H æc typus est eius lucis : quæ continet in se
 O mnem intellectus rationem; omnemque tenorem
 S piritualis conceptus complectitur : & , cum
 T am sit ueri omnis, quàm omnis sapientiæ origo,
 N on minus ad ueri se præstat cognitionem
 P ræstandam, quàm fundendum sapientiæ acumen.
 L ux uelut hæc subiecta oculis de corpore manat ,

THEOPOEIAE

E t se præcipuè ad sensus accommodat : atque
 C orporeis propriè se præstat significandis :
 S ic incorporeis , hæc altera corporis expers ,
 E t nullo ducens ortum de corpore, rebus
 N oscendis causam præbet . nam lumninat omnem
 H æc intellectum . nihil intellectuile tam non
 S ubsistit , quàm non intelligitur sine lucis
 H uius ope, ac uirtute . suæ uirtutis in omnem
 T am uitam, quàm intellectum lux ista potentes
 I mmittit radios : quæ cum manifestet, & edat :
 Q uod sciri expediat : quorumq; scientiæ haberi
 D igna sit imprimis : merito lux uera uocanda est ,
 E t censenda, typum cuius gerat, & uelut umbram
 Q uandam prætendat: quæ sensus perficit : & quæ
 S ensu percipitur lux . si typus , umbrâq; ueræ
 L ucis habet tantum momenti in perficiendo,
 E t delectando , ut non solum ducat in actum
 S ensum , & delectet, sed sensu etiam intellectum
 I nformet : quantam de uera luce putandum est
 V im delectandi , uel perficiendi orituram
 E ffe, frui si detur ea, & spectando potiri ?
 O mibi contingat, lucem spectare aliquando
 H anc puram, & nulla miscendam nube. quousq;
 V iuitur hic nobis , utinam lux mystica sic cor
 V itali afficiat, circumfundatq; calore,
 S ic animum illustret, mentemq; illuminet, ut mox,
 C um nulla obstiterit caligo corporis , ipsam
 S umere pleno haustu, totoq; haurire queamus
 O btutu. Affulgere mihi sic expeto lucis
 H uius diuinæ radios: ut fusca relinquens,

E t mundi tenebras uitans ineam rationem
V itæ, qua possim, simulac exire theatro
H oc uano acciderit, perfecto munere lucis
E iusdem perfundi, perpetuoq; beari.
S icut enim est huius lucis, compage caduca
C orporis inclusis animis immittere pulchros,
A tque salutare radios: ita tota, peracta
V itæ mortalis ratione, beatio puris
C ontingens animis, eiusdem munere lucis
C onstat, & in luce omnino consistit eadem.
S ancta, salutaris, cunctis que referta bonis lux,
Q uæ summo æterna genesi coniuncta parenti,
T am uim uiuificandi animos, quam iura beandi
S ola tenes, nostræ fœlix illabere menti,
E t uirtute tua sic me, dum carcere tetro
H oc teneor; muni, illustraq;: ut denique possim,
T e contenta acie speculari, & amando beari.
L ux pia, lux que potens, cuius uirtute scientes,
F œlicesq; animi fiunt, cuiusq; nitenti
L ampade, & illustri nimium splendore fit, ut tam
S ingula per species, quam per primi rationem
P rincipij agnoscat, agnoscendoq; beetur
S umma creaturæ substantia: pectoris huius
D iscute iam tandem tenebras, & solue rigorem.
N e, quæso, patiare tui splendoris, & æstus
E xpertem, cuius causa te nouimus olim
L uxisse in tenebris, tenebrasq; petisse, tametsi
N on exhausta ipsis, non intellecta fuisti
A tenebris. lux alma meæ spes unica uitæ,
T e mihi per dubij, uastiq; pericula ponti

THEOPOEIAE

D ucenti cymbam uitæ : fluctusq; marinos,
D ifficiles que sinus mundi uersatilis huius
S ulcanti, ex alto propone ducem, nitidoque
T e iubare ostenta : atque tuo mihi sideris igne
S ic adsis, faueas que monens, & uota secundans,
V t ualeam portum, quem tento, subire salutis,
A tque tuis ad te auspicijs accedere possim.
Q uæ ualida uirtute Dei lux condita, quæq;
L ucida materies, & raro corpore constans,
A tenebris, seu corporibus densedine pressa
O bscuris, fuerat secreta : uoluta per orbem,
C ircuitum que, relinquebat, qua parte graui, seu
D ensæ materiæ se subducebat, opacam,
E t fuscæ faciem. nam quatenus acta per orbem
S e mediæ moli lux subducebat : opaca
M olis erat facies. tenebras absentia lucis
I nducebat, & ut tenebræ quamque petebat
L ux molis faciem, sic illustrabat; ut ipsa
D estituente, nihil moli succederet, ex quo
C onstarent tenebræ : quarum substantia nulla est,
N ullaque natura, est lux, quæ de corpore sese
I llustri referens, corpus natura alioqui
O bscurum, tetrumque suapte, nitescere uultu
E fficit : atque suo reddit splendore coruscum:
Q uatenus ipsius ratio, naturæque perfert :
E t rari, densiq; sinit substantia. iam lux
C ircunducta rudem molem, massamq; iacentem
I n medio celeri motu lustrauerat, & iam
V nde creata pedem dimorat, eò referens se
M aterię faciem totius obinerat : & sic

Alternò

A lterno totam massam perfuderat igne:
 V t pars nulla foret, quæ non perfusa fuisset
 S plendore, & nigra noctis caligine pressa
 M utata uice. nam qua se lux candida agebat,
 I llustri splendore diem pariebat: & unde
 P rodibat digressa, tetra caligine se nox
 F undebat: quo nimirum factum fuit, ut tum
 L uce nitor præsentē actus, tum absente tenebræ
 I nductæ conflarent, conficerentq; diem, qui
 C onstaret toto progressu lucis in orbem.
 E t tam nocturnas tenebras, quàm lumen haberet.
 N am naturalis hæc est compago diei,
 Q uæ, seu principium rerum, molemq; creatam,
 D e qua prima potest ratio prodire uideri
 T emporis, & cœpti quædam successio motus,
 S pectemus, seu perpendamus luminis ortum,
 E t lucis motum eductæ, noctem sibi primò
 V endicat, inde diem. nam quæ facies tenebrosa
 M olis erat, nondum producta luce tenebat
 N octis naturam, noctem referebat. ut ergo
 D ebeat interea nox in ratione diei
 C ensenda naturalis præcedere lumen:
 M aterix suadet facies tenebrosa creatæ.
 Q uin etiam, si compositi censendo diei
 C ompagem, ad lucem duntaxat respiciamus:
 E t solum ex lucis motu rationem ineamus
 T emporis: est etiam, cur non ab re uideatur
 I n percensenda serie, & ratione diei
 N ox præponenda, & noctis facienda prius, quàm
 L ucis mentio. Nam si tempus cœpit ab ortu

THEOPOEIAE

L uci, & à motu productæ lucis adeptum est
 P rincipium : non antè dies existere cœpit,
 Q uàm nox: quandoquidē quod tēpus cœpit ab ortu,
 E t motu lucis, iubaris ratione diurni,
 S e per dimidium massæ duntaxat habentis,
 R espectu noctis reliqua se parte tenentis
 M olis, idem tempus momento cœpit eodem.
 S ed cum nox communem, contiguamq; teneret
 C um primis massæ tenebris faciem, & rationem :
 N on fuit absurdum in statuendo tempore, siue
 O rdine temporeo, primas deferre tenebris,
 S eu nocti partes; quod sanè Aegyptus, uti quæ
 A' Mose, & priscis ritum suscepit Apellis,
 O bseruauit ab occasu solis, tenebrisq;
 N octis principium, seriemq; trahendo diei.
 S ensilium, & labentis ad interitum naturæ
 C ausa, tempus habere locum deprenditur: & cum
 S uccessu quodam constet, numeroq; mouendi,
 A c immutandi: duntaxat respicit illa,
 Q uæ naturali se conditione moueri
 A tque immutari patiuntur. non foret ullum
 T emporis, aut æui spatium, nisi quæ paterentur
 M otum, res essent. quodcunque potentiæ, & ætus
 P articipem retinet naturam, uel rationem :
 A gnoscit tempus: licet agnoscat ratione
 D iuersa, atque alia, quod nititur intellectu,
 A' c obitum nescit: quàm quod mortale, fugaxq;
 C orpus habet. uerum, qui solo nititur ætu
 I ntellektus agens, & sic existit, ut unus
 S it, qui sit: nulli est addictu tempori, & æuo:

E t si tam tempus condit, quàm conficit æuum :
 C unctorum, quæ sunt, cum sit primaria causa.
 S ic Deus instituit rationem temporis, & sic
 O rdine disposuit constanti tempus, ut omne
 I n naturalis formam, speciemq; diei
 C ontraheret, qui tam noctis, quàm luminis, orbis
 L ustrati causa, quanuis de lucis eodem
 P rocessu fluere: faciem tamen, atque tenorem
 A lternis uicibus comprehenderet, atque teneret.
 L uminis, & noctis hæc alternatio quanto
 C onsilio, quantaq; Dei sit facta pronœa:
 D emonstrare potest tum frigoris, atque caloris
 T emperies: qua tam uitæ ratio generandæ,
 Q uàm conseruandæ constat: tum grata quietis,
 E t motus successio, qua pollentia sensu
 I n uita seruari animantia comperiuntur.
 S ensilis ut sese possit natura tueri
 I n uita, partimq; quiescendo recreare,
 E t partim uitæ quærendo commoda agendæ
 S uſtentare: Dei bonitate, Deiq; potenti
 C onsilio, uicibus noctis, lucisq; statutis
 C ompactum est tempus, quo singula quæque uigore
 S ensifico dotata, trahendæ munera uitæ
 O pportuna magis, uel conducentia haberent,
 S ic est compositum tempus, sic temporis ordo
 C onditus: ut facie tenebrarum, & nocte per orbem
 S e fundente, quies animantibus exigeretur:
 E t placidam fuso per inertia membra sopore
 P erciperent requiem sensata animantia: & ut se
 L umine per terras fundente eadem traherentur,

THEOPOEIAE

I nnuiterenturq; animantia ad expedienda
P rocurandaq; munera, queis uitæ sit agendæ
P rorsus opus: quorumq; usus, seu perspicendi,
S iue exercendi rationem habeant, penitus sit
E x traducendæ uitæ ratione necessus.
L ux igitur iam circuitu reuoluta superno,
M agnum continuo motu confecerat orbem:
E t iam prorsus eò, unde recesserat orta, relata
A lterna uice materiæ lustrarat utranque
C ongestæ faciem: & coniuncta nocte nitore,
M aterix ratione, diem concluderat unum,
S ic unum lux acta diem concluderat: ut qui
D einde secuturi plures, essent rationis
E iusdem, spacioq; pari se semper haberent:
E t licet imparibus uariarent luminis, atque
N octis curriculis, tamen unius ordinis essent,
E t spaciij: primi; sequentes conditionem,
T empus idem caperent, constarentq; ordine eodem.
Q uæ fuerit diuina creatio tempore prima:
Q uæq; die primo fuerint producta potenti,
M unificaq; Dei bonitate, patere satis iam
D uicimus, & pleno remur constare tenore.
I dcirco memorare die confecta secundo
E xpedit, ad rerumq; alios procedere partus.

IVNIORIS LVDOVICI PARISETI
 REGIENSIS AD VARIVM TO-
 LOMAEVM FRATREM
 THEOPOEIAE.
 LIBER SECVNDVS.

ON ignoro Vari Tolomæc fuisse
 sacrorum
 Scriptorum quosdam : qui de ratio-
 ne dierum
 Distincta, & rerum productarum
 uariato

Tempore longè aliter, quàm tradere nos uideamur,
 Sint arbitrati : quorum commenta tametsi
 Sint pia, & ingenio multum deprompta sagaci:
 Cum tamen à scripti sensu, uerbisq; prophetæ
 Longius abscedant, quàm conueniat rationi
 Legitimi glossematis, exquisita uidentur
 Esse nimis, nimis ex ætæ conflata labore.
 Nam nimis inuentu subtile, nimisq; remotum
 A scripti ratione, die sentire referri
 Notitiam, quæ de rebus, causisq; creatæ
 Naturæ, Angelicis sit spiritibus uariata,
 Et distincta, prout rerum natura uidetur
 Ipsa pati, uarijs æquè distincta uicissim,
 Et diuersa modis. tam non sententia quadrat
 Hæc uerbis : tam nil omnino pertinet ad rem :
 Vt non fortè minus constet ratione relati

THEOPOEIAE

Ordinis, & distinctæ rerum cognitionis,
 Quàm numeri, & comprehensæ sex ambage dierum
 Notitiæ Angelicæ. pariter sententia, qua lux
 Corporea asseritur positis signata diebus,
 Quatenus in rerum se corpora fundit, agitq;
 Diuersa ratione: prout diuersa capeffit
 Ipsarum rerum natura: nihil magis aptum
 Conueniensq; uidetur habere, habita ratione
 Tam numeri ascripti, quàm dispositæ seriei.
 Quis lucis munus diffundi in corpora rerum
 Sin ex gradibus, uicibusq; putet solummodo? nec res
 Aut rerum species: quæ tot modo comperiuntur
 Distinctæ numero, lucis non esse capaces
 Pluribus ordinibus, quàm sex? quis nesciat ultra,
 Aut non prospiciat, quam plurima, quæ memorantur
 Vno, eodemq; die producta, admittere lucis
 Fomentum uaria ratione, graduq; uicissim
 Distanti, ac ipsa differre capedine? nam si
 Distinctus rerum, & productio principiorum
 Attendatur, eodem formatum inuenietur
 Esse die, quod mutat, & alterat, immutari
 Ignorans, & quod mutat mutabile: cum quæ
 Sint patiendi, & agendi conditione, licet ui
 Distanti, coniuncta, duorum comperiantur
 Curriculo distincta esse, & producta dierum.
 Sin autem ratio ornatus habeatur, & una
 Excitantur tam uitarum condiciones,
 Quàm species animatū, ansa, & dubio procul omni
 Deprendentur eodem plura die generata:
 Quæ specie constet ualde differre: duorum

V erò dierum curriculo producta referri,
 Quæ uitæ genere, aut animæ ratione pateſcat
 H aud quaquam differre. poteſt rationibus iſtis
 A pparere ſatis, quàm poſſit congruè, & aptè
 A d lucis uel corporeæ, uel ſpiritalis
 F omentum, captum uel referri, quiſquis habetur
 O rdo dierum ſex à Moſe relatus, & orbi
 C ondendo, rebusq; Dei uirtute creandis
 P reſcriptus. fuit hic ordo uerus, penitusq;
 S eruatus. nec diuum hominem ratione putandū eſt
 V lla mentitum ſcripto ſuper hocce dierum
 O rdine. Quin potius credendum errare, ſatisq;
 F alli, qui diuertentes de tramite ſcripti,
 E t de uerborum propria ratione abeuntes,
 N on ſcriptum explanare, ſed expilare uideri
 P oſſunt, & quaſdam, quantum tamen ad rationē
 A ttinet explanandi, conformare Chymeras.
 S ed cum huiuscemodi fuerint homines pietate
 N on minus inſignes, quàm præſtantes, celebresq;
 D octrina, & bene ſint meriti de relligione:
 E t tam ſcribendo, quàm uiuendo ſpecioſa
 E diderint monumenta ſuæ uirtutis: haberi
 D ebent in cultu: nec quicquam offendiculi de
 I llis cōcipiendum eſt, quandoquidem nihil actum,
 A ut ſcriptum eſt iſtis, niſi propoſito pietatis,
 A ut deſiderio diuinæ relligionis
 A ugendæ. nam cum Moſis monumenta creatum
 M undum, & principium mundi teſtantia, Moſis
 G racorum aſpicerent rodi, grauiterq; laceſſi,
 P reſertim diſcreti temporis, atque dierum

C enfiti numeri causa : quibus edita rerum
 D icatur series, mundiꝑ; creatio facta :
 M ordaces uitare sales, obieſta cauilla
 S uffugere optantes, animo ſtuduere pienti,
 S i fieri poſſet aliquatenus improbitati
 A c incredulitati occurrere. qua ratione
 V erborum, & ſcripti ſerie, ſenſuꝑ; relicto
 C urarunt ſenſus excerpere : qui facerent rem
 C redibilem magis, expoſitamꝑ; minus ſciolorum
 O bieſtis, cum forte incredula philoſophantum
 S eſta redargueret, derideretꝑ; prophetam,
 Q uatenus aſſereret nō ſolum in tempore mundum
 P roductum, ſed tractu etiam accedente, moraꝑ;
 T emporis effectum, tanquā ſi conditor eius
 H umani artificis ſe inſtar cuiuſpiam haberet :
 Q ui pro debilitate poteſtatis ſuperſeſſe
 P luribus efficiendis non poſſet, niſi longa
 A ccedente mora, uel temporis interuallo
 A dieſto. ne uirtuti quid detraheretur
 D iuinæ : ne debilis eſſe potentia poſſet
 P aſto aliquo argumentari diuina, tenorem
 T emporis, & numerum procurauere dierum
 A uſerre, ac exponendo transferre aliorſum,
 V nde minus lædi poſſet diuina poteſtas,
 E t quæ ſcripſiſſet Moſes, conſtaret amuſſim
 R eſpondere Dei uirtuti ſignificandæ :
 A c ex parte omni conducere. quatenus horum
 C onatus tendebat eò, ut compeſcere Momos,
 O btrectatorumꝑ; obieſta retundere poſſent :
 A c incredulitati hominum explanando mederi:

A pprobo ; & egregia factum agnosco pietate.
 S ed quod tentarint, quantum foeliciter illis
 C esserit : & quantum fidei contraxerit, atque
 S uffragi hac ratio exponendi ; iudicium sit
 Q uoruncunque : mihi uero non admodum habetur
 A pta, nec opportuna rei, quam spectat, agendæ
 P restandæ ue . nihil fidei minus arbitror aptum
 C onciliandæ, quàm quod habet nullam rationem
 C oniunctam cum re : de qua tentetur iniri,
 C aptari ue fides . uix dignum est credere Momis
 P osse refellendis quicquam prodesse : quod ansam
 P rebeat obiectis, & quod ratione alieni,
 E xtrariq; habitus tam nil uideatur habere
 A ppositum, cui indatur, ut insigni ratione
 D istet, & ad speciem nihil attineat referendam.
 A d confirmandam scriptoris traditionem,
 Q uarendamq; fidem scriptori, nil minus aptum,
 C onueniensq; fuit, quàm scripto excedere, deq;
 S criptoris sensu claro diuertere. si quo
 F orte modo liceat scripto decedere : multo
 A prius, atque rei, quæ tractaretur, agendæ
 C ommodius fuerat numerum transferre dierum,
 D istinctosq; referre dies ad cognitionem,
 Q uæ de diuina natura posset haberi,
 C ompeteretq; homini, dum uiuitur hic, ubi propter
 C orporeum sensum, & crassam caliginis umbram
 C orporeæ nequeat satis intellectus abunde
 P ercipere, & iunctas aliqua cum luce tenebras
 P ercipiendo habeat. species, & corpora rerum
 S ensu homini percepta uiam sternunt, referantq;

I ntellektui ad accipienda incorporea : atque
 S ufficiunt aditum ad diuina ex parte uidenda
 P ercipiendaq; , quæ sanè perceptio, siue
 V isio, cum de sensu oriatur, & imperfecta
 S e ratione habeat, partim constare tenebris,
 P artim luce, dici instar non quibit ineptè
 C onferri, diciq; . Deus, diuināq; rerum
 N atura, humano quæ non perceptilis ullo
 S ensu, per res corporeas, perceptaq; sensu
 C orpora sic transfertur ad intellectum, aciemq;
 M entis percipienda, ut sit tamen ipsa putanda
 D ebilis, & tenuis perceptio, luce refulgens,
 Q uatenus abstractis de corporibus speciebus
 E ditur, at noctem referens, tenebrisq; referta,
 Q uatenus à sensu penitus non ipsa resolui,
 A bduciq; potest. licet hæc absurda uideri
 N on posset fortasse dierum acceptio, nec se
 I nconcinne adeò respectu symboli habere,
 T otiusq; typi causa : tamen abscedendum
 I dcirco à uerbis non arbitror esse prophetæ :
 Q ui tam prorsus abest, ut quid perscripserit, atque
 T radiderit, quod oporteat inuerti, facieq;
 M utari : quo causa Dei, aut diuina potestas
 N obilior compareat, ut quæcunque dierum
 A sseritur distinctio, non specimen mediocre,
 N on argumentum sit debile significandæ,
 M onstrandæq; potestatis diuinæ : & abundè
 C onferat ad fidei rationem conciliandæ,
 Q uerendæq; Dei factis, rebusq; creatis.
 N am quamquam posset melius ratione probari,

O sten
 Q uan
 C ondi
 A uirtu
 P rinci
 D iuina
 M utua
 E t quo
 N atur
 O rtum
 D istin
 E sse D
 A rific
 S ubst
 D iuina
 O rdine
 C lariu
 E sse D
 V im
 A cope
 E t qu
 F omen
 P lane
 C onfili
 R etiam
 N atur
 D iuina
 S ub
 V ix
 L arg

O stendiq; Dei præstans, ingensq; potestas :
 Quàm sic distinctis describi cuncta diebus
 Condita : ut ex ortu constaret singula quæque
 A uirtute Dei pendere. necundeq; habere
 P rincipium, causamq; existendi, nisi de ui
 Diuina ? quæ fortè alias simul edita possent
 M utua nascendi primordia habere uident :
 E t quodam inter se nexu subsistere : uiq;
 N aturæ inserta, & priuandi lege uicissim
 O rtum sortiri : cum sint producta diebus
 D istinctis : & singillatim facta ferantur
 E sse Deo, non possunt non intelligi habere
 A rtificem, authoremq; Deum solummodo: nec, quo
 S ubstant, aliud quidquam, quàm numen habere
 D iuinum. Nam cum memorentur condita secto
 O rdine, & in uarijs ortum sortita diebus,
 C larius apparet, quàm sit monstrare necesse,
 E sse Dei solam uirtutem, quæ daret omnem
 V im subsistendi, & qua singula quæque fouente,
 A c operante sibi uitam, uires ue tenerent :
 E t qua, suscepto nec mutuo, nec aliunde
 F omento possent edi, & consistere. miro
 P lanè tam condentis, quàm scribentis id actum est
 C onsilio, ut distinctis conformanda diebus
 R erum apparerent primordia : nequid in omni
 N atura esse putaretur, quod plasmate non sit
 D iuino effectum, & quod nutu utcunque Dei non
 S ubsistat, constetq;. potentia clarius edi
 V ix posset diuina. Dei uix summa potestas
 L argius ostendi posset, quàm conditione

THEOPOEIAE

T empore distincta: spacioq; quibusq; dierum
 D istraeto eductis: quoniam uis quæq; operandi
 E xcellens, tanto maior, potiorq; uidetur,
 A pparetq; palam, quanto distinctius, atque
 S plendidius pulchro fuerit monstrata tenore:
 E t quanto fuerit processu exactius ipso,
 T am formæ, quàm materiæ ratione, retecta.
 S icut enim coelando opifex, & singula quæq;
 M embra manu docta formando, materiamq;
 I n pulchri speciem redigendo corporis, artem
 T anto maiorem ostendit, quàm fusilis æris
 C onflator: quanto rationem exactius artis
 E xprimit: & quanto spatijs discretius artem
 E xercet, uarijsq; tenoribus explicat: haud se
 A rs aliter, uirtusq; Dei tanto potiore,
 M aioresq; probat: quanto distinctius, atque
 E xpresso magis apparet operata tenore:
 Q uæ perfectè adeò non appareret, & æquè
 E xactè non constaret: si more repentini
 C onflantis prodisset opus: nulloq; diremptu
 T emporis asserto, subito producta fuissent.
 O mnia, & ad nutum ferrentur condita. præter
 A -eternum rerum processum hoc ordine prorsus
 T emporis exclusum, fit item diuina uoluntas
 C larior, editioq; Dei spontanea constat
 L ucidius: causæq; potentia maior, & actu
 L iberior patefit: quoniam quæ condita inanis
 M ateries, uirtute Dei condentis adepta est
 D iuersas rerum formas: uarioq; redacta est
 A d rerum species discrimine, comprobata aptè,

S ponte sua, & uirtute Deum, quodcunque creatū
E st, & formatum, formasse, creasseq; : nec tam,
E xterno quoquam auxilio non indiguisse
F ormando, quā sponte sua & uirtute uolenti-
P roduxisse. Deum quid tam fecisse potenter,
Q uam statuisse uolenter, commodius, meliusq;
A rguat, ostendatq;, rei quā traditus ordo,
E t per distinctos series traducta dierum
S uccessus, ac ad summam deducta gradatim
C onditio? quid agi, fieriq; potentius, atque
A ptius ad summam uirtutem significandam,
M onstrandamq; Dei potuisset, quā ratione
T emporis adiecta, successiuoq; dierum
D istinctu constare, diem sine sole fuisse,
E t tempus sine cœlo? quid conformius ultra
N aturæ: cui deinde Dei uirtute potestas
C oncedenda foret generandi, unquam potuisset
E di, aut seruari, quā temporis, atque dierum
S uccessu tradi primordia? credere par est,
N aturam authorem, quantum sit fas, imitari,
S eētariq; suum, nec lege sui exemplaris,
Q uatenus id fieri possit, deceedre. ueram
A rguat esse Dei descriptam à Mose dierum
S uccessu rerum genesim natura imitatrix,
S eētatrixq; Dei: quæ producit, generatq;
T emporis tractu, custoditoq; dierum
O rdine. præterea ratio non friuola suadet,
V t cuius causa produceret omnia, resq;
E deret, edendo, producendoq; moneret,
Q uam uel agendo pie, uel concedendo quieti

THEOPOEIAE

Relligiosæ, temporis observare, & habere
 Deberet rationem; custodisse dierum
 Circuitum, & certam seriem tenuisse creando
 Temporis, & seruasse Deum. quonam meliori,
 In ratione quiescendi, dandi; quieti
 Relligiosæ operam, ac in muneribus subeundis
 Vivendi, atque operandi, hominem exēplo potuisset
 Proutda, & omnipotens bonitas diuina monere,
 Quàm quod deprendatur producendo tulisse,
 Et liquisse quiescendo? nam norma dierum
 Tam seruata Deo, quàm commemorata prophetæ
 Est normæ exemplar: quam debeat in ratione
 Vitæ quisque tueri, tam causa speculandi,
 Quàm respectu operandi. huiuscemodi ergo dierum
 Ordo, tenor; prout Mosi describitur, est sic
 Accipiendus: & ad sensi externi rationem,
 Tanquam censura dignus, fidei; rebellis
 Conciliandæ, aliqua non est ratione trahendus.
 Lux ergo progressa diem iam ferre secundum
 Cœperat, & rursus in gyrum reuoluta, iacentem
 Passim alternato lustrabat lumine molem:
 Cum Deus omnipotens, bonitate; præditus omni
 Spiritus, admonuit digitos, dextram; potentem
 Materie in formas cœli, atque elementa trahendæ,
 Nam quæ stabat adhuc formis prinata, rudi;
 Informis uultu moles, nisi quatenus acta
 Luce nitefcebat, sic est uirtute potenti,
 Diuina; manu distincta, ut quod leuitatis,
 Subtilis; rei superarat, luce semel iam
 Expressa, pro ui, & ratione suapte minori,

M. dion
 C. cœle
 Q. uam
 S. imo
 C. onue
 C. enof
 I. n; d
 R. arq;
 A. ltera
 H. arev
 E. t mo
 T. end
 C. ondi
 C. ondi
 M. axim
 N. atur
 E. t na
 M. ater
 I. nfer
 P. radi
 E. dend
 S. ubie
 Q. ue c
 E. mit
 E. t tem
 V. t u
 H. um
 T. oll
 E. t p
 E. ue

M aiori'ue, aliquem conformaretur in orbem
 C ælestem, aut formam exciperet elementi alicuius.
 Q uam uero ediderat molem Deus, atque crearat,
 S i modo qua forma informem describere rem sit
 C onueniens, specie quadam referente liquentem,
 C ænosumq; globum : duplici ratione diremit,
 I nq; duas partes secuit : quarum levis una,
 R araq; conscensu peteret sublime, grauisq;
 A ltera perstaret, residiq; sua grauitate
 H æreret, mediumq; tenens immota maneret,
 E t motæ partis habita ratione deorsum
 T enderet. ex rara, & subtili parte superna
 C ondidit, inferiora graui de parte creauit
 C onditor omnipotens : qui, si fas æquiparare
 M axima sit minimis, & detur rem superantem
 N aturæ uim quanque, rei conferre pusillæ,
 E t naturali ; sic discreuit, secuitq;
 M aterię massam, ut densis, grauibusq; relictis
 I nferius, sursum conscendere rara, leuiq;
 P rædita natura, sublimibus apta quibusque
 E dendis, haud fermè aliter faceret, fieri quàm
 S ubiectum contingat aqua feruente per ignem :
 Q uæ cum corporea grauitate residat ahenò:
 E mittit tamen exillem calefacta uaporem,
 E t tennes sursum protrudit feruida fumos.
 V t ui Solis agente, trahenteq; Sole fit, ut de
 H umentis terra levis exhalatio sursum
 T ollatur, tennesq; elata feratur in auras:
 E t uelut eiusdem radijs operantibus astri
 E uenit: ut grauibus tenuis consurgat ab undis,

THEOPOEIAE

E mergatq; uapor, leuitateq; præditus altum
 C onscendat : sic summi exacta potentia , uisq;
 I n finita Dei de mole rudi referente
 N on magis undosam faciem, quàm terream , oriri,
 E t prodire leuem fecit mira ratione
 M ateriam : sursumq; emergere protinus , atque
 E fferri ; ex cuius leuiori parte, magisq;
 S ubtili coelum finxit : quod mobile primum
 E sset : & à motu tam primo, quàm uehementi
 A cciperet nomen . cum coelum, quod uocitatum
 D iximus empyreum, nullo motu moueatur :
 S ed stabili, firmoq; gradu consistat, & ad res
 A eternas spectet duntaxat, & immortalis
 N aturæ solummodo respiciat rationem :
 H oc coelum primas sibi materialis adeptum
 E st motus partes : motusq; omnem rationem
 C orporei est sic sortitum, obtinuitq; , ut ab uno
 I psius motu moueantur cætera : nec sit
 Q uod motum moueat, quin motus deferat isti
 P rimatum, primamq; mouendi conditionem.
 E x huius cœli motu procedere tempus,
 Q uatenus est numerus motus, censetur, & omnem
 C urriculi, cursusq; sui deducere causam.
 H uius circuitu cœli tam clauditur omnis
 V isibilis species : mundi q; uolubilis omnis
 M achina, quàm fomenta sui, roburq; uigoris
 C onsequitur. natura huius pellucida cœli,
 P ura uelut chrySTALLUS, aqua concreta nitenti
 T ransmittit uisum, uisusq; acie penetrata
 T ransparet. cum nulla globi sit uisilis huius

Irradians

I rradians facies, ueteri non cognitus æuo,
N ec græcis cœli mensuris obseruatus
E xtitit, & si aptè poterat de Mosis aquarum
N omine signantis, deprendi traditione :
S i non ulla fuisset, quæ conuinceret ipsum
E sse uel argueret ratio, contrarium eodem
C orpore nequaquam motum tolerante suapte
N atura : quod ne fieri posse argueretur
A bsurdè, non amplius orbibus octo statutis,
E sse globum nonum clara ratione repertum est.
C um globus Aplanes stellis deprensus in ortum
F erri ex occasu genuina lege, moueri
R ursus in occasum ex ortu non posse repertus
E sset, opus fuit, ut manifesto colligeretur
D epresu, & ratione palàm constaret aperta,
E sse globum nonum, cuius celeri reuolutu,
E t rapida motus uertigine cætera cœli
C orpora, quæ proprio, naturaliq; citatu
E x dextra in leuam prodirent parte, agerentur
E x leua in dextram, sortirenturq; diurnum,
Q uo uolui pariter manifestò comperiuntur,
M otum. nimirum globus hic crystallinus est, qui
T am motu ueloci agitur, rapidoq; rotatu
V oluitur : ut quauis ingenti mole trahatur,
E t uasto excessu superet quoscunque globos, quos
C ontineat, tamen usque adeo celeri, subitoq;
D efertur motu : ut tractu, spacioq; diei,
A ut numero horarum duodeno bis repetito,
A bsoluat cursum, & metas pertingat easdem.
C um naturalis rerum generatio quodam

THEOPOEIAE

Proueniat motu, ac omnem natura propagem
 Rerum proferat officio motus, manifestum
 Esse potest: huiusce globi quàm magna, potensq;
 In producendi naturali ratione,
 Sit uirtus: à qua reliquorum tota globorum
 Non solum uirtus dependeat, atque trahatur:
 Verum etiam tanto amplius, & magis exuperetur:
 Quanto agili minus, & celeri motu reperitur
 Constare. huius per motum, fluxumq; supremi
 Mobilis una constantem ratione, sed orbis
 Usus per reliquos, uarijs rationibus affert,
 Immittitq; Deus uires, & robur agendi,
 Et producendi naturæ; & semina rerum
 Perpetuo ductu reddit fecunda, fouetq;
 Hanc uastam noni compagem condidit orbis
 Omnipotens Deus: ut reliquos complexa, fouensq;
 Orbis, uirtutem generandi, qua semel usus
 Ipse foret primas species, primæuq; rerum
 Corpora condendo, producendoq; suo pte
 Plasmate, seruitij cuiusdam, siue ministri
 Instar susciperet, quam rebus sufficiens,
 Et propagandis impenderet: & ratione
 Prescripta exerceret: & exercendo referret,
 A quo susciperet, tota uirtute operandi
 Ipsi delata, qui motor maximus esset,
 Et qui non motus præstaret cuique mouenti
 Vim, uitamq;. Deus de qua produxerat orbem
 Nonum materia, ex eadem, reliquos quoque tractus
 Cælestis orbis finxit, quauis ratione
 Diuersa, tum propter motus conditionem,

Tum propter leuis, & subtilis uim, speciemq;
O Et auum nono subiunxit protinus orbem,
Qui motu ex dextro in laeuum uergente feratur
Tam tardè, ut metas minimè pertingat easdem,
Ni reuolutis annorum compluribus æuis,
Et nisi multarum transacto tempore longo
Myriadum. globus iste graui, tardoq; rotatu
Sic agitur, sic hærenti uertigine fertur:
Vt non uita hominis, quanuis longæua, satis sit
Ad deprendendum quenquam motum ipsius, atque
Progressum. plures huiusmodi sibi poscit
Aetates hominum obseruatio; nec nisi uastis
Temporibus, uarijsq; hominum æuis, & monumētis
Acquiri ualuit tam tardi notio motus.
Hinc firmamenti globus hic sibi nomen adeptus,
Hinc græcis authoribus Aplanes uocitatus.
O possem hic paulum fando miram rationem
Complecti, qua tam diuerso corpora motu
Condita sint cœlestia. non solum manifesta
Vis, uirtusq; Dei fieret, sed mira pronææ
Constarent etiam diuinæ. quatenus omnem
Naturam mundi inferioris temperat uno
Festini, ac tardi complexu conueniente,
Et quæ contrari certam teneant rationem,
Vnà conspirantibus, ac in eundem operandi
Finem contendentibus. hæc symetria noni,
O Et auiq; globi, motus ratione, situsq;
Contigui causa, quanti sit ponderis, atque
Momenti in mundi, & rerum compage fouenda,
Ac producenda, si uestigare liceret,

D ii

THEOPOEIAE

Et satis ingenio comprehendere : pulchra paterent,
 Ni fallor, secreta : tenor speciosus, & ordo
 Naturæ mirabilis innotesceret, & uis
 Diuina insigni clareret imagine : de qua
 Non nihil experiar forsân tractare : globorum
 Cum singillatim motores expedientur.
 Interea octauæ absoluendæ est mentio sphaeræ.
 Quæ uirtute Dei sic est conflata, habiliq;
 Sic contexta modo, ut stellis ardentibus esset
 Aptæ cape scendis. nam quando condita primò
 Extitit, illustri fulgebat sidere nullo,
 Et nullis stellis hærentibus irradiabat.
 Artificis nondum nitidos cœlauerat ignes
 D octa manus : nondumq; ullis ornauerat orbem
 Sideribus, uarijsq; nitentia signa figuris
 Condiderat, sed uultus erat totius olympi
 Vnus, & unicolor facies Aplanis, habebat
 Nil, quo spectando posset differre uideri
 Inuicem, & iniecto aspectu uariare. tenebat
 Sanè perfectam, & solidam formæ rationem,
 Et totius erat perfectus munere formæ.
 Motum cum specie, speciem cum corpore certam,
 Prescriptamq; tenebat, idoneus efficiendis,
 Luce tamen se uiuifica fundente, quibusque.
 Quem nunc ornatum, quas nunc præferre uidemus
 Luccentes stellas, tantum neutiq; tenebat.
 Post firmamentum factum, Aplanisq; redactum
 Ad speciem, formamq; globum, monumenta tametsi
 Mosis nullum orbè, nullumq; globum memorent, qui
 A plani subiungatur : certoq; tenore

S ubijciatur, habet tamen obseruatio tantum
 R oboris adscitum, ut nulla ratione negari
 I am queat, esse globos alios, qui contineantur,
 C laudanturq; Aplane : modoq; ferantur eodem
 E x dextra in læuā : quos nempe globos puto Mosen
 P ræterijſſe ſilendo : rudis populi nimis aures
 N e premeret, crassoſq; animos confunderet, orbes
 T ot numero cœleſtes, diſcretè memorando,
 S iue recensendo : quod factum rite putare
 P oſſumus, & prudenti animi ratione ſtatutum :
 P ræſertim, cum quæ firmamento foret, eſſet
 M ateries eadem ſeptenis orbibus : & qui
 O rbes ſepteni firmamento acciperentur,
 C um firmamento motu ferrentur eodem.
 N am quò uoluitur Aplanes, uoluuntur eodem
 A equè ſepteni cœleſtis clymatis orbes.
 Q ui ſanè eiſdem uertiginis ordine uecti,
 A c moti pro corporeæ diſcrimine molis,
 S eu potius pro perſpicienti aliqua ratione
 D iuina, arcanaq; aliqua uirtute tuendæ
 N aturæ, differre citi tardiſq; rotatus
 R eſpectu, uarioq; implendi tempore curſus
 V ti comperiuntur, & inter ſe uariare
 M utuo, & Aplani non aſſentire, nec orbi
 P rimatis motus. nam qui ſubiungitur orbis
 A plani primus, metas abſoluere fertur
 S ex luſtris, cum qui ſequitur, trieteride quarta
 C ompleat ambagem : curſumq; rotatus eundem
 I ntegrat. huic alius ſuccedens orhis, eaſdem,
 Q uas liquit metas, ſpatio, traëtuq; bienni

E xactō repetit. dubio quicunque feruntur
 O rdine tres orbes, nullo discrimine aguntur
 T emporis: ast uno pariter complere rotatum
 A nni circuitu censentur. quæ regionem
 O ccupat extremam tractus cœlestis, & oram
 V ltima cœlestem definit sphaera, diebus
 N on adeò multis uelox, festinaq; motum
 A bsoluit, cursumq; iterans deuoluitur, unde
 M ota prius fuerat. uarium quicunque tenorem
 H unc motus, uariosq; globis cœlestibus istis
 P ræscriptos motus animaduertere uetusti
 G ræcorum, non ab re nec sine ui rationis
 A rcanae, multoq; salis condimine miram
 S cripsere harmoniam conflare: ad cuius abundū
 E ximiumq; sonum obtundatur sensus, & auris
 H umana absurdescat, ut ad capiendum habilem se
 N equaquam prestare queat. symphonia, siue
 C onspirans ratio, quæ motibus editur istis
 D iuersis, uarijsq; globorum, in constituenda
 N atura, & rebus mundi inferioris agendis,
 T am serie exacta, numeris tam constat amussim
 C ompositis, ut nulla queat uirtute capeffi
 H umani sensus, superetq; omnem rationem
 M ortalis perceptus. hæc symphonia rithmis
 N on minus imparibus, quam aduersis condita, tātū
 M omenti tradente Deo, tantumq; uigoris,
 N umine diuino tribuente sibi tenet, in re
 H umana, naturaliq; tuenda, & agenda:
 V t non ipsius ratio, aut proportio possit
 D eprendi, sensusq; aliqua uirtute subiri.

Q uanuis harmoniæ ratio cœlestis, & ordo,
 C onspiransq; tenor uarijs ex motibus, is sit,
 V t nequeat nobis satis innotescere, satq;
 A pprendi, quonam pacto, spacijsq; quibusnam
 V is uarij motus, & conspiratio sese
 A d rerum effectus habeat, præstetq; ferendos :
 E t quibus interuallis, momentisq; uicissim
 S ese respiciens, respondeat efficiendis
 R ebus, & edendis : tamen alite moliar ipse
 D iuino, experiarq; Dei uirtute fauente :
 S iquis energiæ queat, harmoniæq; uideri
 C œlestis forsan nostras tinnitus ad aures
 P eruenisse : sonusq; aliquis subiisse, tametsi
 E x longinquo, animi sensum. prius expediendū est,
 T ractandumq; : nouem quænam sit causa mouēdi
 O rbibus, & tanti quænam sit origo rotatus.
 O rbibus his animas aliqui tribuere, globosq;
 C œlestes arbitrati sunt esse animantes,
 F ormatosq; animis. sunt qui cœlestibus istis
 C orporibus motores arbitrentur inesse
 I nclusos, qui commoueant, causamq; mouendi
 E xhibeant. quæ sensa quidem cum non satis esse
 C ongrua naturæ rationibus inueniantur:
 N ec quadrare satis sinceræ religioni
 C redantur, nihil est, quin reiicienda putemus.
 V nde pium, & rationi consentaneum opinor
 E sse putare, globos cœlestes sumere motum
 E x intellectu distincto, spiritibusq;
 D elegante Deo apposis, operiq; mouendi
 A ddictis. qui naturæ omnis motor, & author

D iiii

E st Deus, & motu, uirtuteq; cuncta uigorat,
 V iuificatq; sua, procurat singula quæque
 C ausa constitui sic accedente propinqua,
 V t quauis sit, qui uirtutem præbeat omnem
 I pse, suamq; quibusque ferendis, atque tuendis
 V irtutem impendat generaliter; & moderandis,
 E dendisq; sit inferioribus, atque supernis
 O mnibus antistes, & princeps causa: tamen se,
 V imq; suam pro quaque rei ratione, modoq;
 I ngerat, & cunctis naturæ rebus in unam
 C ompagem nexis infundat, sufficiatq;
 S ic uitam, aut uires, ut certa sufficiendo,
 F undendoq;, ministerij traduce operantis
 V tatur, faciatq; adscitis multa ministris.
 Q uo fit, uti quanto propiori quæque ministro
 E xpediat, tanto ipse magis referatur: & hærens
 V estigi ratio tanto magis inueniatur
 I mpressa in rebus, quanto propiore ministro
 S int res effectæ. Solum reperitur imago
 E ius adesse, quibus contingit, ut efficiantur,
 N on cuiusquam opera interea accedente ministri.
 N am producendo Deus omnia texuit uno
 C omplexu, & quodam successu singula quæque
 E ffecit sibi mutuo respondentia, uiq;
 P articipata pro ratione ignobilioris
 N aturæ, uel nobilioris opem, genesimq;
 S ufficientia: quo tot conspirantia in unum
 C omplexum, nexuq; uno contracta referrent
 I psam, qui foret unus. eum præscripsit agendo,
 C ondendoq; modum Deus, ut uarijs gradibus se,

V irtutemq; suam uellet transire per omnes
R erum naturas, totumq; subire per ipsas
T otius partes. quare summa ratione
C orporibus cœlestibus, ex quorum reuolutu,
A ut motu, quæcunque semel producta fuissent,
C onseruanda forent, ac instauranda perenni
S uffectu, motores tradidit intellectus,
A' quibus accessu propiori accepta potestas,
H austa; uirtus transferretur ad inferiora :
E t quorum officio, atque opera descenderet in res
I nferiores uis moderatrix, & generatrix
V irtus. etsi animas rationales Deus edit
I pse suapte opera, nullumq; adhibet generandis
F ormandisq; illis instrumentum : tamen omnes
N aturas alias rerum, necnon animantium
E fficit, effingitq; opera, accessuq; alicuius
I nstrumenti, aliquo'ue ministerio subeunte :
E t cum prima sit ipse potentia : causaq; rerum
C unclarum, accersit tamen, adsciscitq; secundas
E dendis rebus causas; quas ipse secundas
P roduxit causas, summa ratione pronœ
D igerit, & rebus scito præponit agendis
O rdine. motores igitur Deus intellectus
O rbibus adiecit cœlestibus : & seriatim
A pposuit : quorum uirtute, operaq; mouenti,
O rbes circuitu uario, uarioq; rotatu
A eti, nature conferrent inferiori
V ires : uirtutemq; ministrarent operandi
E t producendi uariam, pro conditione
M otorum uaria, quibus appositis agerentur.

THEOPOEIAE

Nam cum ter terno distinctos ordine pueros
 Formasset Deus intellectus: ordine ab omni
 Quoque sigillatim delectum tradidit unum
 Cuique globo cœli in circum, girumq; mouendo:
 Et prout ipse nouem cœli formauerat orbes,
 Et successiua serie distinxerat, æquē
 Sic dedit, instituitq; nouem serie obseruata
 Motores, qui pro genuina proprietate,
 Vique sua, quam suscipere tamen, inferiora
 Sphærarum motu afficerent, fluxuq; fouerent:
 Et qui pro uirtute, semel quam conditione,
 Naturaq; suapte, modoq; suoapte capaci
 Iam suscepissent, & ductu continuato
 Susciperent, uariam, & distinctā, agerent, parerētq;
 Diuersos rerum effectus: uariosq; animorum
 Affectus humanorum. prout ordo piorum
 Spirituum unusquisq; aliqua uirtute nitebat
 Principua: sic ex illo fuit ordine lectus,
 Qui genus id uirtutis per commota globorum
 Corpora mitteret inferius: pareretq; secundum
 Naturæ cuiusque modum, captumq; tenoris,
 Virtutem eiusdem, & similis partum rationis.
 Mirifico diuina modo intellectibus hausta
 Virtus, per motum cœlestis corporis infra
 Defluit, & gradibus uarijs translata tuendis,
 Et producendis se suggerit omnibus: & se
 Exhibet ad cuiusque rei genesim efficiendam.
 Nec minus efficiendo operatur, quàm afficiendo
 Commouet. ergo Deus supremo ex ordine nono
 Spirituum, nono motorem tradidit orbi:

A quo perpetua, & celeri uertigine ductus,
 Versatusq; capefferet inferiora mouendi
 Virtutem, & caperet, quam ferret ad inferiora,
 Omnia uim producendi, affectusq; ciendi.
 Sed cum præcipuam uirtutem ducat amoris
 Spiritus, hic motor, spiranteq; numine plenum
 Contrahat affectum charitatis, ab orbe uoluto,
 Versatoq; globo demittit ad inferiora
 Quandam conciliatricem, & promiscui amoris
 Produetricem uirtutem : qua non modo rerum
 Principia insigni discrimine dissita, inirent
 Fœdus, & unâ conspirarent ad generandas
 Corporeas species, sed quæque etiam sociatum
 Quendam sortirentur commoditatis, & usus.
 Hæc uirtus diuina prius suscepta mouenti
 Spiritui, dein à motore globo insinuata,
 Et diffusa, per omnes commeat inferioris
 Naturæ partes, speciesq; : nihilq; relinquit
 Intactum sibi, inaccessumq; in partibus ullis
 Naturæ. ad sensus conflandos, ad statuendam
 Vitam, ac ad quæcunque edenda, fouendaq; rerum
 Corpora pertinet, & confert insigniter. huius
 Successu uirtutis agunt elementa alioqui
 Litigiosa sodalitium, amplexuq; uicissim
 Inuncto conueniunt in rebus, corporibusq;
 Condendis, & se concordi lege fouendo
 Concurrunt ad corporeos rerum, ac animantium
 Compositus faciendos. hac uirtute tueri
 In uita se cuncta student animantia, seq;
 Omnia sensifico motu pollentia, quærunt

THEOPOEIAE

C uſtodire malis illæſa, infeſtaq; uitant,
 E t quæ ſeruandæ ſint condncentia uitæ,
 A dſciſcunt. huius proprium eſt uirtutis ab orbe
 C œleſti, motore ipſo mittente, fluentis:
 V t genus omne animantum mutuo amoris agatur
 A ffectu, & quodcunque animal tangatur amore
 A duerſus quodcunque aliud, quod præditum eadem
 S it ſpecie, & ſpeciei eiſdem participans ſit.
 E fficit hæc eadem uirtus cœleſtis, ut erga
 S uſceptam ſobolem afficiantur quæque animantes,
 A ffectuq; inſigni detineantur, & ob uim
 I ntenti affectus, cura, ſtudioq; trahantur
 P roſpiciendi. quocunque afficiuntur amore
 I n natos, ſobolemq; parentes, eiſ origo
 N umine ab æterno ueniens, motoreq; primi
 A ccipiente globi ſubiens per mobilis actum
 S upremi deſertur, & influit. huius ab orbis,
 S eu mage motoris uirtute fluente ſit, ut ius
 C onſtituatur amicitia, & coniunctio amoris
 I nter mortales ineatur, & inſtituatur
 M utua uiuendi concordia. Quæ charitas ſe,
 Q uiq; amor humanis animis ſe ſuſcitat erga
 V irtutem, recteq; merentes, profluit hac de
 M otoris uirtute, globiq; uolumine. quicquid
 R eſpicit affectum charitatis, quicquid amoris
 C onceptum naturalis proſpectat: ad orbis
 M otorem noni, nonumq; uolubile debet
 D eferri. nulla eſt naturæ ſenſilis, atque
 V iuentis ratio: quæ, quatenus excipit, atque
 A dmittit motum, ſenſumq; alicuius amoris,

Huius amabundi de ui, uirtuteq; noni
Motoris non affectum sibi sumat amoris.
Qui globus insequitur, uocitatus nomine græco
A planes, nutu diuino ex ordine adeptus
Spirituum est illo motorem, qui ex ratione
Cognitionis, & egregia uirtute sciendi
Nomen habet. qui responderet prorsus eadem
Dispositus serie, diuino numine motor
Traditus Aplani est: de quo uirtus caperetur,
Et uis susciperetur ad inferiora subinde
Demittenda. globus uires quas sumit, & haurit
A motore, fluens transmittit ad inferiores
Naturas, quæ sanè conditione suapte
Sic capiunt, ut diuersi tamen exoriantur
Effectus: uarijque tenores progrediantur
Cognitionis. ab istius motoris, & orbis
Defluxu prodit, quod cognitionis habetur
A brutis ratione cibi, potusque, tuendam
Ad uitam conducentis. quæ commoda uitæ
Sint captanda: quibus mutandæ sint regiones
Temporibus causa uiuendi indemnus, & quæ
Sit tempestatis ratio impendentis habenda:
Huius ab influxu discunt animantia sphaera,
Et de motoris capiunt huiusce deorsum
Demissa uirtute. quod agnoscant pariendi
Tempus aues, quod tam mira, uariaque uolucres
Arte sciant nidos compingere, quod speculentur,
Obseruentque locos, quibus opportuna cubandi
Sit sedes, & diuersoria tuta locentur,
Tam ratione quiescendi, quam prolificandi,

THEOPOEIAE

A ut excludendi causa, motore, globoq;
 O Etano fit suppeditante, fluenteq; : cuius
 F it quoque uirtute, ut sint, quæ præfaga futuri
 V sus prospiciant animata, sibiq; parandis,
 C ondendisq; cibis caueant, ad temporis ægri,
 D ifficilisq; uicem tolerandam. suscipit huius
 A motore globi, quicquid genus omne animantum
 C ognitionis habet tam respectu speciei,
 Q uam sexus. quæcunque animans coit, & coeundo
 G igit, habet certam de sexu cognitionem :
 Q ua pro diuersa ipsius ratione, ad agendum,
 V el patiendum ducatur. motore fluente
 A planis pariter fit: uti studiosa sciendi
 S it natura hominis: desyderioq; trahatur
 N oscendi: uariaq; cupidine percipiendi
 T angatur. uirtus hæc est, quæ fusa, cadensq;
 I nferius: hominum mentes, humanaq; pulsat
 I ngenia, & studio noscendi pellicit ad res
 S crutandas. eadem uirtus, ni fallimur, est, quæ
 I n natura hominis rationali mouet, atque
 S uscitat igniculos, quibus ad recti, licitiq;
 N otitiam, cultumq; inuitatur. fluit ex hoc,
 D emanatq; globi motore, Dei statuendi
 Q uæ communis apud gentes quascunque, genusq;
 O mne hominum uiget, & subsistit opinio. quæque
 C ognitio diuini numinis insinuatur
 O mnibus, & quoscunque rudes etiam subit, inde
 P rogreditur, proditq; : tametsi conditione
 D iuersa, pro captu hominum uario, faciliq;
 A d fallendum conditione, minus tribuendum

M otori fuerit, uel cœlo, siquid ineptè,
 A ut prauè ruditās humana, hebetudoq; fallax
 S entiat ingenij de diuina ratione,
 N aturaq; Dei. uirtus diuina suimet
 O stentrix, intellectu motore recepta,
 E t diffusa globo cœlesti, ad cognitionem,
 N otitiamq; sui rationalem speciem, uel
 N aturam humanam generaliter interpellat,
 I nuitatq; : pigro quæ si correpta ueterno
 S e sinat à cæcis obtundi sensibus, & de
 T ramite signato diuerti, quatenus errat,
 E t peccat in noscendi ratione, referre
 A cceptum sibimet, propriæq; adscribere noxæ
 D ebet. quod munus noscendi numinis actum
 C œlitus à motore globi, uel numine ab ipso
 S uggeritur : corrumpitur, & uitatur abusu.
 Q ui globus Aplani succedit septimus, à quo
 M otum ageret, tribuente Deo suscepit ab illo
 O rdine spirituum, qui sunt de sede, thronoq;
 A ppellati. motoris cuiusmodi habetur
 E x uirtute Dei uirtus, eiusmodi ab orbe
 M ittitur inferius, fusimq; operatur, agitq;
 H æc uirtus est, quæ iugi, assiduoq; meatu
 E x summo progressa Deo, insinuataq; spheræ
 M otori, motuq; globi transmissa deorsum,
 V im consistendi rebus, firmumq; tenorem
 N aturæ tribuit : motumq; quiete frequentem
 T emperat adiecta. uirtus mortalibus agris
 H æc succurrit, & infusa per membra quiete
 R estituit uires, fractasq; labore resarcit.

THEOPOEIAE

A c reficit : huiusmodi uirtute fluente
 C ælitus, affertur naturæ cuique animantum,
 E t generi tranquilla refectio, lætaq; fessis
 C orporibus, membrisq; quies succedit, & acti
 A bsorbentur succedente quiete labores.
 H æc uirtus non tam collata artus requiet
 I nstaurat, sensusq; fouet, reficitq; remissos :
 Q uam fessis animis succurrit, & inspirata
 I ngenij uires auget, cumulatq; quiete:
 N ec solum pacando, tranquillandoq; prodest
 I ngenijs, animosq; iuuat pariendo quietem,
 S ed confert ipsis etiam, ni forte resistent,
 R ectam iudicij rationem : qua ualeant tam
 E xaetè perpendere, quàm prudenter, & aptè
 I udicio decernere . prouida iudicij omnis
 H umani ratio , constans uis omnis agendi,
 E t statuendi lex omnis matura, grauiq;
 O bseruatio, de motoris septimi, & orbis
 E iusdem numeri motu, uirtuteq; prodit :
 Q uem uerò sexto uertendo addiceret orbi
 M otorem Deus omnipotens, & totius author
 V irtutis, sexto pariter ex ordine sumpsit
 S pirituum : qui cum præstantes sint dominatu ,
 E t tam completam, quàm præcipuam dominandi
 C ontineant rationem, nomine sunt dominatus
 C ensiti . quæ magna Dei uirtus dominatur
 O mnibus, ac omnes superat dominando uigentes,
 V iuentesq; simul naturas, indita sextæ
 M otori sphaeræ : sphaeramq; relata per ipsam,
 I n rerum, ac animantum natura inferiori

Sic

Sic uersatur agens, sic imperitans operatur,
Vt pulchrum dominandi homini ius deferat inter
Naturas omnes uiuentes, atque uigentes
Inferius. huius uirtutis munere fit, ne
Sit species animantium, quæ quauis superet ui
Corporea, multumq; feroci robore præstet:
Non tamen humanum aspectum uereatur, & ipsi
In primis homini non deferat, & dominandi
Ius quodam instinctu deberi non fateatur.
Ab sibi ne iuris tantum improbitate suapte
Perturbaret homo, nec uitæ sorde secutus
Bruta, foret tanti iuris uiolator, & esset
In causa, uitam bruti de more trahendo,
Ne satis incolumem, & tutum se posset ab illis
Custodire, quibus cælo, motoreq; cæli
Sufficiente, alioqui pleno iure ualeret
Tam dominari, quàm formidinis esse uerendæ.
Dum se diuinæ peccando subtrahit auræ,
Et se diuino iuri subducit, & à ui
Naturæ desciscit homo: contingit, ut id ius,
Imminuat sibi, uel perdat: quodcunque alioqui
Competat ex cæli motore, Deiq; benigno
Munere. quatenus enormi rationis abusu
Iura Dei perturbat, & infringit dominatum
In se motoris, non tam decedit ab ipsa
Degeneratq; suæ naturæ conditione:
Quàm decedendo, uel degenerando facit se
Indignum: cui quid deferri debeat ex ni
Diuina, uirtuteq; motoris dominante.
Magna ex parte quidē se fraudat homo dominandi

E

I ure, suapteq; culpa indignum se dominatu
 R eddit, dum minus in se custodit dominatum
 C œlestis motoris, & admittit minus in se
 I ura Dei uirtute sua cunētis dominantis,
 A tque cathenato moderantis cunēta tenore :
 A' quo dum declinat homo rationis abusu,
 E gregio fraudat se iure, locoq; mouens se
 A ddiēto, non uim, fomentaq; carpit, & haurit,
 Q uæ ratione loci in serie, nexuq; cathenæ
 S eruati, hausturus foret, & capturus. ab ipso
 P rincipio dominante recedens, ius dominandī
 S ubuertit sibi : deficiendoq; deficientes,
 A tque rebellando sentit, patiturq; rebelles.
 Q uicquid præterea in naturæ uiribus, atque
 P rincipijs dominans præsertim, præcipuumq;
 I n generando, condendoq; tenens dominatum,
 H uius ab afflatu prodit motoris, & huius
 M otoris uirtute suam quancunque tamen uim
 D iuino de fonte trahentis, agit, generatq;
 Q ui sexto globus amplexatur proximus orbe,
 M otorem obtinuit, de spirituum comitatu
 Q uinto, qui cognomine principis appellatus
 P rincipem, & insignem retinet rationem operādi,
 E t uī præcipua moderandi, siue regendi
 P ollet. ab hoc motore, globoq; fluit tenor omnis,
 E t ratio instituendi principis; inducuntur
 H oc motore sibi gentes discernere regem,
 C uius consilio utantur, cui usq; regantur
 A uspicijs, & quo curante, caudentq; tuto
 D egant, & pacem seruent, teneantq; quietem.

P rincipis emergit hinc publica cura creandi;
H inc populi, plebesq; mouentur ad eliciendum
D e multis unum: cuius mandata sequantur,
E t consulta petant. res publica traditur uni,
A ut multis moderanda, globi uirtute mouente
I stius, aut isto potius motore fluente.
V t populi se principibus, ducibusq; regendos
T radant, & certis se subijciant moderandos
L egibus, in causa prout hunc orbis reor esse
M otorem, sic eiusdem motoris agente
V irtute arbitror fieri, ut prodesse procurent
S ubiectis reges, habeantq; duces rationem
C ommissis sibi prospiciendi ciuibus, & rem,
T utelamq; sibi commissorum populorum
C urandam omnino ducant, statuantq; fouendam.
P rodit ab istius pariter uirtute mouentis,
Q uicquid conditionis habetur principis inter
D iuersas, uel easdem brutales animantium
N aturas, speciesq; . nihil sibi iuris agendo,
D ucendoq; asciscit auis: nil seclile, nilq;
Q uadrupedans quid præcipui sibi uendicat, atque
E xercet iuris: quod non ducatur, & ortum
N on habeat de sphaerali uertigine, deq;
M otoris quinti uirtute fluente. benigna
S anè, & prospera, & utilis inferioribus hæc est
M otoris uirtus: quæ cum procedat ab ipso
F onte boni, nil ferre mali, nil mittere noxæ,
E xitiq; potest. rebus quodcunque sinistrè
E uenit humanis regum ratione, ducumq;
C ausa, non tribui cælo, cælumq; mouenti

S piritui, sed nequitiae humanae, & temeratae
 V itae hominum: qui cum corrupti mente, sinant se
 S ensibus in praedam duci, quaecunque suapte
 C ulpa, & nequitia subeunt incommoda, siue
 D etrimenta, sibi debent ascribere, non uim
 C aeli causari, aut aliquam praetexere causam
 C aelestis fluxus. nihil è coelestibus, atque
 D iuinis causis, homini quod obesse, malumq;
 F erre queat, prodire potest. sibi causa malorum
 S olus homo. non ulla incommoda, nō mala uexant
 V lla hominem, quae non conflauerit ipse sibimet.
 N am dum corporeos affectus immoderate
 V iuendo nutrit, & luxu corporis urget
 I n morbos animum, fit, uti uexetur, & aetus
 I n furias perturbetur, lernamq; malorum
 P arturiat sibimet, sibimetq; incommoda gignat.
 Q uod uero astrologis Saturni nomine, siue
 M artis mentito, coelestibus attribuatur
 O rbibus, humanis animis quod triste, nocensq;
 C orporibus sit, tam non credo, nec autumo uerè
 S entiri: ut totum uitae reat id tribuendum
 I mmoderate hominis: qui cum graecando tenorem
 N aturae perturbet, & à caelo fomenta, bonosq;
 A fflatus confundat, & in se non patiat, ut
 V t uergunt, cadere: in causa est, ut, pernitiōsa
 I ncurrat: tristesq; euentus sentiat, atque
 E xperiatur. pro mediocri conditione,
 Q uo tam animi constat uirtus, quàm corporis, orbis
 Q uae uis caelestis moderata salubriter infra
 D efertur pro corporibus bene constituendis,

A c animis rectè afficiendis, non operatur,
 D eprauata hominis luxu, uitioq; inuenter:
 S ed uitata, modoq; suo priuata, quod usus
 C ontineat, non impendit, sed obesse uidetur:
 Q uatenus inspirata homini, mediocre aliqui
 P roficiens nequit exercere, suamet id ipsum
 C orrumpente homine, immoderata conditione.
 S ed iam de quarti motu, motoreq; agamus
 O rbis: & incepto sistentes tramite, quidnam
 V irtutis ferat inferius, mittatq; deorsum
 S pirituum quarto motorem ex ordine adepta
 S phera, breui tractatu complectamur. ab huius
 E rgo globi motore potenti ex ordine lecto,
 D eq; potestatum comitatu sumpto ad agendum
 O rbem, uis, uirtusq; potens descendit in omnes
 R erum naturas, qua singula quæque fountur:
 Q uaq; fit, ut rerum de rebus prodeat ortus,
 E t de uiuenti uiuens edatur. agente
 H oc motore potestas competit omnibus in re
 N aturæ præstandi aliquid, uel conficiendi.
 N ulla potest aliquid uiuens natura operari
 G ignendo: nil perfecti succedere partus;
 N ilq; potest solidi in lucem prorumpere foetus,
 H ac sine motoris uirtute: potentia cuius
 E fficit, ut possint animantia quæque secundum
 N aturæ propriæ rationem condere compar,
 A tque sibi simile. hac etiam uirtute potenti,
 Q uæ uitam retinent, sensu, motuq; locali
 P riuam, producunt, fruticant, speciesq; propagant.
 A d rerum species, & corpora quæque carentum

THEOPOEIAE

Vitali ratione fluit condenda, potestas
 Istius motoris. agit natura, paritque
 Nil, nisi motoris vi succedente potenti
 Istius. effectus naturæ nullus agentis,
 Ignentisque; potest constare: potentia si se
 Subducatur quarti motoris, et ambitus orbis
 Quarti tollatur, qui, si haeremus potiori
 Aucthorum numero, et scriptorum pluribus: est, qui
 Ornato illato lumen solare recepit:
 Et quam uirtutem causa motoris agentis
 Cœperat, adiecto exercendam fortius astro
 Luminis accepit. ueluti procedit ab orbe
 Quarto, quæ rerum effectus, partusque; potestas
 Respicit: et spectat naturam, quatenus edit,
 Producitque: ita quæ naturam uis mouet, atque
 Excitat ad producendum, et stimulos generandi
 Inijcit, ac indit generi unicuique animantum,
 Et rebus certos motus, certosque; uigores
 Ingerit, immittitque: quibus res ipsæ alicuius
 Effectus, uel finis agantur, et inducantur
 Ad rationem: oritur, seu prodit tertio ab orbe.
 Tertio ab orbe tamen sic prodit, ut omnis ab ipso
 Ducatur motore, choro de tertio ad orbem
 Vertendum electo. chorus hic est tertius ille,
 Qui propter uirtutis præcipuam rationem,
 Nomine uirtutis uocatur. ab hocce choro qui
 Spiritus ad motum translatus tertij agendum
 Orbis, abundantis riuus uirtutis in omnes
 Rerum naturas diffunditur, atque refertur.
 Quæ uis cuique rei reperitur propria inesse,

I stius à motore globi descendit, in herbas,
I n lapides, in corpora quæque carentia sensu
V is quædam genuina fuit uirtutis ab huius
M otu. uirtutis quod naturalis habetur
A bsconsæ in rebus, quod roboris, atque ualoris
N aturis rerum deprenditur esse latentis:
N on minus ignota, quàm miranda ratione
S e prodens, usuq; frequenti se manifestans,
E x ista uirtute globi procedit, & ortum
S uscipit. istius uirtutis munere, uirtus
Q uæ Remoræ, quæ Magnetis perhibetur, oriri
E st censenda. ista fluit ex uirtute, trahitq;
P rincipium, quicquid medicis uirtutis habetur
I n rebus, quæcunque plagis uel comperiuntur
H isce, uel externis frustra referuntur ab oris.
F rustra corporibus nostris exotica remur
I dcircò adferri curandis: cum satis esse
C urandis nobis, quæ comperiuntur apud nos,
C redamus: quoniam solertia cauta benignæ
N aturæ, magniq; Dei studiosa iuuandi,
T utandiq; hominis prospectio, non sinit ullo
P aëto, ut credamus, quæcunque salubria nostris
C orporibus sint, & ualeant conducere nobis
C orpore sanandis, regionibus esse petenda
E x Indis, summaq; opera quærenda alienis
C lymatibus. uirtus se fundens tertio ab orbe
C ælesti, non est censenda inimice, & auare
S ic nobiscum agere, ut quibus indigeamus ad usum
T utandæ uitæ, sit opus terras adeundo
L onginquas, & uasta per æquora uelificando,

E iiii

THEOPOEIAE

Q uerere non minus ingenti discrimine uitæ,
 Q uam rerum impensa. istius quoque prodit ab orbis
 V irtute, in uenerem quicunque mouet, animata
 F omes, & ad munus generandi suscitatur. actæ
 F omite ab hoc ipso brutæ species animantium,
 N on procedunt ulterius, quam ius generandi
 E xigat, & uirtus cœlestis suggerat orbis.
 S olus homo: qui munus habet rationis, & à quo
 D eberet tantò uirtus exactius orbis
 H auriri, quantò causa rationis haberet
 D ignius oblatum, exhibitumq; capacius haustum,
 H uius uirtutis motu reperitur abuti
 C œlestis, missamq; globo peruertere prorsus
 V irtutem, ut quem ad producendū fomitem adeptus
 S ic solum, solumq; habeat causa generandi,
 S it eo abutatur, sic eius conditionem,
 A lteret, ut quod honestatis, decorisq; alioqui
 N on paruam rationem habeat, uertatur ad ingens
 D edecus, & non turpe minus, quam propudiosum
 E fficiatur. eò nequam, effrenisq; libido
 S e defert hominis: sese indulgentia sensus
 H umani protrudit eò: ut quod munere cœli,
 N aturæq; aura licitum, pulchrumq; capeffat,
 I d propria noxa illicitum, deformeq; reddat.
 Q ui globus extremo numeratur ab orbe secundus,
 E x serie pariter censetur habere secunda
 S pirituum: cuius motu, afflatuq;, quod infra
 M ittatur uirtutis, capiat: motore secundi
 O rdinis hoc ipso spirante, globumq; secundum
 C onuertente, fluit uirtus ad quasq; parandas,

C ondendasq; artes : quæcunque manu, studioq;
 H umano nitantur : & attingant rationem
 C ommunem uitæ, & uiuendi publicum ad usum
 A ttineant. quòd sint alijs alij magis apti
 A rtibus : & quòd nusquam non artes habeantur,
 E t si alijs aliæ foelicius exercentur
 P ro ratione loci, uel temporis : orbis agente
 I stius ex motore fluit : cuius quoque fluxu,
 E t uirtute fit, ut diuersa negotia agantur,
 E t pro diuersis commertia publica rerum
 V sibus instituantur. agit quæ cura Sicanos
 I n Latium, quæ cura Italos deducit ad oram
 S icania, uirtute globi motrice secundi
 C ontingit : modò proposito in primis subeatur
 P roficiendi publicè, & usibus auxiliandi,
 A c succurrendi communibus, atque necessarijs.
 Q uòd si turpis amor lucri, si cæca cupido
 D itescendi, hominem rapit ad commertia agenda,
 E t pro re minimè frugi, minimèq; necessaria
 V rget ad externas regiones : istius orbis
 M otori minus id planè fuerit tribuendum.
 Q uicquid auaritia, insanaq; cupidine habendi
 P eccatur, homini, non cælo adscribere oportet.
 E st quæ deprauat, temeratq; fluentis ab orbe
 C œlesti uirtutis agentem conditionem,
 S ensibus indulgens humana libido, sitisq;
 I mproba auaritiæ. qui nobis proximus orbis
 R estat, & extremam citimus terris sibi sedem
 O ccupat, atque locum, motore rotatur ab uno,
 S pirituum extremo qui sit ex ordine, quiq;

E x coetu angelico existat : cuius quidem agente
 V irtute inferiora mouentur, & afficiuntur
 C orpora mirifice propter motus propioris,
 V iciniq; magis seriem. motus celer huius
 O rbis se multa uirtute per inferiores
 N aturas fundit : multum uirtute propinqua
 S ingula quæque fouet, nutrit, auget. globus iste
 M otoris uirtute scatens irrorat abunde
 I nferiorum corporibus : nulloq; cadente,
 A ut subeunte interstitio, subiecta elementa
 D isponit singillatim, missoq; deorsum
 F omento, sese per singula quæque animata
 I nsinuat, nullumq; genus rerum, atque animantū,
 C ui se non indat, cui non aspiret, haberi
 P ermittit. Quin uis, uirtusq; eiusmodi ab orbis
 H oc motore fluit, quæ custodire, tueri,
 A c interpellare putetur quodq; animatum,
 P ræcipueq; hominem : siquid contingat agendum
 E sse, quod expediat cuiusque suæ rationi
 P riuatæ : & quod singillatim conditionem
 R espiciat cuiusque. globi uirtute fit huius,
 V t monitis hominis se præbeat instituendum
 A lter homo, & discat prorsus, documentaq; sumat
 A lterius suggestu hominis. quod cura docendi
 A lterius homini sumatur, & accuratè
 O fficium subeatur, agit conuersio sphaeræ
 I stius citimæ, seu spiritus ordinis imi,
 A ngeliciq; chori motor : cuius quoque præsens
 V irtus in causa est, ut fidi munere nunci
 M ulta innotescant homini, officioq; monentis

Purissima tradantur noscenda, perinde scienti
Vtilia, ac accommoda. cum se respiciant sic
Motores, orbesq; tenore, ac ordine, ut unus
Pendeat ex alio, & prout unusquisque locatur
Inferiore loco, classemq; loci inferioris
Obtinet: à supero sic hauriat ordine uim, quam
Deserat inferius; hoc fit, ne sit globus ullus,
Vllá ue uis motoris agens, operansq; quid infra
In rerum, & mundi naturis, quæ rationem
Omnem operandi, & agendi non deducat ab una
Munifici, magniq; Dei uirtute potenti:
Qua sicut producta fuerunt, siue creata
Omnia, sic quæque existunt, operantur aguntq;
Vt prout eductum nihil est sine numine, sic nil
Omnino subsistit, agitq; operans nisi eodem
Numine uirtutem diuino sufficiente:
Quo simulatq; fuit distinctio facta globorum,
Et coelestia corpora certo fieta fuere
Ordine: lux metas iam pertingebat, iterq;
Iam repetens, aliumq; diem allatura, secundo
Finem imponebat, complementumq; diei.

38
LIBER SECUNDVS
I VNIORIS LVDVICI PARISETI
REGIENSIS AD VARIVM TO-
LOMAEVM FRATREM
THEOPOEIAE
LIBER TERTIVS.

I fini Tolomæ aliquo diuina po-
testas

Circumscripta foret, metamq; agno-
sceret, ultra

Quam prodire minus posset: si si-
cut habetur

Naturæ fixo præscripta potentia quodam
Limate: diuini pariter se robur haberet
Numinis, hærerî posset, quam ratione
Effectum fuerit, fieri uel quiuierit, ut qui
Nunc fulgere globi stellis, astrisq; uidentur
Impactis: quorum motu, fluxuq; putentur
Afficere inferiora: sibi rationem operandi
Pollentem, motumq; potentem rebus haberent
Eddendis: cum quæ uirtus cœlestis agatur
Inferius, positis prodire putetur ab astris
Pacipue, & causa lucis, calidiq; fluentis,
Quatenus efficiat quicquam, aut operetur, habere.
Et si finita Deus est uirtute creando
Vsus, mensuraq; potestatem faciendis
Rebus respondente exercuit, & nihil egit:
Ad quod non esset quædam proportio agentis

V irtutis : tamen, immensa cum præditus esset
 V i, possetq; nihil non edere, dummodo uellet :
 N on est mirandum, si quæ uirtus erat, & uis
 I nfinita, nihilq; ideo, quod posset agenti
 I ntercedere, habebat : uti directâ uoluntas
 E xtitit, omnino sic egit. utique putandum est,
 S ic egisse Deum, sic impendisse creatis
 O rbibus : etsi sidereos nondum retinerent
 I gnes : uirtutem motumq; : ut quod ratione
 L uminis, atque caloris, adeptis ignibus, inde
 E ssent acturi, nihilominus id cumulatæ
 O fficio lucis succedere posset. agentis
 C um ratio uirtutis deducatur in orbes
 E x motoribus, impingi quodcunque decoris
 C ausa contingat, siquid uirtutis habere
 C onstet, non aliunde sibi desumere, quàm de
 O rbis motore, & uirtute mouentis opinor.
 Q uæ uirtus motoris agebat se reuolutas
 P er sphaeras, eadem stellas, ignesq; subiuit
 A diectos sphaeris. quod uero contulit orbi
 L uens ornatus, quod de radiantibus astris
 O rbibus accessit, suberat nihilominus ex uir-
 P rima motoris. quanuis propter rationem
 A diectæ lucis, uim sphaeris accipiendi,
 E t demittendi maiorem operaminis esse
 A diectam, sit credendum : tamen effluat ipso
 C um motore potens uirtus, princepsq; operandi
 C onditio. quæ uirtus accessisse nidetur
 O rbibus ex astris, ad normam suscipiendi
 P ertinet augendam potius, quàm tendit ad auctu-

THEOPOEIAE

P rimatis uirtutis, quæ radicitus hærens
 T ora Deo se, intellectu motore ministro,
 P ræbet fundendam, dispensandamq; per orbes
 I nferioribus edendis, atque afficiendis.
 P ræterea quæ lucis, & astri impaetio facta est
 O rbibus, in causa est, ut motus percipiantur,
 A c deprendantur: quoniam quæ concolor orbis
 T otius est facies, & uisum dissipat, astro
 I mpaeto uariata potestatem facit, astri
 V isilis officio, deprendendi rationem
 M otus. Quocirca seu factæ conditionis
 R em spectemus, seu condentis mirificam uim,
 I mmensamq; potestatem intueamur, abundè
 A pparere potest, quàm sit minime dubitandum,
 H ærendumq; fuisse Deo fictos sine stellis,
 S ideribusq; globos cœlestes, est temerari
 I ngenij, stolidiq; animi dubitare, quid esse
 E ffectum, quod nec disconueniat rationi
 E ffectus, nec uirtuti, iuriq; repugnet
 E fficientis. cum diuina potentia nullo
 S it præscripta modo, nulliq; obnoxia metæ,
 Q uin ualeat, quodcunque libet præstare: uideri
 N equaquam mirum debet, si comperiatur
 Q uid fecisse, quod obtusæ, pinguiq; Mineruæ
 I nsolitum uideatur, & humanis alienum
 S ensibus. ex captu, aut sensu nostræ ruditatis
 A etio non debet diuina coargui, & inde
 D e rebus, rerumq; statu, uirtute creatis
 D iuina, non debemus censere, nec ullum
 I uditium proferre, quod interea uideatur

Sic nobis, nostrisq; ita sensibus apprehendatur.
 Postquam igitur Deus omnipotens cœlestia finxit
 Corpora, cœlestesq; globos motu uariato,
 Et pulchra serie distinxit: cum repetito
 Orbe diem iam lux cœpisset tertium inire:
 Adiecit ualidas uires, dextramq; potentem
 Applicuit condendis, formandisq; elementis
 Quattuor, ex quibus inde animalia, resq; caducæ
 Conscicerentur, & inferior natura referret
 Materiam, qua constaret, formasq; subinde
 Susciperet. nam cum cœlestia corpora, quæ ui
 Ætina solum pollerent, & rationem
 Mutandi, minus immutari congrua, haberent.
 Plasmasset Deus, à reliquaq; scidisset inertem
 Materiam: quæ corpora uim pariter patientem,
 Ætiamq; tenerent: & quæ non minus essent
 Immutari, quàm mutare potentia: iusto
 Ordine compegit, rectoq; tenore uicissim
 Distinxit. porro sunt quattuor hæc elementa,
 Quæ cum corporea nitantur simplicitate,
 Ad fingenda tamen, condendaq; singula quæque
 Corpora conueniunt. uires, quas esse patescit
 Quadrifidas, sic mutuò partitas sibi habere
 Comperiuntur, ut unumquodque duas uice quadā
 Concordi teneat, quas pro ratione suapte
 Ad res quascunque edendas, fingendaq; quæque
 Impendat. uires calidi, & frigentis agentes,
 Humidi, & arentis patientes ordine habent sic
 Composito, ut, cum cuique duplex uis competat, una
 Sit paciēs, sit agens uero altera: quæ tamen ad rem

P roducendi sic faciunt, spectantq; : sodali
 S i sint connexu iunctæ discordibus. hæc est
 C onueniens discordia, & ex discordibus hæc est
 C ompago, quæ componendi corporis omnem
 V im tenet, & præstat rationem. ea præterea vis
 E st elementorum, ut quæ sit discordia rebus
 C ommoda condendis, componendisq; necessa
 C orporibus, sit causa etiam, ut conuersio fiat
 M utua, & alterno mutatio mira sequatur
 C onuersu, ex alioq; aliud fiat elementum.
 E x massa, quæcunque superfuerat faciendis
 O rbibus, & quæcunque resederat inferiori
 P arte loci, medioq; loco regionis inertis
 R estiterat uultu, pulchro Deus ordine, uiq;
 P ræstanti eduxit, finxitq; elementa, duobus
 Q uorum fingendis, quod massæ inerat leuitatis,
 E t quod adhuc subtile rudi, rarumq; latebat
 M ateriam, fuit adiectum : quæ sit ratione
 E ffectum : ut sursum ferrentur, eo tamen oræ,
 S iue situs discrimine, ut unum pro leuitate
 M aiori, se tolleret altius altero, & orbi
 C ælesti extremo propius succederet : istud
 A etheris est elementum : quod leuitate suapte
 S ic effertur, ut extremi se sistat ad oram
 O rbis : contiguoq; globum pertingat adhæsu
 C ælestem : cuius uis duplex sicca, calensq;
 C um sit, & idcirco geminam patiendi, & agendi
 C ontineat rationem : tanto se potiori
 M unere gignendis in rebus præstat, habetq; :
 Q uanto uis calidi potioris iuris habetur

Actiuas

A etiuas inter uires : quantoq; potenti
I ure magis calidum, siccumq; tenetur ab ipso,
A quo, quæ reliquis elementis id genus insunt
V ires, primatus ratione uidentur haberi
Q uadam, uel quodam maiori iure teneri.
Q uod tollatur præterea, sursumq; feratur,
A eris est elementum, quod sanè calidam uim,
H umentemq; tenens, rationem admittit agendi,
E t patiendi præstantem in rebus generandis.
I stius uires elementi plurimum habere
M omenti, & multum conferre quibusque putatur
E dendis, sustentandisq; : quibus uegetantur,
A c uitam ducunt, seruantq; animantia, uires
V iribus istius calidi, humentisq; elementi
R espondent : quoniam calido uertente, & agente,
H umentis uero patiente, ferenteq; sese
I nuerti, nullum est animal, modò corpore constet,
E t naturali traducat conditione
V itam, quod non sustineatur, alatur, agatq;.
H æ geminæ uires elementi tam generandis,
Q uam sustentandis animantibus expedientes,
M irificè sese fundunt per cuncta animantium
C orpora : & indentes generi se cuique animato,
C orporeoq; ferunt uiuendi munia, nec non
V itam conficiunt, uitamq; tuentur, & edunt.
E xpresso, elicitq; rudi de mole elemento
A etheris, & tenui sublato corpore puri
A eris, hærebat superans crassa, & lutulenta
M ateries : massæq; sedimen totius, & fæx.
S icut enim uitro si turbida lympa nitenti

F undatur, crassedo simul limosa resedit :
 P urior in uitri suprema parte uidetur
 V nda, latexq; nitentior ad summam regionem
 V isitur effundi uasis, tota lutulenti,
 C rassosiq; liquaminis inferius residente
 M ateria : haud aliter propè, quæ confusa, chaoq;
 T urbida materies fuerat, simulatq; potentis
 E st uirtute Dei distincta, & purior est pars
 I psius ad sphæras coeli, lucemq; redacta,
 E t sublata leues in formas ætheris, atque
 A ëris : immistæ quicquid crassedinis, atque
 I mpaetæ grauitatis habebat : restitit ima
 P arte, sedimentiq; instar subsedit, & hæsit
 F undo. parte igitur quodcunque refederat ima
 C rassamen, Deus expressum, & uirtute potenti
 C olatum, in duo confinxit, secuitq; elementa.
 Q uæ grauitate, & corporea ruditare palàm se
 S ensibus obijcerent, seq; in sensus manifestos
 T ransferrent noscenda. duo Deus hæc elementa
 C ondidit, ut proprijs non solum uiribus ad rem
 G ignendi facerent : aut respicerent rationem
 P roducendi, uerùm etiam acciperent generata,
 P roductisq; locum uiuendi, siue manendi
 P ræberent. elementa tamen huiuscemodi non,
 Q ualia sunt ipsa genuina simplicitate
 C orporis, apparent nobis, nostrisq; palàm se
 S ensibus exponunt, sed mistis uiribus, atque
 C orporibus se subiiciunt spectanda. quod undæ
 C ernimus, & quod aquæ sensu exhaurimus, et usu
 A ssiduo attrectamus : habet terrestre quid in se

I mmistum, & præter vires, quas pro genuina
 C onditione tenet : reliquis aliquid sibi mistum
 V endicat ex elementis : quo fit, ne modo, qua nos
 V timur, unda sibi vires proprias elementi
 C ontineat, quæ sint frigens, humectaq; , sed vim
 Q uandam etiam ætheris, & terræ arẽtem, calidãq;
 M istam habeat : mistiq; aliquam subeat rationem
 C orporis. eiusdem tellus rationis habetur
 H æc, quã nos colimus, de qua viẽtum, atque cibatu
 C arpimus, & uitæ tot munia commoda agendæ
 C olligimus. nam non solum arentem, rigidamq;
 V im retinet, cuiusmodi habet simplex elementi
 T errestris natura, sed undæ etiã humido, & æthræ
 F eruido agit, patiturq; . merum nimirum elementi
 C orpus non tellus, quam cernimus, atque tuemur,
 C ontinet : haud sinceram elementi conditionem
 V nda fluens, quam sensibus expositam, liquidoq;
 C orpore constantem, in uitæ conuertimus usum,
 I nq; necessari viẽtus fulcimina terra
 H aurimus, seruat : sed mutua mistio utranque
 T am terræ, quã undæ speciem confundit, & illã,
 Q uæcunque est genuina elementi, simplicitatem
 A lterat, & mistum de puro corpore corpus
 E fficit. ad centri detruditur intima, quicquid
 S implicitatis inest. siquid superesse putetur
 A ctu sincerum, & simplex, prout est elementi
 P roprietas, seruant id forsitan intima centri.
 N am propter facilem, quem mutuo, & alternatim
 C onuersum retinent elementa, & propter adhærẽs,
 Q uod ratione situs prodit, consortium, oportet :

THEOPOEIA E

Accidat, ut nihil extrema se suggerat ora
 Quod speciem, & corpus referat genuinum elemēti,
 Et quod sit purum, & simplex, nullumq; tenorem
 Misti contineat. quauis elementa quid in se
 Singula contineant misti, ratione propinqui
 Corporis, interiusq; suæ uires, specimenq;
 Naturæ seruent, tamen extremam stationem
 Quæ duo sunt sortita, suaq; grauedine, siue
 Cassitie tam summissis hæserē locorum
 Oris, quàm tactu, ac oculis subiecta fuere :
 Clarius inditium præbent, redduntq; probatum,
 Testatumq; magis, quàm simplex non sit habendū,
 Quod cuiusque elementi nomine significatur,
 Et quod sensibus acceptum deseruit agendi
 Vibus. ex potiore sui ratione uocatum
 Est utrunque, prout uires longè potiores
 Est utrunque animaduersum retinere, elementi
 Nomine sic illis ex uiribus appellatum,
 Cui propriæ uires huiusmodi referantur
 Esse. fit idcirco, ut quod præcipuè uideatur
 Obstippum, & solidum corpus, multoq; rigore
 Affectum, & sicca pressum grauitate, uocetur
 Terræ elementum. nam cum præcipuas sibi uires
 Rigidam, & arentem, quales ipsius habentur
 Corporis, ac elementi simplicis : inueniatur
 Id corpus retinere : sibiq; adsciscere : iure,
 Et meritò nomen, quod simplicis esse elementi
 Constat, habet: licet exactam non præferat, & non
 Ostendat, quæ elementi est propria, simplicitatem.
 Nomen aquæ, humētis uel elemēti, ac frigidi adeptū

E st non dissimili ratione, quod humido abundat,
 F rigentiq; fluens corpus. quanuis rationem
 I d corpus mistam teneat sic, ut minus esse
 S implex noscatur: tamen ob vires elementi
 S implicis in primis ad scitas, præcipuoq;
 I ure relatas, tam simplex præfert elementum,
 Q uam censetur nomine simplicis ipso elementi.
 Q uattuor effinxit Deus omnipotens elementa:
 I n quorum singillatim regionibus edi
 E ffectus uarios uoluit, diuersaq; signa
 O stendi: quibus interdum expergisceret ægras,
 T orpentesq; hominum mentes, sensusq; moueret
 N onnunquam ad mirum mortales concipiendum,
 Q uod prodesse aliquid possit pro relligione
 I nducenda, animisq; laceffendis ad honesta,
 E t diuina. Deus pro mirifica bonitate,
 E t charitate sua, nil prætermisit agendo,
 C ondendoq;, quod humanis conferre mouendis
 S ensibus, ad cultumq; æqui, curamq; trahendis
 P offet. ut obsessos uitijs, turpiq; ueterno
 I mplicitos homines adduceret, atque moueret
 A d uitæ frugem melioris: & ad rationem
 S anius, & laudabilius uiuendi ineundam:
 M ira procurauit Deus efficienda secundis
 E x causis: quibus ad primæ miramina causæ
 Q uiq; homines agerentur: & à brutalis inertii
 N aturæ somno traherentur ad excutienda,
 E t uersanda animo diuina, suiq; putandum
 P ræscriptum finis. Quapropter mira suapte
 N on solum uirtute, operaq; creandi, palamq;

THEOPOEIAE

Efficienda procurauit, sed multa secundas
 Per causas facienda etiam prodendaq; mira
 Disposuit ratione: quibus, successio iugis
 Cum non esset, ad afficiendum, siue mouendum
 Sensum uis maior foret, & praestantior. ergo
 Quae Deus effinxit, certoq; tenore locauit,
 Disposuitq; elementa: loco, regioneq; eorum
 Cuique sigillatim concessa, mira patrari,
 Et fieri uoluit: quae dum deprenderet ultro
 Sensus, & acciperet: quærens animus rationem,
 Et causam: ex humiliq; assurgens, cuncta referret,
 Quò tandem foret expediens, & debita primi
 Exigeret iuris ratio. non ulla elementi
 Est regio: qua noluerit Deus effici, & edi
 Mirum aliquid, quo testaretur, siue probaret
 Omni iure potestatem, uiresq; operandi:
 Et si quae mira acciderent: fierent uae: elementis
 Non minus ex ipsis ortum, causamq; propinquam
 Acciperent, quam casum sortirentur in oris
 Ipsorum. quicquid mirum, dignumq; notatu
 Uenit in rerum natura: tam tribuendum
 Non est naturæ: ut non solum, quod parit, atque
 Fert natura, Deo deferri debeat omne:
 Sed natura etiam prorsus se debeat ipsam.
 Omnipotens igitur Deus ætheria regione
 Sic uarias edi species uoluit, uariasq;
 Effectus formas prodi, uisuq; capeffi
 Humano, ut numerare omnes, nedum ratione
 Explicita tractare, foret non difficilis tam,
 Quam diuinæ operæ: quoniam quot corpora rerū,

Tot ferè sunt species : quæ conspiciuntur in æthra
 Ignitæ. quis enim uarios ardere Cometas
 Nescit, & accensis procedere crinibus? instar
 Promissæ barbæ succensa Pogonia fertur,
 Et rutilante iuba discurrere cernitur. est quæ
 V eloci cursu defertur Acontia : seq;
 Instar habens iaculi, celeri uibramine tendit.
 X iphia pallenti apparet suffusa nitore,
 Quæ nullis radijs, nulloq; corusca rubenti
 Igne, refert mucrone, simulq; colore nitentis
 Effigiem gladij. fuluo, illustriq; colore
 Electrum referens, referens uultu, specieq;
 Planiciem disci, se Disceus exerit actis
 In ciclum radijs. profertur lucida Lampas,
 Quæ flammæ imitata facum consistit, & ignes
 Rectos profert uibrante cacumine. curui
 Quæ cornu speciem, formamq; Coratia gestat:
 Et decrecenti paulatim stipite acutam
 Desinit in metam, sese quandoque uidendam
 Prebet, & insigni se profert lucida uultu.
 Quæ doli speciem referat, formamq; Pithetes,
 V isitur, & multo glomerata nitore refulget:
 Compactaq; instar flammæ se sistit, & ardens,
 F umanti conclusa specu rutilare uidetur.
 Hippeus igne iubas crispanti imitatus equinas
 Se celeri motu, & radijs pernicibus offert
 Spectandum, crebrisq; rotatibus inspicendum.
 Fit uillosa Hirci species: fit recta, teresq;
 H asta; Trabes fiunt: facies spinosa Triphonis
 Apparet: clypei effigies diffunditur ardens.

THEOPOEIAE

Igneus ostendit se circulus. efficiuntur
 Orbis diuersi, uarietateq; coronæ.
 Sed quid ego incassum complecti carmine tento
 Singula quæque leuis æthræ miracula, siue
 Ostenta? an tam uana animum fiducia coepit?
 Vt sperem uasti me singula phasmata posse
 Aetheris enumerare, meoq; referre modorum
 Complexu. nimis hæc longæ tractatio habetur
 Ambagis. nimis est numerus diffusum eorum,
 Quæ uarijs formis eduntur in æthere mira:
 Et quæ diuino contingere posse statuta
 Numine sunt oris sublimibus ætheris. haud sum
 Ignarus, prout asserui modo, mira tot edi
 Phasmata in ætheria regione, locisq; elementi
 Aetherij: ut nec nostra scientia sit satis illis
 Noscendis, nec eisdem nostra potentia prorsus
 Sufficiat numerandis. diuersi retulere
 Diuersa authores; quæ cuique aspecta fuere,
 Aut fido suscepta relatu: sunt ea scriptis
 Prodita, et in nostram per tempora multa redacta
 Notitiam. licet obseruata, relataq; tot sint,
 Vt uix comprehendi numero ualeant, tamen ingens
 Restat adhuc numerus, quæ non conspecta fuere,
 Vel nondum emicuere. Dei quæ munere, uiq;
 Diuina causis sublimibus, atque secundis
 Sunt concessa: nihil prohibet, quin prodere possint
 Semper, semperq; queant manifesta nouo se
 Reddere successu. porro non arcta secundis
 Vsq; adeo est causis concessa potentia, larga,
 Munificaq; Dei dextra: quin possit in actus,

E ffectusq; novos erumpere : donec agantur
 T empora, temporeiq; sinat duratio motus.
 E tsi, quid causæ tot phasmata proferat, audax
 I ngenium monstrare hominis tentarit, & ustos
 Q uosdam exhalatus terræ, quosdamq; uapores
 H umentes undæ confinxerit, atque notarit :
 C ur tamen interea tot sint uariata figuris,
 E t tot imaginibus distincta, notare minus sunt
 A u. quod quandam suadendi comperiere,
 V im, fucum ue tenere, perinde licentia adaecti
 F irmarunt, ac si uerum prorsus reperissent,
 A c deprendissent. sed ego de rebus opinor
 H isce nihil adeo firmari posse, nihilq;
 A udaacter statui : ut quæcunque ferantur, & ultra
 F irmentur super his, hominum mera suspicer esse
 N ugamenta : merasq; sibi nimium tribuentis
 I ngenij thecnas. discordia mutua falsum
 A rguit : indicio satis est non esse quod aiunt
 V erum, dissidium, quodcunque loci ratione,
 I n quo huiusmodi pariantur phasmata, inire
 C omperiuntur. quandoquidem sunt, qui regioni
 A ëris hæc summæ tribuant, sunt qui generari
 A ethere in extremo credant : & comperiuntur,
 Q ui cœlo, cœliq; globis quam plurima tradant
 E x ipsis contingere. sed cum sedulitate
 H umana, & captu ingenij non possit obiri
 C ognitio perfecta rei cuiuspiam ab alto
 P endentis, causamq; gradu propiore trahentis
 E x uirtute Dei : cum quæ ratio sit agentis
 I gnoti, minimè patiat : ut accipiantur

THEOPOEIAE

P erfectè effectus, frustra solertia, uisq;
 H umani ingenij causis inhiare uidetur
 N oscendis rerum, rerumq; latentibus, atque
 A bstrusis rationibus inuigilare sciendis.
 N am cum sit quædam causæ proportio cum re
 E ffecta: cum sit respectus agentis ad actum
 P articipans quidam: qui primas causa, & origo
 E st Deus, ignotæ cum sit rationis, & omnem
 C aptum animi excedat: fieri non posse putamus,
 V t possimus eis perfectè percipiendis
 S ufficere, ad quæcunque Deus se præstat agenda.
 S ed cum cunctorum, uarijs licet interuallis,
 S e præstet Deus. actorem, causamq;: uidetur
 C ognitio cuiusque rei tantò minus esse
 S peranda, & captanda homini: quantò propiori
 A ccessu, causaq; Deum respectet. eò res
 Q uæque homini sese perfectius agnoscendam
 P ræstabit: quò pluribus abfuerit gradibus, seu
 I nteruallis à summa, primatq; causa.
 Q uapropter cum se cœlestia corpora, seu res
 S ublimes propiore gradu credantur habere
 A d primam causam, authoremq; Deum potiori
 I ure referre, ideò, siquid mortalibus est, quod
 E sse queat notum, tam non existit eorum
 D e numero, quæ sint supera, aut cœlestia: ut ipsis
 N oscendis frustra insistat, frustraq; laboret
 S edulitas humana. igitur non arbitror ullo
 E sse modo nobis insistendum, neque curam,
 A ut operam impendendam causis excutiendis,
 A c indagandis rerum sublimium. ad ipsum

C un
 C ausa
 S ita
 E sse qu
 E xpedi
 S entio
 V t pate
 A ppare
 S e cau
 E t qu
 E fficie
 A ut ali
 Q uis, q
 T ot con
 V t null
 A udeo
 T ot m
 C ausa
 D iffini
 S entit
 P hasm
 P rodu
 N on na
 F lam
 A ether
 E t per
 I psw
 I n t
 Q uo
 N on

Cuncta Deum primam causam, causamq; parētem
 Causarum referenda reor, quæ cum manifesta
 Sit magis, apparēsq; magis, quàm incognita cuiquā
 Esse queat, quid frustra alias inquirere causas
 Expedi? at dum dico Deum causam esse patentē,
 Sentio de causæ, non naturæ ratione.
 Vt patet esse Deum causam, sic esse secundas
 Apparet causas. sed quorsum, siue quousque
 Se causæ tandem extendant, uergantq; secundæ,
 Et quales sese præstent ad singula quæque
 Efficienda, aliter non fermè scire ualemus,
 Aut aliquo pacto decernere, quàm ualeamus,
 Quis, qualisq; Deus, qualiq; potentia, & arte
 Tot condat faciatq;: agnoscere, siue referre.
 Vt nullam causam, licet arbitrer esse, secundam
 Audeo phasmatibus certò præscribere: nec quid
 Tot miris in sublimi apparentibus ora
 Causa sit, & causæ fungatur iure propinquæ,
 Diffinire mihi præsumo: ita sentio, meq;
 Sentire affirmo, regionibus ætheris edi
 Phasmata, & ignitas uaria ratione figuras
 Produci. non me motus quis proximus orbis,
 Non natura elementi commoda concipiendis
 Flammas adducunt, ut opiner, & arbitrer ista
 Ætheria fieri regione: sed inclyta magni,
 Et perfectæ Dei circumspectientia, & erga
 Ipsum hominē exactissima cautio, curaq;: qua nil
 In tota rerum, & mundi compage reliquit,
 Quod rationē aliquā, aut momētū aliquale inuadi
 Non hominis retineret, & insigni, proprioq;

THEOPOEIAE

E ffectu non polleret. uirtute benigna,
M unificāq; Deus bonitate reliquit omīssum
I n rerum, mundiāq; omni ratione nihil, quod
N on aliquo effectus decoramine prosequeretur,
A ut aliqua non afficeret mira speciatim
C onditione: quod effecit, ne quid foret omni
E x rerum specie: quod non insigniter, atque
C orām mirificam testaretur bonitatem
I psiū, atque potestatem: testandoq; abundē
N on hominem expergisceret ad finis rationem
D ucendam, uel eidem homini in uitā peragendo
M unere non conduceret, aut succurreret: oram
A etheriam ueluti Deus addixit generandis
P hasmatibus, mirisq; nitoribus, atque figuris
E dendis, sic aëriā suā tradidit orae
M unera, & effectus miros concessit, ut aër
N on minus, ac aether miris effectibus ipsi
T um prodesse iuuando, tum conferre monendo
H umano generi posset: quin quo propiori
I nferioribus interuallo approximat aër:
E t traētū à terris breuiori distat, eo se
P ræbet, prospiciente Deo, maiore iuuandi,
A tque monendi hominis uirtute, suisq; notandis,
A cadmirandis effectibus addit in usus
S e plures homini: quem non, miranda ferendo
E xcitat, atque monet solū, sed commoda, & usu
O pportuna etiam demittendo iuuat: & non
T am ratione animi ad finem conducit agendi
P ensandum, quā corporibus quam plurima cōfert
C ommoda. quis nescit nitidos ex aëre rores

I nferi
L atent
M ulsi
R ore nit
S uscipi
C ommoda
F ructib
M ella leg
R ore ue
C ollect
O rgana
E sse ho
I ngenio
Q uod sibi
I nteruen
A eris eiu
A renti
F aetib
V erum
E xtrud
I mpen
T ellur
S uscipi
I n lucen
F oment
A rore
I n uat
A erio
I mbe
A eris,

I nferius manare? quibus tellus hilarescat:
 L ætentur uirides herbæ, floresq; niteſcant
 M ultijugi, & læto surgant de cespite uultu.
 R ore nitent flores, herbæ pascuntur, & auctum
 S uſcipiunt, medicumq; trahunt, capiuntq; uigorem.
 C ommodus arboribus ros concipientibus: aptus
 F ruētibus edendis, animantibus utilis. udo
 M ella leguntur api de rore fluentia: deq;
 R ore uenit, quodcunque udis ex floribus haustum,
 C ollectumq; reconditur ad condenda fauorum
 O rgana. multiplex roris decernitur uſus
 E ſſe homini, ſeu, quam capiat, ſumatq; ſuoſpte
 I ngenio, utilitas ſpectetur: ſeu reputetur,
 Q uod ſibi decerpat, uel colligat utilitatis
 I nteruentu alienæ operæ. descendit ab ora
 A ëris eiſdem, terræ gratiſſimus imber
 A renti, quam non ſolum fœcundat, & implet
 F ætibus, & cauſam pariendi præſtat, & affert:
 V erum etiam, quæcunque tulit fœcunda, forasq;
 E xtrudit pleno partu, ſuffulcit, & auget,
 I mpenditq; alimenta. nihil producitur hærens
 T elluri, creſcitq;: quod imbris munere non uim
 S uſcipiat tam creſcendi, quàm progrediendi
 I n lucem, & non aërio ſibi ſumat ab imbre
 F omentum. quicquid tellus radicibus infert
 A rboreis ſucci, qui denique conuertatur
 I n uarios fructus, ſuauemq; animantibus eſcam,
 A ërio parte ex magna deducit ab imbre.
 I mber ab excelsi media regione profuſus
 A ëris, in gremium magnæ, uenasq; parentis

THEOPOEIAE

Succedit, subiensq; uteri penetralia uasti
 Fœcundat: uarijsq; grauem prouentibus aluum
 Redit: & ad foetus uarios se sufficit: inq;
 Omnigenas uegeti generis se præbet agendum
 Naturas, species'ue. nihil non imbre fouetur,
 Nutriturq; ueges. graciles ex imbre capeſſunt
 Herbæ nutrimentum, sumuntq; alimenta, quibus se
 Sustineant, floresq; ferant, & fertile semen.
 Arboreæ species, fruticum genus omne uiuendi,
 Et producendi referunt ex imbre uigorem:
 Nullaq; progrediens uasta telluris ab aluo
 Res, speciesq; extat, quæ non fomenta cadenti
 Ex imbre accipiat: quæ non foueatur ab imbris
 Suggestu. quin quodq; genus, specimenq; animatū,
 Seu quæ perrepunt, seu quæ pedibus gradiuntur,
 Seu quæ pernici percurrunt aëra pennæ
 Remigio, sibi præcipuum, uitaleq; ab imbre
 Suscipiunt munus. quæcunque alimenta trahendæ
 Commoda sint uitæ, carpunt ex ubere terræ,
 Quæ parit, educitq; imbri fœcundata sueto.
 Cum quæ suppeditat brutis alimenta, cibosq;
 Terra, eadem nobis sat conuenientia alendis
 Proferat, aërio quantum se suggerat usus
 Ex imbre humano generi, qui nesciat, esse
 Penè potest nemo. quæ traëtu flamina aguntur
 Aërio, lenes quæcunque per aëra fusæ
 Discurrunt auræ præter uim proficiendi,
 Virtutemq; iuuandi, quam censentur habere
 Sensilis, & uegeti generis ratione: quid usus
 Ferre queunt animis? quantum conferre mouendo

I n diuina homini? quantum quæ mira feruntur
D e uirtute Dei, & naturæ inuisibilis actu,
C redendis, fideiq; humane conciliandis,
E t commendandis poterunt conducere? uentum,
Q uem non prospicimus, cuius non cernimus ullum
C orpus, nec sensu capimus: tam mira operari
N oscimus, & tanto ferri per inane fragore
S entimus. si quem, uel cuius corpus obire
N on quimus uisu, & nulla uirtute uidendi
P ercipimus, deprendimus omnino, penitusq;
A ccipimus tanto strepitu, tantoq; cieri
I mpetu, ut abrumpat ramos, truncosq; reuellat:
E t solidas quercus radicibus eruat altis:
C ur quæ diuini perhibetur numinis esse
V is, uirtusq;, licet sensum transcendat, & expers
C orporis humano captu non percipiatur:
N on est credenda, & plena fidei ratione
C ensenda? ex uento mortales discere sat nos
P ossumus: excelsi quantum non sit dubitandum
D e uirtute Dei, seu de ratione operandi
D iuina. uindex non ab re noster Apellam
D icitur exemplo uenti monuisse, capeffi
Q uæ nequeat uirtus operans diuina, negari,
A ut uerti in dubium, quam non ideo mereatur
Q uod sensu apprehendi non possit, & intellectu
A gnosci. cuius uenti uim credimus, et si
V entum non quimus deprendere sensibus: is nos
C ommoueat, nos interpellet ad agnitionem
D iuinæ uirtutis, & ad miram Dei agentis
C redendam uim, uersandamq; animo, licet ipse

THEOPOEIAE

Non ualeat Deus apprehendi, nostroq; capeffi
 Ingenio. rigidae manant regione pruinae
 Aeria: quae per frondes, herbasq; uirentes
 Fusae, natuum rigido candore uirorem
 Obducunt: canaq; tegunt aspergine summam
 Telluris faciem. se fundunt aere, crassae
 Quae uisum nebulae obtundant, aciemq; uidantis
 Excludant oculi, & madida fuscidine inumbrent
 Aspectum, cingantq; uda caligine terras:
 Obnubunt purum pendentes aera nubes
 Missurae pluuias, imbrisq; liquamina crebri:
 Et prohibent, coeli regio ne pura pate scat
 Luminibus, faciesq; astri solaris ad imas
 Perueniat terras radijs rutilantibus. aer
 Grandinis ad terras pellucida frusta gelatae
 Decutit: & glomulos glaciati deijcit imbris.
 Crebrentes: quibus incutiantur teeta, sonentq;
 Imbriceae tegulae: densaeq; umbracula frondis
 Soluantur, segetesq; immiti fruge terantur.
 Candida spumoso, & rarenti corpore se nix
 Aerio tractu deuoluit, & ad regiones
 Terrestres leni motu delata, tenaci
 Concretu montes operit, camposq; patentes
 Obruit, & totam terram facit esse coloris
 Vnius, albentiq; solum tegit omne rigore.
 Haec hyemis comes, & brumae frigentis amica,
 Quae tellus retinet pariendi semina, quasq;
 In foetum uires foecunda continet aluo
 Terra, premens intus, facit, ut maioribus inde
 Viribus inclusum promat recreata uigorem,
 Et quas

E t quas contraxit ducta vires requiete,
 E xerat : & ualido robustior efferat actu.
 A ère uersicolor nebuloso uisitur arcus,
 A tque Iris uarijs depicta coloribus offert
 S e uisu miram : cuius causam , & rationem
 D effinire uolens humana audacia plures
 I n scopulos impedit, & est frustrata laborem.
 A èris in campis pariter Fulgetra refractis
 N ubibus erumpunt : succensaq; lampadis instar
 E lucent , latoq; magis producta uapore,
 N on adeò magno, uehementiq; impetu aguntur.
 N on adeò magno prorumpunt impetu, & ignes
 N on adeò ualidos protrudunt fulgura , sicut
 F ulmina, quæ tractu , & campo erumpentia eodè
 A èris , eduntur potiori robore ruptis
 N ubibus, & ualido magis, & magis igne coactò
 T ruduntur: tonitrusq; sono maiore feruntur.
 Q uæ se fulguribus strepitosa tonitrua miscent :
 L ongè maiori comitantur fulmina bombo,
 A c strepitu. sed quid tam magno fulmina motu,
 A ut sonitu mirum prorumpere : cum feriendo
 R amosas quercus discerpant, altaq; tecta
 D isiciant, penetrentq; domos, murosq; terebrent:
 E t turres in proceras impaeta refringant
 M armora , & abrupta solidæ testudine molis
 I rrum pant, reserentq; cubilia clausa , ferantq;
 I nterius sua tam , quàm cœli lumina : quorum
 V i quoque cum fiat, ueluti perhibetur , ut æris
 I llæsis fiscis soluatur massa , fluatq;
 I n tactis obbis uini liquor , ambigo ui ne

THEOPOEIAE

M aiori impingantur, an insinuent potiori
 S e uirtute : quid id miri, Deus optime, facti est?
 Q uin potius quænam sunt hæc miracula? quæ sunt
 H æc, diuine opifex, manuum miranda tuarum
 P lasmata? quis tandem consideret, ingenioq;
 A estimet ista tuo tot condita numine? quem non
 M agna tuæ capiat uirtutis opinio? quenq;
 N on insignis agat tam magni, tamq; potentis
 A rtifici admiratio ad obseruandum, & honore
 T e summo afficiendum? quem non est reputandum
 E sse tui magnam omnino rationem habiturum
 N uminis, atque tibi impesurum plurimum honoris,
 Q ui mentem aduertens perpendat singula mira,
 P ræstanti quæcunque tua uirtute, tuoq;
 N uminis auspicio fieri, & contingere in ora
 A ëria statuisti? quis pensarit, ut atræ
 S e subito offundant nubes, ac aëre in alto
 S uspensæ grauido teneant se corpore : seq;
 I n pluuias soluant, qui non intelligat istud
 N uminis esse tui : idcircoq; tibi tribuendum
 N on arbitretur cultum? quid roris amœni
 F luxum, quid niuium floculos, quid frustra rigentis
 G randinis, & tanto memorem uibrata tonitru
 F ulmina? nonne tui conuincunt numinis hæc uim
 O mnia? non'ne tuæ sunt argumenta potentis
 V irtutis manifesta? prout manifesta putamus
 A rgumenta tui præstantis numinis, atque
 V irtutis, quæcunque leui metheora uidentur
 A ëre proferri, sic exactam rationem
 R emur comprehendi non posse aliquatenus horum :

De quibus allatas adeò non approbo causas :
 Vt certi super his nihil arbitrer esse notatum,
 Nec quicquam ueri deprensum suspicer esse.
 Quæ tu fecisti, produxistiq; creator
 Omnipotens, nostrum sic captum excedere eorum
 Censeo naturam, ut nullo pertingere ad ipsam
 Noscendam pacto possimus, lumina quoquo
 Vertimus : & quocunque aciem deflectimus acrem
 Ingenij : nusquam non argumenta tuæ se
 Obijciunt uirtutis : nusquam non monumenta
 Apparent præclara tuæ præstantiæ, & artis
 Exactæ. sed quò spectamus ubiq; locorum
 Plura : quibus constare queat tua summa potestas,
 Et quibus agnosci tua perfectissima uirtus
 Possit, eò ferè debiliores, & rudiores
 Nos sumus in natura, conditioneq; eorum
 Percipienda : quam dum secta superstitiosa
 Philosophantium hominum scrutadam proposuere,
 Scribendamq; sibi : tam contriuere labores,
 Quàm præter rem quærendi studio incubuere,
 Quandoquidem quæ scire minus potuere, quibusq;
 Perceptis etiam nihil utilitatis adepti
 Essent respectu finis, propriæq; salutis :
 Cura exquirentes indagantesq; tenaci,
 Tam luserè operam indagandi, quàm rationem
 Expertem fructus iniere : sed interea nos,
 Quos pro mirifica bonitate tua, & charitate
 Summe pater monitos uoluisti munere fili,
 Cunctorum, quæcunque queant conferre salutem
 Quærendæ, & quorum studijs incumbere profit,

Expediatq; homini: tantò minus hisce studere
 Quærendis debemus: quantò percipiendi
 Clarius omnino rationem scimus inanem,
 Et uacuam fructus: quantoq; patentius, atque
 Certius apparet nobis, huiusmodi adlipsum
 Indagata nihil finem spectare, rei;
 Nil nostræ, nostræq; nihil conferre saluti.
 Hæc animo solum repetamus mira frequenti,
 Et memori ingenio sic euoluamus: ut ad te
 Omnipotens opifex referentes omnia, & omnem
 Causam uertentes, te plena mente colendum,
 Atque obseruandum sumamus, & assiduò te
 Mirantes, quem debemus, præstemus honorem,
 Ac cultum, studiumq; tui subeamus amandi.
 Sicut enim mira hæc animo perpendere, siue
 Percensere, Deumq; authorem agnoscere, multum
 Quirit prodesse homini ad cultū, studiumq; mouendo
 Religionis, & ipsius, qui causa sit horum
 Prima, Dei: sic naturam, causamq; propinquam
 Quærere, & ad certas traducere singula quæque
 Causarum rationes: traducendoq; causas
 Sensibiles afferre, minus conducit agendis
 Ad diuina animis, cultumq; Dei referendis.
 Nam fit, ut incertas dum causas quærere, curæ est,
 Non minus in falsum impingat, quàm principis, atq;
 Indubiæ causæ ius ledere comperiantur:
 Et deprendantur secus, ac deceat, rationem
 Numinis, & causæ ueræ, & primatis habere.
 Causæ igitur primæ, ueræq; habita ratione
 Iam gradiamur ad effectus, & mira elementi

Tertiū, & undantis referenda. simul Deus undam
 Abduxit terra, & totum contraxit aquarum
 Agmen in exerta terræ, vastasq; lacunas:
 Sic terræ corpus grauiori pondere pressum
 Inferiore loco fecit considerare, ut undam
 Sustentaret, & extrema regione locata
 Orbis totius sedem substerneret undæ
 Labenti, superisq; loco depressa, iacensq;
 Subiiceretur aquis, custodito tamen hocce
 Ordine, seu ratione, ut terra habitanda animanti,
 Sese efferret aquis, cumuliq; emergeret instar.
 Firigidi, & humentis speciem, nomenq; elementi
 Quæ gerit unda, modis uarijs se præstat, habetq;:
 Et uarios præfert effectus: miraq; multa
 Continet, eximiam uim, uirtutemq; potentem
 Diuinam testantia, & immensam ipsius artem,
 Qui fecit, statuitq;: Dei ostendentia. multis
 Sese habet ista modis species undosa elementi.
 Nam se per fontes nitidos exuscitat: & se
 Præcipitem uoluit per flumina lita. quietis
 Restagnat lacubus: uastoq; exundat hiatu
 Aquoris, & late magno maris æstuat aluco.
 Non est unius tota hæc species elementi
 Conditionis, & effectus, nec mira tenore
 Vno, eodemq; refert: generisq; unius habet. nam
 Insuper, seu dulcis aquæ sunt flumina. salsa
 Aquor aqua constat. non unius rationis,
 Aut generis latices funduntur fontibus. est fons
 Qui dulcem profundat aquam, potuq; liquores
 Inucundos ferat, innocuoq; rigore bibendos.

Qui calidas iaculetur aquas, qui fundat amaras,
 Et qui sulphureas medicos expromat in usus,
 Fons est. nam thermæ de fontibus exilientes,
 Tot miris constant rationibus, et tot abundant
 Distinctis uirtutibus: ut non corpora plures
 Penè premant morbi, quàm quos curare medendo
 Sufficiant. tot aquis insunt miræ, atque potentes
 Virtutes: tot aquarum sunt operamina, siue
 Effectus, et tam miris rationibus esse
 Pollentes traduntur aquæ, ut quàm summa potestas,
 Et uirtus non possit non intelligi apertè
 Illius: de quo effectus profluxerit omnis,
 Et uirtus in aquas: quarum si fortè putetur
 Ex sensu authorum uariatio, conditioni
 Terræ deberi, nihil est, cur non ratione
 Terræ æquè uirtus diuina probetur, et omnis
 Non tandem uirtutis origo, principiumq;
 Ad numen, uiresq; Dei referatur. ab ipso
 Quæque Deo uirtus ortum trahit, atque uigorem.
 Est ratio nulla efficiendi, siue operandi:
 Quæ non efficiente Deo, ac operante paretur,
 Subsistatq;. maris quòd salsa sit unda, quòd unda
 Sit dulcis fluuiialis: agit diuina potestas,
 Et uirtus arcana fluens, operansq; per omnes
 Rerum naturas. nam seu, tenuem rapiente
 Humorem in sublime calenti sidere, fiat
 Salsedo, cum quod superest, instar habeat se
 Inconcocti excrementi, seu halante uapore
 Terræ, quæ salsa, et se commiscente oriatur:
 Cum nec sit terræ, nec sideris ulla calentis

C onditio, aut uirtus: quæ non procedat, & ortum
 N on trahat à uirtute Dei: quodcunque ministra
 V i terræ, aut solis fieri contingit, oportet
 A dscribi, tribuiq; Deo: qui quicquid habetur
 V irtutis tam terræ, quàm solis ratione,
 A fferat, infundat, disseminet, ordinet. at cum
 D issiliant uariè humani commenta laboris,
 E t dubiam reddat dissensio mutua causam:
 E xpedit, ad certam causam conuertere mentem,
 D untaxatq; Deum, qui sit certissimus author,
 V eraq; causa, animo uersare: in cuius honorem,
 M iratumq; parum non mens humana moueri
 Q uibit, abundanter si perpendatur, uti se
 A ssiduo fluxu deuoluant in mare magna
 F lumina, & excre scat nihilomagiæ quor. an istud
 Q uisquam commentitijs edere Tartari hiatus
 O mnia tam promens, quàm sorbens flumina, quodã
 O rdine seruato, est censendus? lata uè, semper
 E xuggente aliquid solari sidere, ponti
 P lanities instar tabulæ cuiuspiam habens se,
 C ui super infusus cyathus sit labilis undæ
 E fficit: ut fusis tot fluminibus nihil auctus
 C ontingat? sunt hæc hominum commenta secundũ
 S ensibilem captum compacta, modumq; putatus
 H umani exilem: quæ non reor explodenda,
 Q uatenus ad causam possint conducere primam
 N oscendam, & uertendam animo. tantò reor in re
 N aturæ ignota unumquemque probabiliorem
 S ensum, momenti quantò fuerit potioris,
 E t quantò tendet dirrèctius ad statuendum

Vndique circuitu subducens, hæret in orbis
 Sic meditullio: ut extrema tamen hæreat, atque
 Subsidat parte. hæc medio suspensa tenetur
 Orbe; grauiq; insists corpore pendet, & auris
 Librata aërijs ex omni parte pari se
 Sub coelo, coeliq; globis discrimine sistit.
 Quod graue tā corpus suspensum pendeat, & quod
 Tam moles onerosa leui libretur ab aura,
 Et tenui stabilis consistat in aëre: mirum
 Est planè, magnamq; Dei, nimiumq; potentem
 Virtutem testatur, & arguit. ut grauis autem
 Hæc eadem moles, tam magno corpore sistens
 Nutet, & excussu tremulo uacillet: & illo,
 Quo se firma statu sistit; moueatur, apertè
 Contingit. quanam tam miri causa citatus?
 Quæ uis tam uasti grauitatem corporis urget
 In motum? & terram tam magno pondere firmā,
 Hærentemq; loco mouet, & nutare tremore
 Affectam compellit? an id nutus tremebundi
 Ex ui uentosa interius subeunte, cauisq;
 Terræ uisceribus, seu uenis se insinuante
 Uenit? an cœlesti aliquo procedit ab orbe,
 Sidereo uel globo? neutro procedere pacto
 Suspicio. hoc fieri diuino numine credo
 Porro, & arcana quadam uirtute mouente,
 Quæ se per cunctas species, & corpora quæque
 Uehit, & miris sese rationibus effert,
 Ostenditq;: Dei, cuius sit, quò manifesta
 Humanis animis miranda potentia fiat.
 Quid memorem miros motæ telluris hiatus?

Quid tremulum terræ spacium, sensamq; moveri
 I ngressu terram referam? quid montibus ignes
 E gestos, flammāsque solo prorumpere uisas
 E narrem? non terræ singula quæque referre
 M ira, puto referre. tot interea esse relata
 S ufficiat, quot sufficere, & satis esse uideri
 P ossunt diuinæ uirtuti significandæ:
 M onstrandisq; Dei, queis tam mira efficiantur,
 V iribus. hæc terræ quos mira relata mouere
 N on poterunt animos: quas mentes ad Dei habendā
 N on poterunt aliquam rationem adducere mira
 E xplicita: hos ullis alijs non arbitror iri
 M otum. præterea cum foeturæ, & decora ipsa
 T elluris conducant, expediantq; mouendis
 I n diuina animis: & multum ponderis, atque
 M omenti conferre queant ad cognitionem,
 M iratumq; Dei mortalibus insinuandum
 P ectoribus: non multa referri mira necesse
 E st adeò in terra, & specie terreni elementi
 C ontinentia. nam cum, quæ ex terra generentur,
 P roueniantq; , Dei uirtute, Deoq; uigorem
 S ufficiente, tot existant, ut uix numerari,
 C enseriq; queant: ex istis quæ memorabo,
 N on tam pro numero ipsorum, qui maior habetur,
 Q uam facile amplecti possit; quam pro reliquorum
 D efectu, quæ contingentia mira ferebam
 P rætermissa, putabo suffectura: satisq;
 P ro ratione rei, quam molior, esse futura.
 I n caua terrarum postquam Deus agmē aquarum
 C ontraxit, totumq; fluens seiunxit in unam.

THEOPOEIAE

C ongeriem : in latiꝑ; maris spacioſa redegit
 A equora : quod ſolidi exiſtebat corporis , unā
 C ontractum ſubitò cœpit dureſcere , ſeq;
 A renti facie præferre : apparuit arens
 T erra ſuperficie , ſuperoꝑ; ſolo exiccata.
 T erra ſolo nudo, & rerum nudata decore
 O mni, deformi comparuit horrida uultu.
 N on erat ulla uirens ſpecies , herboſaq; forma:
 S ed ſeſe uasto fundebat corpore ſqualloꝝ.
 E xerti ſtabant montes nullis uiridantes
 S yluarum , nemorumq; comis . non ulla uirebat
 G ramine planities, uarijs non arua nitebant
 H erbarum formis, uarios per plana colores
 F undebant nulli flores. non prata , nec ulla
 C ulta exiſtebant: tellus incompta rigensq;
 O mnis erat : ſpecieq; carens nil frugis habebat,
 N il fruticis, nil arborei decoraminis, atque
 P rouentus . non ulla ferax digeſta per agros
 V itis erat. nullo frondebat uinea colle.
 V nuserat terræ uultus , niſi quatenus ipſa
 I nter ſe differre ſitus ratione, habitusq;
 N atiui cauſa deprendeſatur. at ingens,
 E xcellensq; Dei bonitas , & larga poteſtas
 N on eſt paſſa diu terram ſordere ſine ullo
 O rnatu , ſteriliq; ſitu torpeſcere . iuſſit
 E rgò Deus uirides herbas prorumpere , ſeq;
 P er campos, collesq; habili diffundere cultu.
 H erbarum mandante Deo tot germina, totq;
 E ductæ ſpecies : ut nec ſpeciebus earum,
 N ec uirtutibus enumerandis ulla laboris,

A ut
 P oſſi
 E t p
 D iſſi
 T ot
 M ultip
 E xiſta
 H erba
 I d ta
 D ign
 I nte
 A c di
 H erbi
 I mmi
 I ndem
 A rcam
 H erbi
 C ont
 E xu
 V nde
 H um
 C ont
 A cid
 R adic
 Qua
 Qua
 E t
 Q
 M o
 N c

A ut studiū humani ratio satis esse uideri
 P ossit. quas herbas numero tot iussit oriri,
 E t prodire Deus, sic formis, corporibusq;
 D istinxit, necnon uariauit, ut esse figuras
 T ot numero uarias, & tam discrimine sectas
 M ultipli, mirum uisu, mirumq; notatu
 E xistat. uerū cum sint tot penē sapes
 H erbarum, quot formæ comperiuntur: haberi
 I d tanto mirabilius, tantoq; notatu
 D ignius omnino debet: quantò potiori
 I nter se reperimus eos discrimine abesse,
 A c differre. licet tellus, quæ quosq; sapes
 H erbis, herbarumq; ipsis radicibus indit,
 I mmittitq;: eadem existat, humoreq; eodem
 I ndendo utatur, tamen ignota ratione,
 A rcanoq; modo succedit, ut una sit acris
 H erba saporis, amaritiamq; tenaciter ima
 C ontineat radice, sit altera dulcis, & esu,
 E xuētūq; ferat suauem iucunda saporem.
 V nde fit? ut cum terra eadem depascat eodem
 H umoris succo speciem radice utranque:
 C ontrari edatur penitus natura saporis?
 A c idem succus pro conditione trahentis
 R adicis nunc dulcescat, nunc fiat amarus?
 Q uæ uis hæc arcana, latens quæ causa? sapes
 Q uæ tam discordes succo producit eodem:
 E t tam conuersu subito, motūq; propinquo,
 Q uod nec amarum sit, nec dulce: immutat? & uno
 M omento tam dulce facit, quàm reddit amarum?
 N on hæc uis terræ censeri debet: eodem

Cum se pacto habeat . non est radices habenda :
 Cum radix terra pariter generetur eadem .
 Quid superest igitur , nisi ut agnoscamus , & omni
 Exploso dubio fateamur , numinis esse
 Hanc vim diuini : quæ nil reperit rationis
 Obstantis , quin quæque queat , possitq; operari .
 Herbae tam prorumpentes telluris eodem
 Espite , quam succi eiusdem susceptibus altæ ,
 Carpuntur tam diuersa , uariaq; operandi
 Virtute affectæ , ut sit , quæ conglutinet ; & quæ
 Vlceret : existat , quæ succo comprimat , & quæ
 Laxet : agi tam disparis , & contrarij in herbis
 Effectus eadem terra natis , & eodem
 Humore altis causam ex numine , siue potenti ,
 Immensaq; Dei uirtute ; rei facit ipsa
 Conditio miræ ; ut credamus , & arbitremur
 Omnino . quæ uis diuina , Deiq; potestas
 Excellens produxit in herbis dulce , & amarum ,
 Mirificosq; modos operandi condidit : & tot
 Virtutes propè constituit , quot condidit , atque
 Produxit species : eadem , quæ mira colorum
 Cernitur in florum specie , uariatio ut esset ,
 Effecit . qua æquè factum censemus , ut herbae ,
 Et flores uaria halarent ratione , & odores
 Afferrent uarios : quo fit , ne quisquam homini insit
 Sensus : apud quem noluerit Deus argumentum
 Et specimen proferre suæ uirtutis , & artis
 Miræ , & commendare potestatis rationem
 Exactam , pulchramq; suæ . sed quod bonitatis
 Testamen , signumq; suæ tulit , & charitatis

M unificæ Deus idem? quatenus educendo,
T ot uarias herbas, floresq; , cauere satagit
H umano generi, medicis uirtutibus herbis
I niectis, curisq; ad morbos quosque statutis
I n florum, herbarumq; uigore. potentia magni
L arga Dei nulla non in re significauit
S e generi humano pronam, promptamq; iuuando.
Q uæ pariter terra post herbas fecit oriri
A rboreas species, fruticumq; genus uariatum
M ultipli ratione. quis unquam prodere posset,
A ut numerare tot arboreas species, fruticesq;
T ot uarij generis? quis tot discrimina: quæ sint
A rboribus tam causa fructus, quàm speciei
R espectu, ualeat scribendo referre? quis inquam,
S i uel conatu contendat, & efferat omnes
I n uersum uires, possit proferre sapes
T ot fruticum uarios, & odores, tot rationes
F ructuum, & effigies ex arborea, uegetaq;
L igni natura, generamine prouenientes
M irifico? quis commoda mira, quis utilitates
E xplicet egregias, quæ partim proueniant ex
F ructibus arboreis, partim capiantur ab ipsis
A rboribus? quisnam uolens animo, repetensq;
M ente tot arboreos fructus uirtute, sapore,
C orpore distantes, & commoda publica in omnes,
P recipuè uerò rationales animantes
P rocedentia de genere arboreo, arboreisq;
F ructibus, ambiguus non hæreat, addubitetq; :
M aiori ne potestate usus sit Deus in tot
M iris arboreæ naturæ constituendis

F ructibus, an se munificentius egerit: atque
 L argius erga hominū, genus, ac reliquas animantes
 P ræstiterit, tot sufficiendo in commoda, & usus
 V iuendi, fructus: quorum species uariatæ
 N on minus afferrent fomenti, & commoditatis
 A d uiuendum; quàm iucundi, siue uolupis
 A d degustandum. diuina potentia, quæ nil
 A duersi, uetitiq; sibi deprendit agendo:
 E t bonitas diuina, nihil quæ linquit omissum,
 Q uo prodesse queat passim, officiumq; iuuandi
 E xercere; prout, si perpendantur, habere
 V im poterunt miram adflectendos, siue mouendos
 H umanos animos; sic intentè reputatæ,
 P erpensæq; fidem non conciliare minorem,
 Q uàm spem afferre ualebunt; ut quæcūque salutis
 C ausa sint asserta, & sint promissa, putentur
 V era; proutq; ferantur, successura remoto
 S perentur dubio. non sat Deus est bonitatem,
 V irtutemq; suam ratus ostendisse tot herbis,
 F ructibus, arboribus iussis erumpere terra,
 E t terræ ornatum, mirumq; afferre decorem:
 N i pariter terram uarijs ditaret eandem,
 A c locupletaret thesauris. uersicolores
 I nsudit gemmas; uarioq; nitore lapillos
 F ormosos seuit: seuit pretiosa metalla;
 V isceribusq; altè telluris condidit auri
 M ateriam, uarijsq; dedit foetare metallis
 I ntima terrenæ molis penetralia. quis iam
 A rgumenta potestatis maiora requirat
 D iuinæ? quis iam miracula nobiliora,
 Lucidioraq;

Lucidioraq; præferri uirtutis, & artis
Exigat arcana? gemmarum mille colores,
Mille lapillorum species, quæ non minus ipso
Visu delectent, quàm ui, uirtuteq; prosint:
Seu constent terra, seu magna ex parte liquorem
Admistrum teneant undæ, uisuntur in aluo
Produci terræ, & deprenduntur generari
In terra. quæcunque metalla coloribus, atque
Corporibus uariata, homini tâ comoda sunt, quàm
Existunt preciosa, calenti seu liquefiant,
Seu mollescant, ex terra effodiuntur, & aluo
Internæ terræ generantur. mira metallis
Terra conflandis ratio est: quæ testificari
Insignem, magnamq; Dei, qui conflât, opusq;
Conflandi absoluit, uirtutem tam ualet, ut non
Sinit motura parum sensum reputantis, & eius,
Qui pendat, mentem non affectura stupore
Paruo. quæ sanè diuersa metalla tametsi
Ad uarios usus hominis, seu commoditates
Eddiderit Deus omnipotens: tamen ipse suo pte
Ingenio corruptus homo, sibi detera reddit,
Et tam causa animi, quàm corporis exitiosa.
Postquam immensa potestas, infinitaq; uirtus
Munifici, magniq; Dei telluris inanem
Ornatus partem nullam, tractumq; reliquit:
Et terræ molem non tam facie exteriori,
Quàm parte interiori ornauit, & ubere rerum
Fuge decorauit: prout unumquodque decoris,
Ornatusq; genus compegit, & ordine miro
Enasci iussit: sic secum quanque referre

H

THEOPOEIAE

S emina rem uoluit : quibus incorrupta tueri
 S e posset specie, numeroq; augescere . terræ
 V im dedit : ut posset suffectu quæque recenti
 P ropagare : nouisq; cadentia partibus aluo
 S uffœtans reparare, cauereq; : nequa per usum,
 C onsumptumq; aliquem, rerum prodiret egestas,
 I nteritus ue. Dei generans, fœcundaq; uirtus
 S ic se per terræ diffudit uiscera, sic se
 P er totam molis terrenæ impertijt aluum : rogo
 V t terræ obsequio, seu munere suggerat, atque
 I mpendat, quæcunque queant uiuentibus esse
 V sui, & oblectamento . fruges, alimenta,
 N utrimenq;, ministerio terræ Deus affert
 H umano generi. nullum genus est animantis;
 C ui non sufficiat fœcundæ munere terræ
 C ommoda; & officio terræ non conferat : & non
 P roficiat ratione aliqua . sunt plura profecto
 M unera : quæ fœcunda Deo tellus operante,
 P ræstet formandis, sustentandisq; quibusq;
 Q uam quæ scribendo possint, fandoq; referri
 E xacte . tam plena Dei uirtute tributa
 M unera sunt terræ, tam lata, effusaq; iura
 S unt concessa : ut sint uiuentia corpora nulla,
 N ullaq;, quæ solido constant, expertia uitæ :
 Q uæ non ex terra prorsus referant potio-
 M aiores ue suæ partem compaginis . etsi
 A equè concurrunt elementa quibusque creandis
 C orporibus, uiresq; pari discrimine iunctas
 I mpendunt : tamen est terræ pars maxima : seq;
 P ortio terrestris maiori corpore miscet.

H inc sibi præcipuum cognomen adepta parentis
E st terra. hinc ueteres magnam dixere parentem
T ellurem uates. Deus huic quàm magna dedisti
M unera telluri? quàm magno iure beatam
H anc terram pater omnipotens mirè statuisti?
H ac compegisti uiuentia corpora, res hac
O mnes corporeas solidæ compagis oriri
F ecisti. pulchros humani corporis artus
E x hac conflasti. conflasti cuncta animantum
C orpora. de qua hominis conflasti corpus, eandem
C onflato tribuisti homini utendam, atque fruendā:
Q uæ terra ad nostros ueluti pater optime cessit
T e tradente usus, & ad huius commoda uitæ
D ucendæ: sic fac ut te moderante habitetur
S ic nobis, & sic usu, fructuq; colatur
P ercepto: ut cuius memoratur symbolum habere,
E t quam præcipuè ferris habitare, tuo pte
A equè munere tradatur nobis habitanda
V su perpetuo, fructuq; colenda perenni.
D a pater omnipotens, concede benigne creator,
H ac humili terra, quam pulchro, munificoq;
M unere, dum peregrinamur, præbes habitandam:
S ic tandem excedamus; ut ad terram ualeamus
S ublimem, patriamq; tuo pertingere dono.
N e permitte, tua cum munificentia utranque
E xhibeas, nos praua humilis possessio fraudet
O blato pariter sublimem iure tenendi.

IVNIORIS LVDOVICI PARISETI
 REGIENSIS AD VARIVM TO-
 LOMAEVM FRATREM
 THEOPOEIAE
 LIBER QVARTVS.

A M Deus, omnipotensq; opifex
 Tolomæ elementa
 Fecerat, ac mîro distinxerat ordi-
 ne, & ipsam
 Multiplici ornatu terrã insigniue-
 rat, aëto

C um cursu transuecta diem lux candida quartum
 I ncoepit: plenoq; uolubilis orbe, diei,
 N on æquè finem allatura, exordia quartæ
 A ttulit. hac erat ista die immutanda, nouasq;
 A strorum in formas uertenda, globosq; diremptis
 C orporibus statuenda, & distribuenda per oëto.
 N on erat allatura diem lux amplius ullum
 I sta, nec unius compaëtu corporis orbem
 L ustratura, sed in Solis, faciesq; nitentes
 A strorum formanda, & distinguenda, decore
 I nsigni quoscunque globos erat affectura
 C ælestes, & corporibus habitu uariatis,
 E t motu distinctis ornatura. meante
 E rgò die quarta Deus, ordine cum iam elementa
 M iro disposuisset: & exacta ratione
 L ibrasset: terramq; suo ornatu genuino

C ompsisset, quanuis nondum ornamenta animātū,
A biunctumq; decorem produxisset : ad orbes
O rnandos cœli, uires, dextramq; potentem
A diecit, miraq; potens operaminis arte
I ncubuit. cur uero Deus produxerit herbas,
E t genus arboreum, reliquumq; decoris adhærens
T elluri ediderit, terramq; ornauerit, ante
O rnatum stellis cœlum : nec sidera, & ignes
O rbibus indiderit, nec Solis finxerit astrum,
N ec detornarit corpus lunare, priusquam
H ærentem terræ ornatum compingeret : est, quod
I nquiri queat, & dubitari possit. id autem
E ffecit Deus : ut quam concessurus erat uim
A stris, uel Soli in telluris fœtibus, atque
F ructibus edendis, sibi deferretur : & ullo
N on censeretur pacto tribuenda secundæ
C ausæ. ne quæcunque ministerio Deus astri
S olaris faceret, fieri uirtute putaret
S olis homo, idcircoq; errorem incurreret, inq;
D iscrimen, damnumq; suum graue, crederet esse
S olis, quod prorsus diuini numinis esset :
C autâ Dei uirtus species curauit eorum
E dendas nondum stellis, uel Sole redactis
A d formam, quæ præcipuè producta uideri
P ossent munere Solis, principiumq; tenere
N ascendi ex Sole. ad seruandi hominis rationem
O mnino cum spectet, ut in primis Deus author
C unctorum agnoscatur : primaq; causa putetur
Q uorumcunque : homini quo posset apertius esse
P rincipium cuiusque rei : constareq; quiret,

H iiii

V isile nil causæ primatis munere fungi :
 S ed quæcunque uiderentur procedere causis
 V isilibus : causæ primæ, quæ inuisibilis esset,
 A dscribi debere : Deus mandauit oriri,
 E t nasci iussit, nondum cœlestibus astris
 E ffectis, quæcunque fide facili potuissent
 F orsan censerî causa procedere ab illis
 P rimati . quanuis Solis productio , siue
 A strorum, si facta Deo credatur, abundè
 A rguat eximiam diuini numinis artem,
 A tque potestatem, ut possint sensus, animiq;
 E xciri : tamen eductæ cuiusque rei uis,
 E t natura Deo delata, Deiq; potentes
 A d uires directa, potest potiore citatu
 H umanos sensus, animosq; incesse. dici
 V ix posset, quantum conducere possit agendo
 A d diuina homini ratio cuiusque creatæ,
 P roductæq; rei in diuini numinis acta
 V irtutē, & quàm affectû singula quæque mouere
 H umanum ualeant in cultum numinis : ad uim,
 V irtutemq; ipsius si referantur, & ortus
 C ausa, & principij in primis redigantur ad ipsum.
 V t Deus eductis, poterant quæ Solis, & astri
 M unere cuiusquam credi producta : probatum
 R eddidit, & clarum, quàm singula quæque sibi sint
 A scribenda : suæq; operæ quàm cuncta, tametsi
 P arua, uel alterius speciem retinentia causæ,
 S int etiam tribuenda : globis cœlestibus ignes
 S usfixit uarios : totumq; nitentibus astris
 C onspersit cœlum, uarioq; nitore decorum

E ffecit. nam quam massam, corpusue nitentis
 L uminis expressit primum de mole, chaoq;
 I nformi, sic distinxit, uarioq; tenore
 D isiecit formans, ut nullum ex orbibus octo,
 Q uos iam condiderat, dimitteret, aut pateretur
 P ræteritum: quem non ornaret lumine, & astro
 N on aliquo pulchrum, & spectatum redderet. orbe
 I mprimis quintum compresso corpore toto
 L ucis, & educta potiori parte, decorum
 R eddidit: & pulchrum radianti insigniter astro
 E ffecit: Solisq; adiecto sidere non tam
 I llustrem fecit, quam cætera cuncta nitore
 F uso illustrantem. quod moles lucis obibat
 M uneris in ratione diei constituenda,
 A c per circuitum motu, cursuq; trahendo:
 I d solari astro meliori ex parte creato
 L ucentis massæ, subeundum tradidit, atque
 E xpediendum. inter lucentia corpora, & inter
 S idereos ignes primatum tradidit astro
 S olis, & effectus rationem contulit omni
 E x parte eximiam, & magno excessu superantem
 V im quancunque aliam lucentis corporis. huius
 O fficio, motuq; dies defertur, & ortum
 C rebrum sortitus renouatur, & instauratis
 H orarum uicibus deuoluitur. hic repetitis
 A ssiduo motu spacijs, iugiq; citatu
 O rbe peragrato, certis determinat horis,
 C onstituitq; diem: quem sicut motu alieno
 C onficit, & primi reuolutu mobilis ætus
 C omplet, ita infertur cum per segmenta citatu

Z odiaci proprio, mensem sic condit, ut annum
 D enique conficiat, decesserat undè, reuersus
 D enuo, & ad metam, quam liquerat antè redactus.
 N am proprio motu moles mirabilis huius
 S ideris, obliqui sic per duodena refert se
 S igniferi segmenta, gradumq; intendit, ut orbem
 T errarum uario aspectu collustret, & ut, dum
 N unc austrum pronus repetit, nunc tendit in arcton
 S ublimis: uarijs mundum, terrasq; statutis
 T emporis afficiat: totumq; tenoribus annum
 Q uattuor euariet. formosi tempora ueris
 A duehit, ex austro cum se subducit, & effert
 S e modicis gradibus. cum uerò signa per alta,
 E xtremosq; gradus, tum scandens, tumq; reuertens
 C ontendit, celsæq; tenet loca proxima metæ:
 F rugiferam æstatem, messisq; calentia ducit
 T empora, & ingentes affert, ac parturit æstus.
 F ertilis autumnus tempus geniale, tepensq;
 I nducit: mistaq; calores temperat aura:
 C um se per medijs descensus signa mouendo
 D eclinat, medioq; accliujs tramite in austrum
 P rocumbit, cuius metas simulatq; propinquas
 M otus habet, seseq; refert per signa profundi
 C lymatis, & tam descendens, quàm tramite uerso
 C onscendens, breuibus spacijs se traicit: edit
 H ibernum tempus: brumæq; rigentis inertes,
 A ngustosq; dies parit. impendit Deus huius
 S ideris officio lucem mortalibus, & uim
 V iuificam, calidumq; affert uitale quibusq;
 T am uegetis, quàm sensilibus. de sideris huius

F omento genus humanum tam multa capeffit.
 C ommoda, tam uarios uiuendi suscipit usus,
 V t non plura Deus cuiusquam uisilis, atque
 P roducti officio curauerit emolumenta
 A fferri, tradiq; homini; cui, præter id usus,
 Q uod producendis in frugibus, ac alimentis
 A fferat, interni pariter ratione uigoris,
 V irtutisq; aliquid conferre putetur, & esse
 S ubsidio. ueluti per quodquam uisile, siue
 S ensibus obiectum non impendisse uidetur
 I n genus humanum plura emolumenta potestas,
 V isq; Dei, quàm per huius mirabile munus,
 S iue ministerium radiantis sideris: in re
 N aturæ omnigena, seu sensilium ratione
 T ota, sic prorsus nil contingit reperiri;
 C uius respectu, & cuius ratione potestas
 A gnosci diuina queat melius, meliusq;
 P ossit homo adduci ad mirandum, siue colendum
 A rtificem, authoremq; Deum. tot digna notatu,
 T ot uisu miranda homini de sideris huius
 C onditione palàm se produnt; ut totidem de
 N atura reliqua rerum, insigniq; theatro
 M undi totius non prodantur. nihil æquè
 I n tota cœli specie, mundi; tenore
 C omprobat humanis diuinam sensibus artem,
 A tque potestatem, quàm sideris istius ordo,
 E t species. nihil in tota compagine mundi,
 E t rerum ualet argumentis pluribus, atque
 O stentis incredulitati testificari
 H umane robur diuini numinis, & uim,

V irtutemq; Dei miram, illustremq; probare,
 Q uam ratio, & species huius mirabilis astra-
 Q uis, cum perspiciat tantum procedere lucis
 E x hoc in terras astro, tantumq; calor
 D emitti, ut non mira minus condantur in orbe,
 Q uam comprehendantur sensu, uisuq; pate-
 C ondita: non stupeat, non admiretur, & huius
 S ideris authorem summè non esse potentem
 C olligat, atque sibi non ducat suspiciendum
 S ummopere? eximiam molem quis cogitet actu
 T am celeri, & rapido conuexa per alta meantem,
 E t radios, pulchrumq; iubar per cuncta locorum
 F undentem inferiora, suoq; nitore patentes
 T am pelagi, quam terræ lustrantem eminus oras?
 Q ui non cogatur tam magnæ, tamq; repentis
 A rtificem molis mirari, uiq; potentem
 M irifica censere Deum? ut lampas radiosâ
 S ideris istius motu uoluatur in orbem
 A ssiduo, ac oriendo diem mortalibus edat
 I llustrem, noctemq; cadendo linquat opacam
 E t nunquam solito decedat tramite, nec de-
 L ege semel cœpta momento temporis unquam
 E uariet, sed perpetuo, iugiq; tenore
 P rodeat, & seriem semper tueatur eandem:
 N emo perpendet, nemo reputabit, opinor:
 Q uem non accipiat summa admiratio, & à quo
 E ximius, uehemensq; stupor non concipiatur
 D iuinæ uis, uirtutisq; Dei: qua operante
 T am mirus, stabilisq; sit inditus ordo, modusq;
 P rescriptus: si præterea, quo progrediendi

O rdine se lampas habeat solaris: ad Arcton
 D um conscendit, & econtra descendit in austrum:
 E t latum procedendo non deuiat unguem:
 N unc æquando diem nocti, nunc nocte minores
 E fficiendo dies, nunc producendo dierum
 C urriculum, brenibus contracta nocte tenebris:
 E xpendatur: & intento libramine mentis
 P ensetur: tam prorsus abest, quin mira potestas,
 V isq; Dei agnoscatur, & apprendatur: ut ipsum
 A d sensum sit constatura, oculisq; sub ipsis
 V ersatura. huius solaris lampadis ordo
 M irificus, speciesq; decora, potensq; operandi
 V irtus in rerum natura, tam potuere
 Q uorundam sensus ueterum, mentesq; mouendo;
 V t sint, qui Solem prolem, natumq; reantur
 E sse Dei. tot mira, Deum quæ testificentur,
 V irtutemq; Dei signent: uisuntur in astro
 S olari: & claro sensu capiuntur; ut inter
 S criptores ueteres fuerint, qui nomine fili
 D iuini Solem percensuerint, sobolemq;
 D iuinam, unigenamq; Dei prolem uocitarint
 S olem: quos uel ti falsos errasse putandum est:
 C um sit uera Dei soboles, ac unica proles:
 Q ua corpus sumente piæ de uirginis aluo
 H umanum, sumus ad munus, donumq; salutis
 A dducti: sic in natura corporea, seu
 S ensibus exposita, nihil hoc solis radiante
 S idere commodius, uel significantius extat
 A d designandam, quodamq; typo referendam
 D iuinam prolem, natumq; Dei ratione

THEOPOEIAE

S ymbolica representandum : quatenus ipse
 L uminis, & lucis rationem continet in se
 V eram, & tam uitæ, quàm cognitionis habet uim
 P ræstandæ; nec uiuificat minus, atque uigorem
 V iuendi præbet, quàm ueri lumine lustrat
 I llato, radijsq; animos illuminat. ò rem
 M irificam, finesq; capedinis exuperantem
 H umana. si quiremus comprehendere, qua ui,
 I nstar solaris radij, quo corpora, resq;
 C orporeæ, & sensus lustrantur, & afficiuntur
 V ita; se præstet lustrandis, atque fouendis
 H umanis animis Sol mysticus ille, Deiq;
 F ilius; & quanam lucis ratione nitefcens
 I llustret mentes, quonam'ue tenore, modoq;
 V iuificet, uitamq; animis impendat, & indat.
 L ongè maiorem uim, uirtutemq; liceret
 N uminis apprehendi, & meritum locupletius in nos
 A gnosci, quàm contingat de sidere Solis
 I stius agnosci, aut apprehendi. id luminis, atque
 V itæ quod confert animis Sol mysticus, huius
 S ideris illatam solaris munere lucem,
 A c uitam tantum superat, quantum superantur
 D iuinis humana, animis uel corpora. non est
 E ffectus, non est meriti proportio. nulla
 D eficientis ad id, quod nunquam deficit, æqua
 E st ratio. mortalis ad immortale minus fit
 M ensio. quæ fuerat lux miscellanea, quæq;
 N ondum distincto fulgebat sidere lampas:
 S icut habere typum, speciemq; referre uidetur
 T emporis illius, quo sidera religionis

N on
 D iuin
 N on
 V nige
 F icta
 P re se
 D iuin
 L umer
 C onge
 O stene
 F orma
 Q uam
 H uman
 O lumen
 T errar
 N ullis,
 O stene
 I llustr
 V t po
 M uer
 A mspic
 H anc i
 D escen
 V t noll
 E t nui
 C edat,
 V irtu
 E sse
 Q uat
 C ra

N on dum illucebant ueræ : nondumq; nitebant
 D iuini Solis radij : distinctaq; uerbi
 N on dum per uastum sese diffuderat orbem
 V nigeni lampas : ita quæ distinctio Solis
 F icta Deo perhibetur : habere typum , speciemq;
 P ræ se ferre potest concinnè , apteq; uideri
 D iuini nati : cuius iubar , & radiosum
 L umen post lucis glomeratæ tempora , postq;
 C ongestam lucis molem comparuit , & se
 O stendit : solisq; instar effulsit , & ortu
 F ormoso educ tum , tam cœlum ornauit , & orbem ,
 Q uam nitidam uitæ rationem protulit : & uim
 H umanis uitalem animis ingessit . abundans
 O lumen , mirumq; iubar : quod discutis atras
 T errarum tenebras : quod nubibus obscuraris
 N ullis , & nulla nebulæ caligine , quin te
 O stendas , prohiberis : ades mihi , meq; tuis sic
 I llustra radijs : totumq; ita circumfulge :
 V t possim , ualeamq; tuo tam cernere uerum
 M unere , quàm memorare , palamq; efferre . tuis me
 A uspicijs moui . fîsus tibi me dedi arenam
 H anc in difficilem . in campum caliginis huius
 D escendi , sperans te succurrente futurum ,
 V t nullis acies succumbat lesa tenebris ;
 E t uis cernendi nulla caligine fracta
 C edat , deficiatq; . eius te nouimus esse
 V irtutis ; uiresq; tibi deprendimus eius
 E sse uigoris ; ut obscuram dispescere nubem
 Q uanq; queas : possisq; tuis quancunque tuendi
 C rassitiem radijs dissoluere . mystice sol , ò ,

THEOPOEIAE

Sol diuine, Deo qui te de patre propage
 Profers æterna: patriq; coæuus adæquas
 Te uirtute: tuo nos aspice lumine: nosq;
 Luce tua perfunde: tuisq; nitentibus hæce
 Illustra radijs tenebras: ueriq; capacem
 Redde aciem: nebulamq; oculis luscantibus aufer.
 Vix Deus omnipotens corpus Solis radiosum
 Formarat, quintumq; globum illustrauerat astro
 Solari: cum exornauit quoque corpore sphæram
 Lunari extremam. corpus lunare potenti
 Confinxit uirtute Deus: quo lumen ab astro
 Acceptum Solis nocti diffunderet: & se
 Non aliter nocti moderandæ, siue regendæ
 Præberet, quàm se corpus solare diei.
 Sed ueluti Deus hoc corpus lunare regendæ
 Præposuit nocti, sic multum noctis eidem
 Intulit edendo: tenebrisq; eius rationem,
 Naturamq; inuoluit multigenis, uarijsq;
 Vt non in quaquam naturæ uisilis, atque
 Corporeæ ratione sit inuentum, nisi fallor,
 Quod mentes æquè ueterum confuderit, atque
 Torserit authorum, qui uestigare fuerunt
 Conati rerum causas, & conditiones
 Naturæ. nam dum uariati tradere causam
 Luminis, & uariæ rationem adducere lucis
 Tentarunt: uarijs se sensibus inuoluerunt,
 Et uaria secti hæserunt ambage: suopte
 Lumine dum quidam lucere, aliq; alieno
 Ducunt; & dum sunt qui credant absidis instar
 Ignitæ uolui, lucemq; offerre rotatus

Q uodam successu: & qui arbitrentur glomeratæ
 S ic formæ esse; ut conuexi solummodo uultu
 V nius eniteat, uariasq; ideò radiandi
 E ffigies proferre: prout deuoluitur, atque
 V ertitur ex conuexo in conuexum; faciemq;
 O bscuram nitida paulatim, uel uice uersa
 O bscura nitidam mutat. qui uisitur auctus
 L uminis, & sensim fieri deprenditur: & quæ
 M ox contra miro decretio cernitur edi
 O rdine: in has uarias, homines nimis ambitiosos
 I n causis exquirendis, rebusq; sciendis,
 E gere ambages: qui planè rectius, atque
 S anius egissent: quæ rationibus, atque
 I ngenijs minimè quirent pertingere: siue
 A ssequi: omisissent, & ad excelsi rationem,
 N otitiamq; Dei retulissent prorsus; & id, quod
 N on satis acciperent; ad numimis infinitam
 V im dirrexissent mirantes. dignius est id
 M iratu, quàm quæstu, quodcunque satis non
 C omplecti ratione queat, constare ue possit.
 Q uis uerò corpus Lunæ consideret, ut nunc
 D eliteat, lucisq; nihil, uel luminis edat,
 N unc uerò luce scat, & incrementa nitoris
 P aulatim sumat; tum formam flexilis arcus
 L umine fingendo, tum dimidio orbe nitendo,
 T um lucem in ciclum turgescentem referendo,
 D onec contraëto diffusum compleat orbem
 L umine? quis Lunæ species consideret inquam
 T ot uarias? qui si sapiat, nec plus sibi, quàm par,
 A rroget, ambages quærendi non putet e

THEOPOEIAE

Mittendas, potiusq; sibi non aestimet esse
 Mirandum, quàm quærendum. cum possit abundè
 Deprendi, quàm sint ueteres de lumine Lunæ,
 Dèq; situ, & forma lunaris corporis inter
 Se uariè altercati, dissidioq; uicissim
 Certarint: & quàm nihil adducant, referantq;:
 Quod uero respondeat, & quadret rationi
 Exactè: tam quid firmandum non reor esse,
 Quod scribant, ut eos mentitos prorsus opiner,
 Nec quicquam ueri ducam reperisse. tametsi
 Nonnulli super hocce rei tractamine sint, qui
 Adducant aliquo persuadendi rationes
 Perfusas fuco: & uideantur dicere: quæ non
 Sint adeò à ueri specie diuersa: tamen cum
 Principijs, quibus insistant, fundantq; tenorem,
 Tractatumq; rei: nihil insit roboris, & nil
 Existat, quod firmiter hæreat, inspicere abundè,
 Deprendiq; ualet: quàm non subsistere possint:
 Quæ fundamentis nitantur inanibus, & quæ
 Mole minus solida firmentur. nam temerari,
 Audacesq; nimis uanis rationibus usi,
 Non solùm tentauerunt præscribere Soli,
 Et Lunæ certam mensuram molis, & orbem
 Erræ metiri, sed sunt nimis importuno
 Usu conati, discrimina, & interualla
 Diffinire: quibus lunari à corpore prorsus
 Distet, & abscedat corpus solare: quibusq;
 Differat à terra tam Sol, quàm Luna. sed horum
 Est ea conditio, ut non tantum non ea, quorum
 Causa inducantur, possint conuincere uera:

Verum

V erum etiam mera prorsus, si trutinētur amussim,
 C ommenta ostendant: sic nil præscepta probandis
 I d genus intervalla queunt conducere lucis
 M issibus ad Lunæ corpus solaribus; ut si
 A ssertæ moles Lunæ, & Solis, mediæq;
 T elluris, rectè ingenio expendantur; abundè
 A pparere queat, quàm non sint uera, nec ulla
 D igna fide, quæcunque nitescentis uariatim
 A ssertur Lunæ ratio, uel causa: nec indè
 A pparere minus poterit, quàm friuola, quanq;
 V ana sit, asseritur quæ uulgò deficientis
 L unæ, uel Solis causa. haud quaquam mora lucis
 D efficientis, ad ipsius motus rationem
 E xpenfa, haud distantia plurima: non uariatæ
 C orporeæ moles, non quæ diuersa uidetur
 D eliquij facies, patiuntur, ut esse putentur
 V eræ, quæ causæ, & rationes deliquiorum
 V ulgò commemorantur, & audaci referuntur
 C ommento ueterum. quæ terra ex montibus, exq;
 E xemptis ponto regionibus haud reperitur
 A d libram exæquata, nec omni ex parte rotunda
 C ircini ad examen: nulla ratione suo quit
 E fficere obiectu discrimina luminis æqua,
 Q uæ certo fieri seriatim cernimus auētū,
 D ecretuq;, nihil penitus disrupta, nihilq;
 I ntercepta notis, salebrisq;. quis insuper, acri
 Q ui sit iuditio, minimeq; addictus ineptis
 S it ueterum scitis, non perpendendo capeffat,
 A pprendatq;, minus formas, quæcunque uidentur
 C rescenti, ac decrescendi contingere Lunæ;

THEOPOEIAE

P ræter corniculatam respondere rotundæ
 T elluris formæ. hinc nostri nos ducimus esse
 M uneris, ut quicquid mirum spectatur, & edi
 C ernitur in Lunæ motu, seu lumine; totum
 A d certam causam penitus referamus; & ad uim
 D iuinam, uiresq; Dei uertamus agentis;
 Q ui uelut effinxit Lunam, extremoq; globorum
 A ppendit: sic ipsi tradidit, ut uariato
 L umine luceret, miroq; tenore, modisq;
 M irificis sese mortalibus inspiciendam
 P ræberet. prout ex cœlestibus, atque supernis
 C orporibus Deus extremum Lunare locauit
 C orpus, & inferius reliquis statuit propiori
 A d terras cœli regione: ita pluribus illud
 M iraculis insigne, modisq; notabile longè
 P luribus instituit; quo uim tantò potio-
 D ucendi ad diuina hominis speculanda teneret:
 Q uantò se propius præberet prospiciendum:
 E t quantò mirabilioribus ostentaret
 S e rationibus, aut signis. Tam mira meantis
 E st Lunæ ratio: dum se modo tollit ad Arcton
 S ublimem, modo ad infernos se deijcit Austros:
 E t celeri motu pertingit utrunque polorum:
 V t quem tam constans series ordoq; meandi,
 T amq; celer motus, pernixq; citatus in amplum
 N on agat admiramen: is attonitus, stupidusq;
 S ensu sit percensendus. tot signa, notasq;
 L una refert, faciesq; ostendit, dum modo luce
 A ugetur, modo decrescendi lumine fertur:
 V t qui mutatus tam miri ostenta, uicesq;

N on admiretur : censeri plumbeus esse
 Debeat : ac animo, sensuq; carere putari.
 N on solum Deus ex Lunari corpore mira
 E di curauit : quibus ad diuina moueri,
 I nduciq; homines possent ratione futurae
 V itæ prospiciendi : sed plures, uariosq;
 E ffectus etiam præsens ad utilitatem
 V itæ proferri uoluit. quis commoda, quis ue
 E molumenta recenseat, & numeret memorando,
 Quæ meritis tam, quàm monitis constantia, Lunæ
 M unere, siue ministerio mortalibus affert,
 I mpenditq; Deus? quæ commoda tempora pontum
 I ntrandi, & uastum sulcandi nauibus æquor,
 L una docet, tutumq; salo decurrere monstrat.
 E t contrà, quæ sint discrimina uelificandi,
 A dmonet, & quàm non pelago committere nauem
 E xpediat, quantumq; procellæ, siue pericli
 I ngruat ex ponto, docet immutata. futuros
 S ignificat uentos, pendentes indicat imbres,
 E t quæcunque queunt tràquillum excire tumultu
 A ëra. quæ nautas mutato Luna colore
 I nstruit, & cautos reddit, gnarosq; futuri
 S uccessus : eadem docet agricolas : quid agendum
 P recipuè, seu tractandum ratione colendi
 A gri, ac curandi pecoris. quæ tempora agendis
 A pta quibusq;, docet comparens Luna colonos.
 Quàm sint sementi faciendæ commoda, quàmq;
 O pportuna ferant se tempora pro fodiendis,
 S iue serendis arboribus, tam munere Lunæ
 A gricolæ discunt, ut non errare, nec ullo

THEOPOEIAE

P enè modo falli ualeant. fert apta legendis
 F ructibus, & lignis cadendis congrua monstrat
 T empora conditio Lunæ. quæ tempore toto
 A nni maturè, utiliterq; operæ subeantur
 R uri, & quæ singillatim sint munera quoque
 T empore conuenienter pertractanda, magistra,
 A dmonitrixq; docet Lunæ natura. potenter
 E licit humores, exhaustaq; corpora replet
 L una, replet crescens, decrescens haurit. & artes
 S e medicas non Luna parum præstare uidetur
 C ongruam ad exercendas: quâdoquidem medicâdis
 C orporibus designat commodiora, refertq;
 T empora. quænam incidendis accommoda uenis
 S int momenta: ministrandis quænam apta uenenis
 S e spatia exhibeant, quo quidq; salubriter ægris
 T empore præstari ualeat, tenor admonet astri
 L unaris. Lunæ effectus, monitusq; tot edi
 I n serie naturæ, conditioneq; rerum
 I nferiore, Dei contingit munere, siue
 C oncessu, ut nihil in rebus uiuat, uigeat ue
 N aturæ, quod uim Lunæ non experiatur,
 A ut aliquo pacto non sentiat. admonet astri
 I stius officio Deus, & documenta ministrat
 P lurima, quæ uitæ expediant hominum moderadæ,
 E t conseruandæ. quæ de seruire iuuandis
 C orporibus possint: quæ animis prodesse monendis
 E ualeant, Deus excellenti pro bonitate
 E t uirtute sua confert quàm plurima Lunæ
 O fficio non admiranda, stuporeq; miro
 E xpendenda minus, quàm mirificæ ratione

Vtilitatis commendanda. Deus nihil artis,
Et miri nihil intentatum liquit in omni
Rerum natura, quod posset habere uigorem,
Et uim proficiendi homini, & conferre monendis,
Formandisq; animis. ergo pater optime non sat
Duxisti esse tuæ bonitati significandæ,
Monstrandæq; tuæ erga hominem curæ, & charitati,
Causa hominis terram statuisse, ornasseq; frugum,
Et rerum uario prouentu; ni quoque causa
Eiusdem cœlum ornares, cœloq; locares
Mirificum Lunæ sidus: quo non modo præsens
Vita iuuaretur, permultaq; commoda, & usus
Complures caperet: uerum ratione futuræ
Vitæ etiam, miratu animis ad mystica motis
Proficeretur, & ipsi homini ad diuina mouendo
Consuleretur. quid meriti, uel gratiæ adesse
Naturæ humanæ potuit, cui mira iuuandæ
Tot complasmare? cuius causa uariata
Tot rerum faceres miracula? totq; superno
Non minus, inferno quàm clymate profectura
Conficeres rerum genera? utilitatis, & usus
Quid tibi collaturus homo? ut tam sedulo, tamq;
Exactè procurares illum afficiendum
Muneribus, necnon miraculis alliciendum
Ad te? quid pater omnipotens induxit, ut ad te,
Inq; tui cultum, tot proficientia, totq;
Admiranda creando, hominem inuitare studeres?
Et tam miris Lunæ effectibus, atque figuris
Excire; innumeris quàm terræ foetibus, atque
Muneribus partis obstringere? cum tibi, qui sis

THEOPOEIAE

O mnipotens, & perficias quaecunque, minus nil
 A dscribi ualeat, quàm ut cuiusquam indigeas, uel
 Quoquam deficias: nihil absurdum magis, atque
 A duersum rationi, quàm censere, tui quid
 T e causa fecisse: hominem, dum tot studuisti
 M uneribus, mirisq; ostentis allicere ad te,
 I nq; tui studium, cultumq; laceffere. quidnam
 E st igitur causæ: quæ te pater optime mouit
 A d tam mirificam, exactamq; hominis redigendi
 A d te, ducendam rationem? & tot uariatis
 R erum muneribus, mirisq; tuum alliciendi
 A d cultum? ò, diuinæ thesauros bonitatis
 I mmenfos, ò, comprehendendam pondere nullo,
 N ulla mensura, nullo numero rationem
 D iuinæ bonitatis, munificentia, amoris.
 N on alia ratione Deus tot mira creando,
 T ot condendo proficientia, pelliciendum
 A d se curauit hominem: studuitq; trahendum
 A d studium, cultumq; sui, quàm proficiendi
 I ppi homini causa, causaq; beandi hominem ipsum,
 P articipemq; suæ reddendi prosperitatis,
 A tq; e boni. quæ nostra ergò est incuria, quæ ue
 S egnities ingrata: ut cum uideamus aperte,
 E t deprendamus, tot largis, totq; stupendis
 R erum muneribus, uisisq; Deum ex bonitate,
 M unificaq; sua charitate laceffere nos, nos
 I nterpellare ad nostri finis rationem
 D uendam, ad uitæq; ineundum munus, opus ue
 Q uarendæ foeliciter; interea tamen ocni,
 E t pigri perstemus, nec rationem habeamus

M aiores interpellantis nos, nosq; cientes
 A d se munificē, quā uita, siue quietis
 P erpetuæ nobis quærendæ. lumine si iam
 D iscussæ penitus tenebræ, si Sole nitescit
 N on solum fulgente dies, sed lumine Lunæ
 N ox quoque lustratur, tenebræq; nitore coruscant,
 E t lucem quæque admittunt tenebrosa: quid ultrò
 N os hæremus adhuc: cæciq; erramus? & in tam
 I llustri rerum specie, tantoq; nitore
 T emporis, oclusis oculis procedimus? & nil
 C ernimus, exequimur'ue, quod attineat, uel opus sit
 A d finem nostrum, uitæq; scopum subeundum
 F œlicis. quid inertes ultrò & somniculosi,
 C um lux quæq; ferat se candida, quærimus antra,
 E t latebras, quibus oclusi stertamus, & oci
 T urpi marcore arrepti moriamur? ut autem
 O mnipotens opifex duo lumina magna tenore
 M iro confinxit: Solisq; iubar, nitidumq;
 I. unæ formauit corpus: & utrunque duobus
 O rbibus appendit singillatim; reliquos mox
 Q uinque globos cœli, qui complectuntur ab amplo
 A plane, & motu cum Aplane cientur eodem
 V ersus, adornauit pariter fulgentibus astris:
 A tque suo quæque insigniuit sidere. uerum
 Q uenque suo tamen insigniuit sidere sic, ut
 L uendi uariæ rationes conficerentur,
 D iuersisq; modis ordo constaret agendi
 L uminis. ad Solem, & Lunam non quodq; eodē se
 P ræstat, habetq; modo. facies non omnibus una est,
 N on unus nitor, & ratio non una ferendæ

THEOPOEIAE

Lampadis. est orbi, qui Lunæ proximus, aster
 A diectus, qui se radians nunc proderet ante
 Exortum Solis, nunc se iam Sole redacto
 Ad casum exereret: quodamq; tenore, modoq;
 Respiceret Solem. qui se globus huic superinfert
 Orbi, formosum candenti lumine sidus
 Obtinuit, quod tam præcedens mane orientem
 Solem, quam præuertens uespere luminis ortum
 Lunaris, miro se panderet ordine, seq;
 Offerret gemino censendum nomine. sidus
 Sic hoc respondet Soli splendore, graduq; :
 Vt potiore tamen cum Luna conditione
 Conspiret, longeq; magis cum sidere Lunæ
 Conueniat uirtute. globo, qui continet orbem
 Solis, & amplexu deuincit: flammea, & ardens
 Sideris est lampas suspensa, Deiq; potenti
 Est succensa manu: quæ non ardore corusco
 Tam Soli similem se, quam statione propinquam
 Præbeat. & conspiranti ratione ferat se
 Contiguam. qui se globus hoc sublimius effert:
 Quiq; orbem supra Solis se ferre secundum
 Dicitur; illustri, claroq; nitore decori
 Sideris impingente Deo resplenduit. huius
 Est ea conditio præclari sideris: ut se
 Non minus ad Lunæ, quam Solis proprietatem
 Commode, & tam humentis, quam calidi ratione
 Contineat. qui se supremum ex orbibus, ad quos
 A diecti sint erronei, se præstat, & alto
 Se esse contiguum Aplani conuoluit, is astro
 Candenti fulsit: qui se contraria haberet,

Q uam quā contiguus foret inferior, ratione
 A d Solem, Lunamq; : nihilq; minus retineret
 S icci, quā frigentis. adornato Deus orbe
 S epteno, reliquisq; loco inferiore locatis
 O rbibus insigni singillatim decoratis
 S idere, supremum suprema protinus arte
 A planem ornandum aggreditur: dextramq; potentē
 A dicit extremo cœli exornatū agendo,
 A c disponendo : cuius tam mira uidendi
 E st ratio : cuius species tam pulchra, decensq;
 S pectatu offertur; minus ut mirum uideatur
 N obis : si qui ipso passus deliria ab ortu,
 C ontentusq; domi, inclususq; cubilibus annos
 E gerat, & uitam sub tecto traxerat omnem,
 V t fuit eductus, stellisq; inspexit olympum
 L ucentem uarijs, pulchroq; decore nitentem,
 D istinctumq; polum : exclamauerit : o speciosum
 E t pulchrum laqueare. Deus conuexa patentis
 A planis tot luminibus prætexuit, & tot
 S tellarum uarijs formis depinxit : ut ordo
 N on magis, & species stellarum, quā numerus, seu
 M ultiplex acies mirabilis exhibeatur,
 I ndaturq; oculis. quis enim satis enumerare,
 A ut censere queat stellas, quas intulit, atque
 A ffixit Deus Aplani ? comprehendere fando
 Q uis ualeat multas species, uariasq; figuras
 C erto stellarum constantes ordine, siue
 D isposito numero ? quanuis studiosa sophorum
 N atio priscorum de pluribus egerit, atque
 T radiderit stellis : multasq; notarit earum

THEOPOEIAE

D ispositas numero, & uarijs rerum, ac animantium
 N ominibus designarit: tamen infinitus
 C um propè earum sit numerus: contingit, ut ipsas
 V ix minima ex parte attigerit, numeroq; notarit:
 Q uas tamè amplecti, et perstringere carmine nò fors
 A bsurdum sit: tam pro humani sedulitate
 M onstranda ingenij, quàm pro ui, mirificaq;
 A rte Dei magis, & descriptius ostendenda.
 O bseruatores cœli multas, uariasq;
 E ffigies partim rerum, partimq; animantium
 D escribere, quibus stellas, quasunque notarant,
 A pplicuere: quod interea, si qua ratione
 E ffectum fuerit, quærat: non dubitarim
 R espondere, tenorem stellarum, aut rationem
 E ffectus uisam species alludere ad hasce,
 I n causa, ut fieret descriptio dicta, fuisse.
 F ulget in Aplanis supremo uertice duplex
 E ffigies Vrsæ, quarum quæ dicitur Arctos
 M dior, supra uiginti Stellas tenet unam:
 A ltera, quæ minor, & Cinosura uocata, nitefcit
 S eptem sideribus. geminas qui lucidus Arctos
 S eparat amplectens Anguis, ter quinque resulget
 L uminibus. decies ternis Serpente nitente
 I gnibus, Anguitenens ter septem continet, & tres.
 A rtophilax uerò præfert septena bis in se
 L umina. qui defert humero capram, geminosq;
 D extra hædos Auriga, nitet fulgentibus oëto
 S ideribus. formosa nouem fulgere Corona
 D icitur. hirsuti prætenta pelle leonis,
 C lauiger adnexus fulgescit quattuor, atque

V igit
 Q uæ
 S ider
 E xter
 M æsta
 F ulge
 A ltera
 F ingi
 I gnib
 M an
 O b
 T res
 A ngul
 F icta
 S uspe
 S esse
 I nsta
 E t f
 V na
 S tell
 L um
 M ura
 C ycia
 E t tri
 S ider
 D elp
 L um
 Q uæ
 E t
 L um

V ighi stellis. species cinctura uirilis,
 Q uæ stat diductis extendens brachia plantis,
 S idera uighi minus uno continet. at quæ
 E xtentis ulnis muliebris forma curuli
 M æsta sedet lata, stellis tribus, atque decem se
 F ulgentem, illustremq; ostendit. quæ muliebris
 A ltera forma manus extenta, ligataq; stare
 F ingitur, uno, & uighi exornata nitescit
 I gnibus. aligeri species equitis mutilata,
 M ancaq; postremis, stellas conuersa bis octo
 O btinet. est Deltoton, siue triquetra figura,
 T res stellas retinens, ac unoquoque nitescens
 A ngulo. habet stellas bis octo forma uirilis,
 F ietæ tenere caput dextra, clipeumq; sinistra,
 S uspensasq; humeris alas. uno ordine habentes
 S ese Pleiades septem, septemq; sororum
 I nstar adhaerentes formosa luce coruscant;
 E t si non æquè, ut reliquæ, fulgere feratur
 V na. Lyreæ speciestot fixas continet in se
 S tellas, quot fidibus paret constare, nouemq;
 L umina sic præfert, ut sese lege trigonni
 M utata exhibeant. candens olor, atque figura
 C ygni luminibus tredecim fulgescere fertur,
 E t tribus, atque decem stellis radiare. quaternas
 S idus habet stellas Aquilæ. quæ forma marini
 D elphini affertur, fulgere nouem memoratur
 L uminibus, stellasq; nouem retinere nitentes.
 Q uem Iugulam dixere, decem, septemq; coruscis
 E nsifer Orion stellis lucefcit: & ingens
 L uminibus se terribilem præferre refertur,

N on minus agricolis uariata luce futura
 T empora, quàm nautis signare putatus. habere
 V ighi stellas, quisquis canis obsidet alti
 A planis centrum perhibetur. sidere eodem,
 S iue astro, tam qui Procyon, quàm qui Canis, unà
 C onueniunt: etsi duplici differre uidentur
 N omine: cum qui Syrius, aut Procyon uocitatur,
 S tella sit, ipsius linguae Canis indita, & ori
 I nsertata Canis, qui nomen continet astri,
 E t rationem sideris admittit, recipitq;
 P luribus aggestis stellis, species canis ut fert:
 D esignatq; astrum compluribus ignibus ardens
 S tellarum: sic effigies leporis retinere
 S eptem censetur stellas, astriq; tenorem
 I nsignis seruare. ratis cognomine sydus
 S ignatum, & primæ censitum nomine nauis,
 S ex, & uighi stellis constare notatur.
 Q uæ Pistrix ingens, Cethiq; figura refertur:
 B is septem stellis constat: bis igne coruscat
 S epteno. lati species quæ fluminis, & quæ
 E ridani signatur nomine forma fluentis,
 T er quinque, atque duas stellas admittit, habetq;.
 Q uæ magni piscis species effingitur: hæc ter
 Q uattuor illustres stellas præferre notatur:
 E t lato duodena referre nitentia dorso
 L umina. semihominis Centauri forma ferentis
 S acrificanda manu, leporemq; tenentis ab armis
 P endentem, tribus, & triginta commemoratur
 L uminibus fulgere. sacris uas deditum agendis
 T huribulum uisum est astro pariter referendo

C ont
 E luc
 C rater
 P rater
 T erger
 C rater
 Q uot
 S int
 S crut
 S ing
 A rbitr
 L inqu
 A plani
 A pparer
 E st Ari
 Zodiac
 S ubri
 S igni
 P recip
 Q uæ
 Q uod
 N ower
 S ic tar
 L umin
 S igna
 Q uod
 P ang
 V ighi
 D ini
 Q uæ

C onueniens : dictumq; quaterno lumine stellæ
 E lucere . hydri sinuosa figura coracem,
 C rateremq; ferens, ad quadraginta, duasq;
 P rætendit stellas, tripliciq; tenore nitescit :
 T ergeminiq; tenet rationem sideris : & tam
 C rateris causa, quàm corui conficit astrum.
 Q uot uerò obliquo fulgescere lumina circo
 S int pariter deprensa uetusta sedulitate
 S crutandi, poterit constare, patereq; abundè :
 S ingula si circi excutiantur signa : quod æquè
 A rbitror esse mihi faciendum , nequid omissum
 L inquatur, quo mira Dei ornantis regionem
 A planis melius uideatur posse potestas
 A pparere : animisq; humanis insinuari .
 E st Aries circi princeps , primasq; figura
 Z odiaci : qui bis noueno lumine sparsus
 S ubnitet, idcirco primus, princepsq; statutus
 S igniferi, quòd Sole ipsum subeunte uigescant
 P ræcipuè uires : quibus accedentibus edi
 Q uæque queant : possitq; propago animata parari.
 Q uod signum Tauri specie describitur , æquè
 N ouenis bis luminibus lucescere fertur,
 S ic tamen, ut capiti quæcunque inserta nitescant
 L umina , sint Hyades : quæ non tam certa futuri
 S igna ferant imbris, quàm claro lumine abundant.
 Q uod signum geminorū hominū, fratrum'ue sodalī
 P angitur effigie : nitidas complectitur unde
 V ighinti stellas sic partitas, numeroq;
 D iuisas, ut sit, sibi qui bis quinque capeffat,
 Q uiq; nouem ex ipsis referat . quod corpore Cancrī

THEOPOEIAE

C onficitur signum, & sublimi uertice cœli
 D icitur affixum, stellas bis octo tenere
 A sseritur sic dispositas: ut plura putentur
 C ompingi ex istis lucentibus astra: quibus tam
 H irti infessores, quàm infessi nomina Aselli
 P arturiant. signum specie, formaq; Leonis
 E ffectum clarere nouem, denisq; refertur
 S tellis, & præterq; alias septem retinere
 N on adeò claras: quibus astrum conficiatur,
 Q uod coma dicatur Berenicis. nomine signum
 V irginis assertum, cui spica manu teneatur,
 I nsertæq; humeris alæ pandantur, habere
 P ræter eam, qua spica nitet, stellas numero bis
 N ouenas perhibetur. habent, quæ signa sequuntur
 B ina, pari numero stellas. nam Libra nitescit
 Q uattuor, ex chelis Scorpi confecta: quibus quæ
 P ræterea plures numero ter quinque supersunt,
 S corpius, aut signum acceptum cognomine Scorpi,
 V endicat, adsciscitq; suo iuri speciatim:
 Q uæ uerò in signum compingitur Arcitenentis
 F orma, priori parte humana quidem, sed equina
 P osteriori, stellarum ter lumina quinque
 E xplicat: obtuso prætendit lumine septem
 P ræterea stellas, quibus astrum conditur. hærens
 Q uod pedibus iaculum retinet, cum quattuor ignes
 S tellares habeat, compactum in sidus, & astrum
 A equè præfertur. qui antica fingitur hirci
 P arte, & postica piscis, Capricornus, & inter
 S igna recensetur cœli, sex continet, atque
 V iginti stellas. manibus qui detinet urnam,

Q uæ
 N obis
 A gmin
 Q uæ
 F uori
 T rigin
 H incin
 C onuer
 V nâ d
 S unt
 M ultip
 S ic re
 B is sex
 S ex se
 L umini
 A d cui
 T res s
 A ut se
 D este
 M aiori
 T res
 E t sex
 A c an
 F irme
 I nge
 S ept
 S um
 S tel
 D eb
 or
 pla

Qua profundit aquas, signi cœlestis imago est
 Nobilis, & species: quæ cætera signa nitenti
 Agmine stellarum longè præcedere fertur:
 Quandoquidem duodeviginti sunt numero, quæ
 Fusoris stellæ funduntur corpore, suntq;
 Triginta superante una, quæ undæ seriatim
 Hinc inde adsistant, circumsideantq; fluenti.
 Conuersis diuersè corporibus duo pisces
 Vnâ deuincti, medioq; ligamine nexi
 Sunt, qui postremum circi signum referentes
 Multiplices stellas, uarioq; tenore statutas
 Sic retinent: ut qui borealem respicit oram,
 Bis sex stellarum prætendat lumina, bisq;
 Sex stellis niteat; qui uerò spectat in austrum,
 Luminibus ter quinque micet: mediumq; ligamen
 Ad cuiusque habeat porrectas cardinis oram
 Tres stellas. si uerò præterea monumentis,
 Aut scriptis ueterum quid abundius inueniatur
 De stellis, astrisq; recensitum, numeroq;
 Maiori assertum, ut uel sexaginta, quaterq;
 Tres, formæ astrorum dicantur; milleq; stellæ,
 Et sexcentæ comprehensæ, uisûq; notatæ,
 Ac animaduersæ effectû mortalibus esse
 Firmentur: tamen allatis, quæcunque mihi se
 Ingeßere obiter, penorisq; dedere fideli
 Se promptu: non ambitiosè, nec scrupulosè
 Sum ratus exquirendum: cum quicunque feratur
 Stellarum appensus numerus, tantilla putari
 Debeat illarum pars, quas Deus omnipotenti
 Ormauit uirtute, globoq; affixit adornans
 Planis. quis non uisû comprehendere possit,

S i cœlum spectet : cum noctu nubila nusquam
 A pparent, & clara poli se concaua monstrant,
 Q uam sit stellarum longè numerosius agmen,
 Quamq; prisca hominū in monumēta redegerit ætas?
 Q uin tantò plures, quàm quas monumenta uetusta
 C ontineant, referantq; : acie deprenet, & ipso
 C olliget aspectu : ut numero comprehendere, nulla
 S e fidat ratione : nihilq; existimet esse
 S perandum minus, atque minus succedere posse,
 Q uam, quæ tam crebro lucebant ordine stellæ;
 V t possint numero complecti, acieq; adamussim
 C omprendi : quod iam fieri non posse uidetur
 O stendisse Deus : dum primum fertur apellam
 A edibus eduxisse foras : iussisseq; cœlum
 S uspicere, & quas spectaret stellas, numerare
 S i posset : cum tot numero foret inde nepotes,
 S uscepturus : quot stellas fulgescere cœlo
 A spiceret. nam cum uellet numerosa nepotum
 A gmina, & innumeram propè designare cateruam
 P osteritatis, amans hominis Deus, astra, poli;
 S tellas iussit eum spectare : sibiq; nepotes
 T ot numero sperare, quot alto cerneret ignes
 A plani lucere, tot ignes si rutilantes
 H oc hemisphæro spectantur, ut enumerari
 N on ualeant : si qui uisum diffinit Orizon,
 N on patitur, nisi dimidi apparere nitores
 A planis : qui pro numero, magnaq; caterua
 C enseri omnino nequeant, acieq; notari
 E xaetè, quid si tantundem luminum obirent
 L umina, & hemisphæri æquè spectanda darent se
 Alterius

A lte
 T am
 E tra
 S efer
 Q uam
 E xcip
 C onst
 S ider
 I gnit
 Q uæ
 I m
 A rgu
 C um
 F igena
 S ensili
 C rede
 I ri
 M ira
 A pla
 L um
 S tell
 S ensi
 E t m
 P lus
 D imi
 E xc
 H æ
 P r
 S u
 O bl

A lterius totidem, quot sunt hæc sidera ? non ne
T antò appareret maior diuina potestas,
E t tantò incideret potior miratio, quantò
S ese plura oculis spectacula subijcerent, uel
Q uantò se plura ingererent miracula sensu
E xcipienda ? tametsi constans, certaq; mundi
C onstructi ratio, quacunque ex parte nitere
S ideribus coelum, totumq; nitentibus esse
I gnibus Aplanen decoratum, nec minus illam,
Q uæ tegit antipodes, partem, quàm quæ super oras
I mminet has nostras, stellis fulgere, perinde
A rguat, ut prorsus superet nihil ad dubitandum:
C um tamen ad cuiusque rei magis iniiciendum,
F igendumq; animis miramen, conferat haustus
S ensilis, ac spectandi acies, dubio procul omni
C redendum, longè maiori robore motum
I ri animos, seu materiam longè uberiolem
M irandi oblatum iri, si spectare decorem
A planis totum, totumq; liceret obire
L uminibus coeli ornatum. quanuis caua tota
S telliferi Aplanis facies spectata stuporem
S ensibus humanis maiorem afferre ualeret,
E t multò humanis animis producere posset
P lus admiratus: quencunque tamen minus iste
D imidiusscoeli ornatus commouerit, & non
E xcierit prolata oculis stellantis Olympi
H æc facies uisu tam mira, decoreq; tanto
P rædita: non isti penitus reor esse mouendo
S ussueturam, oculis speciem totius Olympi
O blatam, Aplanisq; decus quodcunque rotundi.

K

THEOPOEIAE

S tipitis hic instar fuerit, rigidiq; molaris
 I nstar, hebes, stupidusq; : oculos qui tollat in altū,
 E t cœlum spectet : tantoq; decore nitentum
 S tellarum uideat distinctum : seu uariatum
 A planen : si non insigniter admiretur,
 I nsigniq; modo non alliciatur in eius
 M iratum, cultumq;, opera cuius, ualidaq;
 V i deprendantur tam mira, stupendaq; cœlo
 S idera suffixa, & tanto cœlata decore.
 V t non mira potest non apparere potestas
 N uminis, aut uirtus, qua sint tot sidera uasto
 S ufixa Aplani, & tot lucida corpora cœli
 S int compacta : modum sic quære, siue tenorem
 Q uo Deus edendo sit stellæ usus : habetur
 N on minus obscurum, quàm frugis inane, carensq;
 V tilitate. Deus si uel de corpore lucis
 P rimigenæ totas stellæ conflauerit, ac ex
 C orpore distincto lucis confinxerit ignes
 Q uosq; sigillatim cœli : uel corpora quæque
 S tellarum, de materia, seu corpore cœli
 I psius, tanquam lyncos, aut uascula quædam
 T ornarit : quibus indiderit mox irradiantis
 P articulas lucis, lumenq; infuderit, ad rem
 Q uid spectat tandem nostram perquirere? nostra
 Q uid refert nouisse? nihil magis expedit id nos
 Q uære, nil nostra refert magis id nouisse,
 Q uàm nosse expediat, uel quære referat, ut se
 I n stellis habeat lumen; capiant ne nitendi
 V im de Sole globi stellares, an genuino,
 N atiuoq; sibi fulgescant lumine. inanes

Hæ sunt quærendi nebulae; irrita cognitionis
 Sunt hæc tentamenta: quibus dum sollicitatur,
 Implicatusque; tenetur homo, tam nil operatur
 Efficienter, tam nil exequitur, peragitque;
 Vtiliter, terat ut tempus, perdatque; laborem,
 Iacturamque; operæ faciat. quid quærimus ultra
 Mortales miseri, quàm nostræ conditionis,
 Naturæque; ferat ratio? quid scire studemus
 Vltius, quàm se fines nostræ utilitatis
 Perotendant? non hæc porro Deus edidit astra,
 Non hos stellares ignes compegit, & alto
 Indidit Aplanis, quò nos torqueret, eorum
 Inperquirenda ratione, tenoreque; ab ortu
 Prescripto, quem scire, nihil conducere nobis
 Possit, & ad nostram nil rem spectare: sed ignes
 Hos omnes cœli, stellas has quasque nitentes
 Aplanis, hæc omnia lucida, miraque; visu
 Corpora constituit; quò nos per mira moueret
 Hæc cœli spectacula, ad arcanam, minimeque;
 Sensibus obiectam rationem concipiendam,
 Versandamque; animis, dum procurat Deus usum
 Humani generis, dum vult prodesse, studetque;
 Nobis consulere: has stellas produxit, & astra
 Hæc miranda globo Aplanis suspendit, ut essent
 Signa, quibus non solum possemus rationis
 Successum humanæ deprendere, sed rationem
 Ad diuinam etiam contendere percipiendam
 Pæto aliquo. licet hæc stellæ, numerosaque; cœli
 Astra quid effectus nequeant perferre suapte
 Virtute, in rebus vitæ, rationeque; morum

H umana, & nullam vim contineant pariendo,
 A ut disponendi, nisi quatenus accipiat
 E x ipso Aplanis motore, Deiq; refusa
 P rimati uirtute: tamen signare futuros
 S uccessus rerum, præferreq; signa fluentis
 E x motore potestatis ratione uideri
 N onnulla possunt. quin immò, qui perhibentur
 E rrones, seu planetæ, sunt conditionis
 E iusdem, pollentq; eadem ratione futura
 S ignandi, prout ex motoris quæque, Dei ue
 P ræcipua uirtute fluunt. uertigo globorum,
 M ultiplexq; tenor, uariusq; citatus habetur
 C ognitus, & sensu deprenditur ignibus istis
 V isilibus prodentibus. horum uisio, siue
 A spectus facit, ut motus, ratioq; globorum,
 Q ui nequeant alias deprendi sensibus, & ui
 S ensifica amplecti, capiatur, & agnitione
 H umana subeat. agendi, siue mouendi
 V is motorum opera coelestibus insinuata
 O rbibus, aspectu qui non subeantur, & etsi
 E orpora sint, uisu tamen excludantur, abundans
 F erre potest argumentum, quàm nulla sit unquam
 V isilibus ratio, seu causa potens operandi
 A scribenda, nihilq; omnino sit tribuendum
 P ræcipui iuris rebus, quæ luminibus, seu
 S ensibus expositæ rationem aliquam uideantur
 C ausæ præ se ferre. oculis si subdita cœli
 S idera, si nitidi errones se subijcientes
 L uminibus pollent duntaxat significandæ
 V irtuti, qui aciem fugiant, oculosq; globorum:

Q uis
 I m
 P ræ
 S en
 S en
 A etu
 N at
 S en
 C om
 I pte
 S olu
 V era
 H aur
 A c di
 C œle
 E xpe
 V t ca
 P ost
 I nge
 I n d
 S ubj
 O ffic
 V im
 P ræ
 P rin
 A cœ
 N at
 V is
 I st
 S i

Quis non deprendat tantò potius quid habere
Ius causæ, tantoq; magis causæ rationem
Pæcipuam retinere: oculis quantò magis aufert
Se nostris, quantoq; magis se subtrahit ipsis
Sensibus? idcirco qui simplicitate, meroq;
Actu intellectus pollet Deus unicè, habetq;
Naturam, q̄ maximè abhorrentem, atque alienam
Sensibus, ac omni prorsum à ratione remotam
Compositi, cum sit solus, qui existat, & in quo
Ipse sit ipsius substantia, uim genuinam
Solus habet causæ, solusq; tenet rationem
Veram, & perfectam causæ: de quo trahit, atque
Haurit quisque globi motor, quicquid uegetantis,
Ac disponentis uirtutis, siue uigoris
Cælestes transmittit ad inferiora per orbes.
Expedit ergò nimis, mortales, atque decens est,
Vt causis, quæ sint seruæ, penitusq; ministræ,
Postpositis, oculos mentis uertamus, & omnes
Ingenij nervos tendamus, & intellectus
In dominam, & primâ causam, qua cuncta creâtur,
Subsistunt, & agunt: cui, quicquid ubique uidetur
Officio causæ fungi, deseruit, & omnem
Vim debet, quam possit in unoquoque uideri
Prestare effectû, aut opere. instrumenta profectò
Principis istius causæ sunt omnia, quorum
Accessu, aut opera quid agi in rerum uideatur
Natura. huic causæ uis adscribenda creandi,
Vis omnis producendi est tribuenda. potestas
Istius causæ causas diffusa per omnes
Sic agit, ac operatur, ut ipsa sit efficiendi

Princeps, totiusq; opifex operaminis. ut si
 Quis faber arte potens, ac ingeniosus agat quid,
 Conficiatq; operis, coeli, malliq; ministra
 Accedente opera, ac interuenientibus arti
 Aptis exercendæ instrumentis: nihil aptum,
 Conueniensq; minus fuerit, quàm quod fabricatū,
 Confictumq; operis sit, cuiquam adscribere malli,
 Aut coeli instrumento, aliq; referre peractum,
 Quàm scito artificii: sic quæ Deus arte potenti,
 Et mira constat, peragitq; ministerio, seu
 Seruitio coeli, uel sideris, aut alicuius
 Naturæ alterius, fuerit quàm maximè ineptum,
 Ac inconueniens aliq; deferre, Deo quàm
 Ipsi, qui solus faber existat, ualeatq;
 Solus formandi, producendiq; potenti
 Arte, alijsq; quibusque, suæ uelut instrumentis
 Vtatur artis. quin ipse Deus faber artem
 Sic exercet, ut instrumentorum pariter sit
 Conditor, atque author, quibus utatur fabricando,
 Aut producendo. quodcunque igitur reperitur
 Subsistens, animansq;: Deo tribuamus, oportet
 Artifici, non sideribus, coeloq; fluenti:
 Quod, siquid iuris retinere uidetur in hisce
 Naturæ rebus: quadam ratione ministra
 Id retinet: præstatq; meri se prorsus ad instar
 Instrumenti: quod uirtute operetur, & arte
 Diuina. Deus est opifex rerum. Deus author
 Cunctorum. natura nihil, compagoq; mundi
 Vasta tenet: cuius non sese præstet, agatq;
 Artificem, authoremq; Deus. Deus omnia condit,

O mnia producit , generatim singula fulcit,
S uſtentatq; . Deo, quodcunque uidetur, & uſquam
A pparet uiſu mirabile , tam ſeriei
C auſa , quàm cauſa naturæ , eſt attribuendum :
A d quem cūcta quidem ſic ſunt referenda, modoq;
S ic omni uertenda : ut cauſarum rationem
I n ſe complecti totam, plenamq; putetur.
Q uicquid in humanis rebus uirtutis habetur
I nnatæ : quicquid cœleſtibus orbibus, atque
S ublimi regione cadit rationis agentis ,
A c diſponentis , cauſam deducit ab ipſo,
E xortumq; Deo : cuius uirtute potenti
V t fuit ornatum regio cœleſtis adepta ,
E t decus illatum cœlo fulgentibus aſtris
E ductis , ſpeciesq; globis adiecta nitore
S tellari appenſo : metam peruenit ad ipſam
Q uarta dies, cœpitq; dies primordia quintus.

IVNIORIS LVDOVICI PARISETI
 REGIENSIS AD VARIVM TO-
 LOMAEVM FRATREM
 THEOPOEIAE
 LIBER QVINTVS.

AM cœpti Tolomæ dies ab origi-
 ne mundi

Quintus agebatur : solareq; cor-
 pus adaetum

Ad metas, quintæ, progressa no-
 cte, diei

P rincipium faciebat, ab ipso carcere motus
 T um primùm, integramq; diem tū limine primùm
 T ransmisso referens : cum se diuina potestas,
 O mnipotensq; Dei uirtus ingessit, & ultrò
 P ræbuit edendis animantibus . hætenus ullum
 N on animal Deus ediderat : non ullum animantis ,
 Q uod constaret corpore, protulerat genus. omni
 P lena Dei numero sapientia non prius ullum
 C orporeum, aut mortale animans sibi conficiendum
 D uxit; quàm loca, quæ coleret, q̃ alimenta, quibus se
 N utriret, produeta forent, uel condita . quare
 V t fuit aërij traetus diffusio facta,
 F aetâq; contractis tellus habitabilis undis ,
 E t fruges, fructusq; , sata tellure , fuere
 E dueti , & uarijs herbis, uarijsq; creatis
 A rboribus produeta fatim nutrimina : cœli

P remiſſo ornatu, de quo prodiret ad ima
 V tilitas, & ſe ferrent quàm plurima rebus,
 P articipiq; animæ generi emolumenta: potentem
 V im Deus ad condenda animantia contulit: & ſe
 V ertit ad inferiorem multiplici, uarioq;
 V iuentum genere ornandam mundi regionem.
 I n primisq; genus uolucrum, quod tollere penniſ
 S e poſſet: liquidumq; per aëra præpete curſu
 S e ferret: motuq; cito libraret in auras:
 E duxit, fiçtuq; leui prorumpere iuſſit.
 Q uod fuit undosæ rarediniſ, ac leuitatiſ
 A ëriæ, ſolido ſic ſe diffundere fecit
 T erreſtri, ut quanuiſ terram ſolidi ratione
 C orporiſ argueret compago, tamen leuitatiſ
 A ëriæ tantum, & tantum rarediniſ eſſet
 A diectum, ut non tam leuiſ aëriſ ora ſubiri
 P oſſet, quàm poſſent gracileſ erumpere pennæ:
 Q uarum remigio ſolidum efferretur, & altum,
 Q uod terreſtre foret, peteret. minimè tamē hinc fit:
 V t ſolidi hæc ſublatio, & hæc delatio in altum
 F acta uolucrali penna uacet arte potenti:
 M irificaq; Dei careat uirtute. proſeçtò
 V t quod præcipuam rationem habeat grauitatiſ:
 T ollere ſe poſſit: ualeat, cui terrea parte
 E x magna ſit compago, ſe ferre per auras
 S ublime, alarum, pennæq; ope; non mediocrem
 A rguat, & præfert diuini numiniſ artem,
 P reſtanti cuiuſ molimine fiat, ut alæ,
 E t pennæ libramine, quod corpus ſolidum ſit,
 Q uodq; deorſum protendat ratione ſuapte,

T ollatur sursum, & tenues sublime per auras
 S e referat, celeriq; uagum per inane citatu
 S e praestet. quanam ad tollendum uis satis esse
 Q uia pennis; quas spectemus; nisi turbine agantur,
 A ut uento: grauitate sua, motuq; deorsum
 D eferri? quanam pennarum tanta potest uis
 E sse grauescentu, ut tam corpora magna uolucrum,
 E t tantas auium moles sustollat, & alto
 A ere suspensas teneat? non competit alis,
 N ec pennis, tribui causam mirabilis huius
 S ublatus uolucrum, solidæq; per aëra molis
 D elatus. hac in re, mirificaq; uolandi
 H ac ratione, Dei uirtutem agnoscere quandam
 D ebemus, miriq; operis, factiq; putare
 A uthorem, causamq; Deum; qui sicut Olympum,
 C ælestesq; orbes mira ornauit ratione,
 E t stellas fecit pendere, ignesq; uagantes
 A strorum motu suspensos præpete ferri:
 P endula sic uolucrum deferri corpora tractus
 A ëris effecit; quæ etsi causa requietis,
 S iue status spectarent ad terram; tamen oræ
 E ssent aëriæ, miri ratione citatus,
 O rnamenta, suaq; mouendi conditione
 M irifica sic se præstarent aëra ad ipsum
 O rnandum; ut nihilominus elicere admiratum
 H umanum possent: hominesq; mouere ualerent
 I llus in cultum, cuius uirtute latent
 T am mira acciperent motum ratione. matheſin
 S i callens calaber, qui confecisse uolantem
 A rte sua perhibetur auem, contraxit honoris

P lurimum, & ingenti admiramine se celebratum
R eddidit: in cultumq; sui præstamine fictæ,
F allacisq; rei, pellexit quosque: stuporis
Q uantum concipere, & quantum admiraminis, est par,
C ontrahere ex re constanti, ueraq; , Dei ui,
A rteq; , confecta: uolitantum quatenus ingens,
M ultiplexq; genus produxit, & aëra celsum
P osse subire dedit, celeriq; excurrere motu?
S i qui finxit homo, & ficta sub imagine lusit,
T antum admiratus potuit sibi conciliare,
E t tantum cultus sibi ferre: quid admiratus,
A c cultus satis esse queat pro conditione
T am ueræ, miræq; rei, quam præstitit, atque
P erfecit Deus: alituum dum corpora fecit
P endula, & aërium pennis pergentia tractum?
V t si personæ rationem ineamus agentis,
M irius humanum, quàm diuinum esse uidetur
F actū: si modo quid tribuendū homini, quod agatur
H umano ingenio mirabiliter: rei utique
S ic ratione, hominis facto diuina, Dei q;
F actio præcellit: tantoq; est dignior, atque
M irior; effictis quantum præstare uidentur
V era, uel exemplis uiua exemplaria fictis.
Q uanuis respectu diuinæ conditionis,
C uius nullo circumscripta est fine potestas,
P ensilis hæc uolucrum possit natura uideri
M ira minus, longeq; magis miranda uideri
P ossit, ab humana quæcunque uolatilis arte
F ieta recensetur species, habita ratione
I psius humanæ, quæ fine includitur arcto

Iuris, & est tenui ut prædita, conditionis:
 Nil tamen obsistit, quin, si qui per se alioqui
 Irritus, & fallax est fictus, habet rationem
 Miratus, cultusq; aduersus eum pariendi,
 Qui finxit, hominem; multò possit potiori
 Iure Dei cultum producere, mirificamq;
 Virtutem proferre Dei, qui uerus, habensq;
 Vitam fictus, ab ipsius processit amussim
 Arte Dei. quod mirum alias, uì maxima, et omnem
 Excedente modum diuini numinis, altè
 Credita, & asserta, nequaquam posset haberi:
 Efectu humanæ fidei, seu credulitatis,
 Obtinet id miri rationem parturiendi
 Gregiam. nam cum mens præcipuè moueatur
 Sensibus humana, efficitur, nequid facile haustu
 Admittat, nisi quatenus informata ministris
 Sensibus apprendat: quos quantò obiecta patentes
 Percellunt potiora: fit, ut tantò excipiatur
 Admiratio maior, & in mentem iniiciat se
 Tantò mirandi ratio præstantius, atque
 Fixius. hinc quantò uolucrum natura modis se
 Pluribus humanis se præbet percipiendam
 Sensibus: & quantò plures complectitur in se
 Sensibiles rationes: tantò uim potiore,
 Maioremq; potestatem retinere putanda est
 Ad mentes in cultum, admiratumq; mouendas
 Auctoris, causæq; Dei. uolucrum genus una
 Non ratione Deum mirum ualet, atque potentem
 Significare animis, sensuq; ostendere. nam seu
 Multiplices auium species censere uelimus,

S eu uaria ingenia, & multos perpendere mores
 T entemus, magnosq; usus euoluere: quæque
 S ingula sic miram diuini numinis artem,
 S icq; Dei eximiam uirtutem significabunt;
 V t uix maiora offerri ualeant uirtutis
 D iuinæ argumenta. quis hinc uarias memorarit,
 S iue recensuerit species, uariosq; tenores
 F ormarum, & uultus, quibus effictum genus, atq;
 D istinctum aligerum? quin continuo rapiatur
 M iratu: miramq; Dei non colligat esse
 V irtutem. species uolucrum tot condidit, & tam
 D iuersas formas finxit Deus: ut numerari
 S at nequeant, nequeantq; satis spectando notari.
 P ræter corporeæ discrimina plurima molis,
 M embrorum uariæ effigies, diuersaq; membris
 D ispositis compago tot aspectu uariatas
 C onstituunt formas; ut non possit uehementer
 N on admirari, quisquis consideret, atque
 A nnotet. est etiam pennarum, siue colorum
 T am multis distincta modis, diuersaq; uisu
 C onditio; ut non tam numeri ratione, modi q;
 M ultiplicis, quàm formosi, pulchriq; tenoris
 R espectu, queat admiratum excire, animumq;
 V ersantem miro affectu perfundere. quisnam
 A rte queat pictor repræsentare colores
 T ot numero, & uariorum tot pigmenta colorum
 E xprimere, & species tot reddere uersicolores
 P enniculo, quot corporibus, pennisq; uolucrum
 E xpressisse Deus reperitur? nulla coloris
 S implicitis, aut misti est ratio, speciesq; : potenti

Quæ non arte Dei pennis expressa uolucrum
 Sit mirabiliter. quin pennæ multa colorum
 Sunt pigmenta uolucrali compacta, quibus nec
 Ars effingendis, nec lingua humana uocandis
 Nomine sufficiat. proh mira Dei, præstansq;
 Ars pingentis: idem corpus, compagoq; uiuens
 Corporis eiusdem, pennis confixa coloris
 Diuersi spectatur; & uno caule trahente
 Humorem, uarij penitus prodire colores
 Deprenduntur, & aduersa specie cooriri.
 Vnde hæc tam uarij compago alterna coloris?
 Vnde hæc multiplicum series uariata colorum?
 Quæ non tam uolucris fundit se corpore eodem,
 Quàm pennæ eiusdem prodire ex caule uidetur.
 Hæc ars mira Dei, sunt hæc pigmenta potentis
 Artificis. Deus omnipotens, diuinâq; uirtus
 Est, qua tot miræ species, seriesq; colorum
 Corporibus uolucrum funduntur. qui Deus, et quæ
 Vis diuina scatere coloribus efficit herbas
 Multiugis florum: pigmentaq; mira colorum
 Floribus arboreis infert: uolucrum quoque pennas
 Picturat, uarijsq; coloribus inficit ornans:
 Et prout humorem eductum tellure per haustum
 Audicis, aut caulis uaria in pigmenta reducit,
 Et mutat florum, licet eiusdem generis sit
 Eductus humor; sic humorem uolucrali
 Corpore ab infixio pennarum caule receptum,
 Exhaustumq; modis miris inuertit, & arte
 Mirifica in uarios mutat, redigitq; colores.
 Quod si auium uariæ species, pigmentaq; possunt,

S i sensu suscepta animo uoluantur ; agendo
 I n diuina homini, in studiumq; Dei inducendæ
 H umane menti prodesse : quid exoriturum
 C redendum est momenti , si repetantur earum
 I ngenia, & mores, & qui referantur ab ipsis
 P rouentus : animi tam laxandi ratione,
 S eu demulcendi, quàm corporis afficiendi
 V tiliter, uarioq; modo, pactoq; iuuandi ?
 E t si membra sigillatim, partesq; minutim
 Q uasque recensendo, quibus impactis uolucrum sit
 C ompositum genus, effectumq; uolatile corpus,
 P ossem mirificam diuini numinis artem,
 A rtificisq; Dei uim miram ostendere : qua sit
 V sus in edendis, compingendisq; uolucrum
 C orporibus : tamen id magnæ prouintia omittens
 P rosequar interea species attingere quasdam,
 E t mores, ususq; aliquos perstringere . nam non
 E st animus mihi, quosque auium mores, speciesq;
 Q uasque recensere, & complecti carmine : quòd si
 V ellem etiã, minus assequerer : quoniã uolucrũ tot
 S unt fictæ species, quarum unicuique sui sint
 M ores, ac usus : ut pro numeri ratione
 I ngentis, non arbitrer exactè numerari
 P osse, nec humanis dicendi uiribus edi
 Q uire satis . tam multiplices species reor esse,
 T am uarios mores existere suspicor, ut nec
 Q uasque putè notas species, nec quosque etiamnũ
 D eprensos credam mores : licet ipsa uetustas
 P lurima tradiderit, multumq; laboris, & oti
 T am species numerando, quàm mores referendo

C ontulerit. non quasq; uetustati memoratas
 E xcusiam species; non mores quosq; relatos
 A maioribus attingam: nec singula quæque
 T am morum, quàm naturæ miracula uersu
 C omplecti curabo; sed ex multis, uarijsq;
 A llatis quædam decerpam; quæ facere ad rem
 P racipue poterunt censerī: propositumq;
 D iuinæ nostrum uirtutis significandæ
 P rouehere; insigniq; magis ratione iuuare.
 M ultiplex auium genus edendo Deus, usus
 H oc est mirifico, circumspectoq; tenore:
 V t species quasdam cicures, quasdamq; ferinas
 C onderet: & species alias, quæ nocte, alias, quæ
 L uce apparerent, compingeret. edidit æquæ,
 Q uæ colerent undas species, & quæ retinerent
 S e terra: nec se facile in sublimē referrent.
 Q uæ uerò colerent sublimes aëris oras,
 S ic tamen, ut terram peterent aliquando: creauit
 C omplures species: aliquas quoque protulit, altum
 Q uæ semper colerent minus inferiora petentes
 T elluris. mira hæc ratio, mirus tenor hic est,
 Q uo genere alternè distincto quæque notari,
 E xpendiq; potest species insectilis. ipse
 N on tamen hac serie seruata prosequar, & non
 H oc distinguendi procedam tramite, siue
 O rdine: sed species aliquas memorabo, prout se
 S ubijcient magis opportunas, & magis aptas
 A d nostri rationem propositi, & facientes
 P racipue ad miram diuinæ conditionem
 V irtutis demonstrandam. Deus ergò uolucrum
 Innumeras

I nnumeras inter species mirabilis eius
F inxit auis speciem : quæ toto corpore miris
P icta modis oculos Argi , centenâq; cauda
L umina picta refert. huius non forma uolucris
E st solum uisu speciosa : decoreq; miro
I nsignis, sed mira etiam natura, tenorq;
M orum mirificus : dum sese laudis amantem
I ndicat , & studio captandæ laudis ad astri
S olaris radios gemmantes explicat alas,
E t centum formosam oculis, & mille colorum
O rdinibus pictam caudam protendit, & orbem
I n latum expandit : qua temporis interuallo
A missa, quærit latebras, seseq; pudefcens
C ondere procurat, donec deprendat adultam.
H uius auis sunt usus plurimi, & emolumenta
M ira rei medicæ causa , rationeq; carnis
A nni per spacium, incorruptæ, ut fertur , in escam
D urantis. species etiam mirabilis ista
E st uolucris, differre mari dum foemina pennæ
O rnatu spectatur , & absimilis reperitur
O mnino facie . qui mira condidit arte
P auorum speciem, studiosam protulit idem
P auonum speciem uolucrum , quæ non minus esset
F œcunda, ornatu uario quàm splendida pennæ.
I stiùs est uolucris mitis natura , colitq;
T ecta hominum. uolucris species hæc una tametsi
E xistit, naturæq; una conditione
C onuenit, ingenijq; tenore uigescit eodem :
N on tamen eiusdem speciei corpora sunt, nec
M olis, nec referunt eadem pigmenta. quibusnam

L

THEOPOEIAE

R eddendiq; hominum uoces, humanaq; uerba,
 V t propè nil differre homini, quandoque loquendo
 P ossit censerì : dum quæ dictata recepit,
 R eddit : & humanas, quas doctus fingere, uoces
 E xpromit. quam uim docilem reperitur habere
 P sitacus, hanc authore Deo confictus eandem
 G raculus excepit : qui toto corpore, dempto
 Q uo rutilat rostro, nigret : similemq; Coraci
 S e præstat nigrore . Corax nec conditus ipse
 I ndocilis, nec iners ad uerba imitanda docentis.
 Q uin tribuente Deo reperitur inesse Coraci
 V is quædam uenti, ac pluuiæ præsaga futuræ:
 Q uam non tam concussu, quàm clangore strepenti
 P rodat; & affectu uariato corporis edat.
 Q uæ gemina est species Picæ compacta, prout se
 V i docili, uirtuteq; sermonis referendi
 H umani, similem præbet, præstatq; Coraci:
 S ic picturata facie, uarioq; decore
 P ennarum præcellit ei, præstatq; : tametsi
 I n ratione humani sermonis referendi,
 Q uatenus ad studium fingendi uerba, uidetur
 S pectare, exuperet non tam, uincatq; Coracem;
 Q uàm uolucrè quancūque aliam docilè articulata
 V ocis, & humani prolatus æmulam . ab ista
 A lite non multum differt, ratione imitandi
 H umani sermonis, auis : quæ nomine uulgò
 C ensetur Merulæ: quæ sic effecta potenti
 A rte Dei est uolucris species, ut foemina multum
 A mare pictura pennæ differret : & ipsa
 C orporea facie. ueluti Deus intulit isti

I nstinctum uolucris, ut pascatur sola, uoletq;
 S ola, nec agmen agat uolitans, sociamq; cateruam
 C onficiat; sic aduersam moris rationem,
 I nstinctumq; dedit Sturnis; quorum tamen æquè
 N aturam docilem, promptamq; referre docentis
 V erba hominis fecit. non dissimilem rationem
 D iscendi inseruit Turdis: licet hos ita fecit
 D ifferre à Sturnis, ut tam ratione saporis,
 Q uàm sani, mediciq; usus, distantia ualde
 A mpla foret. quæ fecit aues diuina potestas
 H umani dociles sermonis; condidit æquè
 N onnullas cuiusdam participes rationis
 H umanæ, quadamq; hominem uirtute imitantes.
 N am quæ ficta Gruum species, præferre uidetur
 Q uoddam prudentis specimen rationis, & instar
 H umani ingenij cautè quamplurima inire,
 E t præstare: locos dum mutat, & aëra celsum
 T ransgrediens, regem disponit, & ordine certo
 A gminis incedit: miroq; tenore sub agmen
 E xtremum locat explorantes, excubiasq;
 C ontentu lapidis somno tutas ab inertis
 C onstituit: nequid dum nocte quiescitur, obsit,
 I ncantisq; aliquid discriminis incidat. huic qui
 N aupliadum generi uolucrum tribuit rationis
 P rudentis specimen: specimen pietatis eodem
 E st authore, & concessore Ciconia adepta.
 H æc auis ingentis præter solertiæ, & usus
 M unus in anguinea perdenda peste, & agenda
 I mpigrè uita, obtentum uirtute potentis
 A rtificis, mirum instinctum pariter pietatis

H uic uolucris tam corporei ratione tenoris,
 Quàm causa instinctus generosi, & prospicientis
 Naturæ. huic uolucris uirtus diuina uolucrum
 Mole parem, licet absimilem forma, atque decore
 Aequè produxit. uolucris hæc unica fertur
 Esse sua in specie, speciemq; implere putatur
 Sola suam: cuius cum fuluo colla colore
 Aurea fulgescant, caput exornante flabello,
 Et cristis faciem redimentibus, & reliquum sit
 Purpureum corpus, caudam tamen ordine pulchro
 Cæruleam roseo fusim uariante colore,
 Mira fit aspectu species, mirusq; decoris
 Vultus, ut agnosci facile ars diuina, Deiq;
 Authoris uirtus: quæ quanq; mira, potensq;
 Apparere potest tanti ratione decoris
 H uic uolucris iniecti: multò tamen uberius se
 Explicat, & multò se mirius exerit: ipsi
 H uic uolucris, si perpendatur, & excutiat,ur,
 Quos dederit mores, quàm uiuendi diuturna
 Tempora tradiderit, qualemq; propaginis, atque
 Endæ sobolis rationem indulserit. ut se
 Condat, & extructo nido moriatur, & inde
 Mortua producat uermem, cui mox oriantur
 Pennæ, succrescantq; alæ, & par forma peremptæ
 Accedat: non ullus erit, qui cogitet, atque
 Perpendat, cui non ingens stupor iniiciatur,
 Et uehemens non incidat admiratio: qua mox
 Ad causam, authoremq; Deum redigatur agendū,
 Versandumq; animo: ad quæ denique sunt referēda
 Omnia naturæ, & mundi miracula: cuius

Virtutem miram pariter, quem condidit, ales
Vulturius præfert, adeò dum sentit acutè
Olfactu, dum nullo concubitu subeunte
Concipit, & centum uitam producit in annos
Innocuam. cuius naturam concipiendo,
Et cuius mores, sectando cadauera Miluus
Qui tenet, atque refert, cum sit compactus eadem
Arte Dei, non argumentum fert mediocre
Mirificæ uirtutis, & admirabilis artis
Diuinæ. quas complures, uariasq; creauit
Accipitrum species Deus, hæc differre uicissim
Non tam corporea specie, quam conditione
Venandi, & uario morum, ingenijq; tenore
Deprenduntur; ut existant humili rapientes
Ex terra; sint qui rapiant ex arbore celsa,
Et qui sublimi prædentur in aëre. quin uis
Ingenij docilis reperitur inesse uolucrum
Huic generi, qua humanis usibus inservire,
Et parere homini discit: sociumq; laborem
Pendere in aucupijs. nec soli tradidit isti
Vim docilem uolucris Deus. effinxit uarietas
Complures alias uolucres, quæ mira magistri
Exprimerent documenta hominis, dociliq; referrent
Ingenio uoces hominum, dictataq; uerba.
Ex quibus in primis se nobis Psittacus offert
Nobilis inter aues, seu respiciatur honesta
Corporis effigies, pulchroq; ornata colore:
Sed uis ingenij docilis, naturaq; prompta
Discendi spectetur. aui mirabilis isti
Sic tradente Deo uis competit addiscendi,

E st etenim ignotum, qui uisus munere priui
 N on sint, quàm dispar moles sit corporis, & quàm
 S it diuersa habitus ratio, faciesq; Columbīs?
 Q uorum conditio cum sit eiusmodi; ut usu
 N on minus egregio, quàm pigmentis, facieq;
 D iuersa miri existant; non cerno, potentem
 C ur artem, qua sint compacti, non ratione
 M irifica ostendant: miramq; Dei artificis uim
 N on testentur, & insigni non lumine monstrent.
 N ec miram minus artificis monstrare queunt uim
 C ristatæ uolucres; quarum natura tenore
 V no cum constet, facies uariata colore,
 M oleq; conspicitur. species hæc mira uolucrum est,
 Q uæ cum corporeas uario discrimine moles
 C ontineat, faciesq; modis referat uariatas
 P luribus, & picturatas ratione colorum
 O mnimoda, non plus fœcundis partibus usus
 A ffert, quàm sano carnis condimine prodest:
 N ec magis ingenij, morumq; tenore uideri
 M ira potest, quàm corporibus speciosa decoris.
 M asculus ex ista specie, seu magna uenustas
 C orporis, atque decor pennis, cristisq; relatus
 R egius inspicitur: seu mores, atque canendi
 R egula pendantur: miratu dignus haberi
 P ræcipuè debet: miramq; Dei indigitare
 V irtutem ualet authoris; cuius quoque uires
 T estatur miras, uigilis quæ fieta uolucris
 E st species, opera cuius seu uoce feruntur
 S eruata obsessæ quondam capitolia Romæ.
 H æc, & planipedum species quæcunque uolucrum,

T am morum ratione , decoris quàm uariati
 C orporei causa, multum conducere possunt,
 M ultum conueniunt diuinæ testificandæ
 V irtuti : quæ, quicquid habent huiusmodi aquantū
 T ot species uolucrum naturæ, moris, & usus;
 C onficitur, constatq; . Deus quoque condidit illam
 A ligeram speciem; quæ quanuis tollere terra
 S e nequeat propter proceri conditionem
 C orporis: in seriem tamen est asserta uolucrum.
 A litis hæc species, non tam miram ratione
 C orporis ingentis se præstat, quàm chalibis, seu
 C uiusque alterius duræ, rigidæq; uoratæ
 M aterix causa; quæ conuertatur, & in uim
 T ranseat altricem. qui se sublimiter ales
 E fferret, peteretq; leui celsum aëra penna,
 E t uolucres alias superaret celsa petendo,
 S ic Deus affinxit, sic condidit arte magistra:
 V t senium sumpta posset quandoque iuuenta
 P onere, & effœtas uires renouare, modoq;
 M irifico amissam rursus reparare iuuentam.
 A litis istius species est una: licet sit
 S extuplici facie distincta, modisq; quibusdam
 S ex uariata. quibus rationibus, ingenijsq;
 A les hic utatur uenando, petendoq; prædam,
 Q ua uiuat: quanam ratione, tenoreq; miro
 E xploret sobolem, pullosq; extrudat, agitq;
 P ræcipientes, quos esse nothos deprenderit: est ne
 Q uisquam, qui secum expendat, uoluatq; putando,
 Q uin uim diuinam deprandat, & asserat ultrò
 E sse Dei, quicquid miri inueniatur inesse

THEOPOEIAE

O btinuit : quo decrepitos ætate parentes
 A diuuat, enutrit, uitæq; alimenta ministrans
 S ustinet, & grata reddit, quodcunque recepit
 S edulitate. pari fermè ratione creata
 I bidis est duplex species; quarum una nigreret,
 A ltera canderet, serpentibus interimendis
 V traque conueniens. harum tam nobilis usus
 E st uisus Nili cultoribus : ut colerentur
 I nstar numinis : obseruarenturq; perinde,
 V t diuinæ. Quod nimirum hominum genus aptè,
 P rudenterq; egisset, auis si conditione,
 N aturaq; expensa animo, meriti rationem,
 E xhibitiq; usus causam retulisset ad ipsum
 A uthorem uolucris, productoremq; Deoq;
 A dscripsisset, aui quodcunque uideret inesse
 V sus, uel meriti. sed dum, quod numinis esset,
 S iue Dei, uolucris tribuendum censuit esse,
 E t cultum, quicumque Deo foret impendendus,
 I mpendit uolucris; sensisse uidetur ineptè,
 A bsurdeq; nimis. quæ Phæcis auis fuit arte
 C ondita diuina : uario perfusa colore
 V isitur, & uariata habitu, cultuq; notatur,
 P ro uario sexus discrimine. grata palato
 N on minus hæc uolucris, dapibusq; accommodata lautis
 C onsetur, specie quàm corporis, atque decore
 I nsignis : cum qua Perdix, quæ condita eadem
 A rtificis uirtute fuit, ratione saporis
 C oncinni certat : quæ quantò se inferiorem
 P ræbet ea compti respectu corporis, atque
 C orporeæ molis; tantò præcedit eandem,

E xuperatq; magis uasri ingenij ratione.
 E st ea conditio ingenij Perdicibus , arte
 I ndita diuina, ut foetus transferre , timentes
 D eprendi , curent, curentq; imponere uisis
 A ucupibus , dum se obijciendo, spemq; ferendo
 E xcipiendi, sufficiunt, præbentq; morandi
 C ausam, quo fas interea, liceatq; , quibus pro
 A ffectu cautum cupiant, discedere, seq;
 A ucupis è manibus subducere . mira uolucris
 I stius est natura , modum seu concipiendi
 I ntueamur , seu foecundam uim pariendi
 S pectemus, seu solertem, cautamq; tuendi
 T am pullos, quam se à discrimine perpendamus.
 P ræterea, ut fertur compertum , certa uolucrum
 H uic generi lex, seu ratio moderaminis, atque
 C onuentus existit, habere duces perhibentur,
 Q uos sectentur , & ex quorum ductu sibi abunde
 P rospiciant. opera pariter , uirtuteq; summi
 A rtificis sibi id ingenij, morisq; Coturnix
 O btinuit, ne dum loca commoditatis, & usus
 C ausa mutaret, procederet absq; regentis
 A uspicio, nec tentaret transire caterua
 C onfecta, nisi Glottide, Cinchramo, Ortigometra,
 A ut Otto comitante . prout uolucrum genus istud
 E ditum, ut herculeum morbum, sacrum'ue subiret,
 S ic degustandi uires impune ueratri
 O btinuit, uitaq; uorandi indemne ueneni.
 Q ui picturato collo , & ceruice niteret
 P orphyrio ; & rostro , ac pedibus , longisq; ruberet
 C ruribus, arte Dei sic est compactus ; ut usu

THEOPOEIAE

C ypsellum, Grauiam, Mergum, Chloriona, Frigea,
 E t Cepphum memorare. recenseri quoque posset
 G algulus, Aenanthe, Ficedula, Cissa, Erithacus,
 C iclus, Apos, Collurio, Sitta, Rubecula, Egitus,
 C erthea, Cerulea, Argetylis, Curruca, Cucullus,
 R egulus, & Motacilla. pari ratione referri
 N octurnæ possent uolucres Aluco, Cicela,
 N octua, Nycticorax, Hybris, Strix, Bubo, Trogoq;
 V erū progrediens ultra, has species uolucrū omnes,
 H isq; alias longè plures dimitto; nec usus
 I psorum uarios, pigmentaq; mira, modisq;
 I ngenia inter se miris uariata, referre
 P rosequor expediens: quoniam quæ dicta fuere,
 P ro nostri sat propositi ratione, modoq;
 E sse reor; cuius non omnino est, ut agatur
 D e uolucrum ingenijs, totoq; tenore uolantis
 N aturæ: sed uti uolucrum tractatio fiat,
 Q uatenus ad facti faciat primordia mundi
 N arranda, & referenda Dei miracula creantis.
 N on tamen aligerum duplex genus insectorum
 P rætereundum, quin aliquatenus excutiat;
 C um nihil in brutali animantum conditione
 E sse rear, quod mirandæ æquè conditionis
 E xistat: pariterq; queat monstrare potentes,
 E ximiasq; Dei uires condentis, & artem,
 E st apis insecti generis, quæ condita mira
 A rte Dei, tantum præfert uirtutis, & artis,
 E t tantum specimen mirabilis, atque potentis
 N aturæ gerit; ut nunquam satis ipsius edi,
 E xpromi ne queat tum uis miranda operandi:

T um
 Q uas
 C ollecto
 C rure do
 O rdis
 E denda
 M aterian
 C ellis illa
 I ambo
 H aurit
 E uomat
 I nfecti
 E st usus
 V t nunqu
 I re, redit
 I nfecto
 I ndita
 V nius
 C onuicti
 O rdinib
 I nfecti
 I ngenijs
 E st alius
 C ætera
 D efinit
 A rguit
 E didit
 P apili
 Q uis q
 N on t

T um solertia prouida, & opportuna cauendi.
 Q uas etenim cellas habitet : hæc glutine fingit
 C ollecto : & ceras teneris ex floribus ætas
 C rure domum defert, & diuersoria miro
 O rdine componit : quæ tam sint commoda proli
 E denda, quam suscipiendo congrua melli.
 M ateriam uarijs decerpit floribus, ex qua
 C ellis illata natos excludat. eosdem
 I ambendo flores cœlesti rore madentes,
 H aurit, quem regressa, domumq; reuersa liquorem
 E uomat, & melli conflando congerat. huius
 I nsecti uolucris tam prouida cura futuri
 E st usus, tam procuratio cauta necessi.
 V t nunquam, quantum liceat per tempora, cesset
 I re, redire, operiq; frequens incumbere agendo.
 I nsecto huic generi moderaminis est ea norma
 I ndita condentis dono, ut ditione regatur
 V nius, & Regem agnoscens concorditer uno
 C onuictu utatur, distinctaq; munera certis
 O rdinibus subeat. species mirabilis huius
 I nsecti ut uenerem nescit, sic plurimum abundat
 I ngenijs, mira q; operandi præualeat arte.
 E st aliud genus insecti mirabile præter
 C ætera : quod forma candentis Papilionis
 D efinitur. id insecti genus editum, abunde
 A rguit, atque probat uim, uirtutemq; Dei, qui
 E didit, eximiam. candens fuit ergo creatus
 P apilio, mira q; Dei formatus ab arte,
 Q ui quanuis alas habeat, quas uibret, agatq; :
 N on tamen attollit sese, corpusq; uolatu

THEOPOEIAE

E ximiam artificis uirtutem, uimq; potentem
 A rtis, ad id uolucrum posset natura uideri
 I psa satis. quam si pro conditione latenti,
 I nnumeroq; tenore liceret noscere planè,
 E xaeteq; capeffere: quæ comperta feruntur,
 E t quæ traduntur scriptoribus omnia, partis
 E xiguæ admodum, & exilis prorsus rationem
 V ix reperirentur retinere. tot agnitæ habentur
 N aturæ tamen, & species uolucrum, & generis, tot
 M ira uolatilis ingenia, ac mores referuntur,
 A tque recensentur scriptis, sensuq; notata
 P roduntur uulgò: ut uel cuique probare Dei uim,
 M irificumq; Dei robur ostendere possint:
 E t ualeant uel quenq; animo, sensuq; rigentem,
 P erfractumq; mouere, Deiq; in cultum agere, atque
 M iratum. quin immò, si quæ sunt memoratæ
 N aturæ, & species uolucrum, insigniq; relatæ,
 M onstratæq; nota: penitus contingeret esse
 P ræteritas, uel posse nihil prodesse probandæ,
 T estandæq; Dei uirtuti, eiusmodi habentur
 Q uarundam uolucrum paruorum conditiones,
 V t non ipsarum minus ingeniosa operandi
 S edulitas, quàm iucunda, & uariata canendi
 A rs queat ingentem reputanti excire stuporem,
 A uthorisq; Dei mirandam significare
 V irtutem. quis enim, qui cogitet, atque sagaci
 I ngenio perpendat, uti numeris uariatis
 S uccinat, & suaui cantu moduletur Aëdon;
 E t quàm multiplici uocum discrimine cantum
 V ibret, & humani uariam modulaminis artem

E xprim
 N on mi
 T am mi
 N obile u
 V im qua
 N atura u
 Q uis non
 C orpore
 N obilis
 C orpore,
 P restat,
 N on par
 D iuina
 Q uam doc
 V t cuique
 M iratu, q
 A ffectu, q
 N on adm
 E in fide
 P roficet
 S ufpend
 A rte Dei
 A r, tam
 V t satis ip
 M omenti
 A rtifici
 H ic ego
 M ultipl
 Q uam
 N am p

E xprimat, & gracili modulatum gutture fingat :
 N on miretur , & ex huius paruae modulatu
 T am miro uolucris, non colligat argumentum
 N obile uirtutis diuinæ, & non operantem
 V im quandam , certamq; Dei deprendat , in huius
 N atura uolucris, dulciq; canore ? pusillam
 Q uis non præterea miretur Achantida : quæ tam
 C orpore formosa est picto, quàm uoce sonora
 N obilis ? hæc sanè paruo compacta uolucris
 C orpore, tam pulchra specie, tam uoce canora
 P ræstat, & ingenio docili tam pollet , ut in se
 N on paruum specimen referat uirtutis, & artis
 D iuinæ : qua tam spetiem, uocemq; recepit,
 Q uàm docile ingenium . si cantus Hirundinis est is,
 V t cuiquam possit non multum dignus haberi
 M iratu, quis erit tam sensu durus, inersq;
 A ffectu, quem non subeat miratio, quiq;
 N on admiretur : uolucris si cogitet artem
 E iusdem, ingeniumq; expendat; quatenus , in quo
 P rolificet , nidum fingit, miroq; tenore
 S uspendit tignis, limoq; adglutinat. huius
 A rte Dei fictæ uolucris tam mira patescit
 A rs, tam sedulitas se cauta, & prouida pandit,
 V t satis ipsa, etiam si sola putetur , habere
 M omenti ualeat pro præstanti insinuanda
 A rtificis uirtute Dei, mira; probanda.
 H ic ego præterea possem memorare uolucrum
 M ultiplices species, quæ tam differre canendo,
 Q uàm facie uariare uicissim comperiantur.
 N am possem Parras, Picos, Alcedona, Lincem ,

Non minus escali foret utilis, atque salubris,
 Quàm facie præsignis, & admirabilis, hausta
 Morsu unda, pedibusq; relato humente cibatu
 Ad rostrum. aëriꝝ species geminata Palumbis
 Est producta: duplex pariter compacta gementis
 Turturis est species. torques adiecta Palumbes
 Efficit absimiles. albi, nigriq; coloris
 Distant conditio discrimen reddit in ipsis
 Turturibus. qua uero facies uariata Palumbis
 Est diuina, eadem morum genuina tributa est
 Conditio; quæ tam pariendi tempora, quàm ius,
 Mittendæ uocis, conseruandæq; salutis
 Respiceret. qui Turturibus faciem geminatam
 Intulit: & speciem nigri discrimine, & albi
 Turtuream uariavit: is æquè contulit, atque
 Compingens dedit: ut uolucrum genus hoc uariatis
 Sese temporibus præferret; & in ratione
 Tam partus, quàm connubiꝝ, certam tueretur
 Normam, seu legem. quin non mediocre iuuandi
 Huic uolucrum generi munus uirtute tributum
 Artificis reperitur: cui, deprenditur esse
 Vetus non solum pascendi, sed medicandi
 Causa etiam. geminum pariter compegit Alaudæ
 Ars diuina genus: quorum dedit alteri habere
 Elatam summo plumosam uertice cristam,
 Atque instar pulchri pennam præferre galeri
 Insertam capiti. quanuis utrunque canorum
 Sit genus, & dapibus pariter sit conficiendis
 Conueniens: tamen unius est natura gregalis,
 Alterius non æquè. Vpupes quoque pulchra creata

E st species, cui præter fusos mille colores
C orpore, pictus apex uarioq; colore decorus
V ertice fulgescit, miroq; tenore cietur,
N unc elatus, nunc summissus. auis decor huius
A pprimè insignis, picturaq; mira colorum
O rdine multijugi. uerùm quæ corporis extat
P resignis facies, & quæ formosa uidetur
P ennarum textura, minus miranda putari
Debet, quàm qui effectus commemorantur oriri
P artibus ex huius uolucris, membrisq; quibusq; :
C ui sanè uolucris quauis ratione decoris
C orporei species Vlules concedat, eadem
N on tamen arte Dei minus est indepta salubris
E ffectus, medicæq; opis. affectos nece natos
Q uæ latere exhausto uiuentes sanguine reddat,
A rte Dei non tam mira, quàm prodigiosa,
C onficta est uolucris. cui penè parem, similemq;
E ffigie confinxit auem miranda Dei uis,
Q uæ solidas, clausasq; uoraret gutture conchas,
Q uas mox euomeret concoctas pectore, & inde
E xcussas testis rursus glutiret, & aluo
C onderet in uitæ sustentamenta trahendæ.
C orpore quæ toto canderet, & arte canendi
A rguta polleret auis, dulciq; probaret
I ucundam mortem cantu confecta peræquè
E st uirtute Dei: cuius, si quæque uolucrum
C onditio, ac species spectetur, tanta potestas,
T antaq; condendi ratio, & tantus tenor artis
A pparebit, ut in natura si nihil ultra
E sset, quod testari, & commendare ualeret

THEOPOEIAE

E xerit^r. insecti mirabilis istius hæc est
 C onditio; ut quàm plurima proferat oua, quibus uī
 C onfotis calida, parui prorumpere uermes
 S pectentur: qui per modica interualla dierum
 S æpe cute exuti tractim augmenta capeffunt:
 D onec ad exactum incrementum corporis acti
 S erica fila uomant; dimittentesq; cibatum,
 F olliculis circum textis se mollibus abdant:
 I n quibus ut neeti, dictu mirabile, plures
 P ermansere dies; rediuiui crate forata
 F olliculi, erumpunt; permutataq; figura,
 V ermibus ex longis alati papiliones
 E ffecti apparent: qui uermibus oua ferendis
 P arturiant: rursumq; genus, speciem ue propagent.
 Q uis Deus insecti miram consideret huius
 N aturam, repetatq; animo miracula uermis
 I stius, aligeriq; animantis, qui tua tandem
 M unera non agnoscat? & hac in conditione
 I nsecti, miræ uestigia clara tuæ non
 D eprendat uirtutis? hebes quis denique tantum
 E xtiterit, qui non intelligat esse potentis,
 E ximiaeq; tuæ uirtutis; uti genus istud
 I nsecti tam mirifica ratione, modoq;
 S ese habeat; tantumq; operando præferat in se
 I ngenij, & tantum ostendat mutando figuram
 M iraculi, uitamq; obita iam morte trahendo:
 V ltrà quis dubitet, hominum defuncta uolente
 C orpora posse Deo reddi uitalibus auris,
 E t rursum posse ad ducendæ munia uitæ
 R estitui? quis præterea miretur, ea ui,
 Corporibus

C orporibus uitam humanis accedere rursum;
 Q ua deprendatur, sensuq; pate scat aperto,
 D esunctum uermem rursum uiuiscere; seq;
 P ertusa claustris tunica, proferre figura
 M utatum, & specie longè meliore palàm se
 O stentare? quis humanis contingere posse
 C orporibus dubitet, quod iam contingere uermi
 P erspiciat? qua uì constet uermes reuocari
 I n uitã, ad speciemq; magis pulchrã, atque decorã
 R estitui: dubitare, eadem ne queant operante
 H umana ad uitam reuocari corpora, & ad ius
 N obilius uitæ, speciemq; probabiliorem
 A dduci; non absurdum minus extiterit, quàm
 I mpium. ea est uirtus diuina, Deiq; potestas,
 V t nihil inueniatur tam nostris alienum
 S ensibus, & nostras tam uires exuperans, quod
 N on ualeat præstare. sacris quæcunque papyris
 S pondentur diuinas respicientia uires,
 A c homini tribuenda Dei uirtute, putanda
 V era quidem tam sunt, tam sunt credenda futura,
 V t uel corporeis sint sensibus obuia plura,
 Q uæ maiora potestatis sint signa, ferantq;
 M aiores speciem miracli: quæ tamen inde
 M ira minus censentur, quòd consueta frequenter
 C ontingunt, animosq; euentu prodita iugi
 P ersuadent: crebraq; fidem assuetudine quærun t.
 Q uì uolucres finxit Deus aligeramq; creauit
 M ultiplícem speciem, quæ magna ex parte per oram
 A ëriam se ferret, & aërios uolitando
 I ncoleret tractus: idem uirtute suapte

THEOPOEIAE

E didit innumeras formas, speciesq; animantum;
 Quæ colerent undas, agerentq; per æquora uitam.
 Qui sic produxit uolucres, ut sufficiente
 Ad formas se materia uarias capiendas,
 Ipse foret, qui formas inderet, ac animabus
 Non tam fingendis operam præstaret, opem quàm
 Sufficeret, uiresq; impenderet effigiandis
 Corporibus, generi parili se iure natantum
 Præbuit edendo: quorum non extitit author
 Tam ratione animæ, quàm corporis. Humida limi
 Materies mandante Deo sic accipiebat
 Multiplices formas animantum; ut mira Dei uis
 Effet, quæ prorsus formas impingeret, & tam
 Corpora conficeret distinguens organa quæque
 Embryorum, quàm uiuificantem animæ rationem
 Conderet. omnipotens igitur Deus æquora, & undas
 Multiplici ornauit, fœcundauitq; natantum
 Conditione. tot effigies, speciesq; Dei uis
 Protulit æquoreas animantum, ut eis memorandis,
 Aut describendis sit suffectura potestas
 Nulla hominis. nam propter eam, quæ materiæ esse
 Humidæ, & effluxæ perhibetur, conditionem,
 Effectum est, ut agente Dei uirtute, natantum
 Longè maiores moles contingeret edi,
 Et multò plures numero species animantum
 Confici in undis: quàm quæcunque uolatiliū essent
 Moles confectæ, ac species. Quin tanta natantum
 Copia, & æquorei generis tam larga propago:
 Vt nec, quæ uolucris nituntur in aëre penna,
 Nec quæ per terram serpunt species, pedibusq;

I ncedunt, totidem existant, tantisq; uigescant
 M olibus. ingentes quæ Cete grandia montes
 A equarent, & corporibus diffusa quaterni
 I ugeris implerent mensum, sunt condita. Pristes
 P roductæ, quæ per cubitos extenta ducentum
 C orpora procera traherent: uastisq; triremum
 I nstar corporibus sulcarent æquora, seq;
 M olibus ingentes agerent per lata marini
 M armora profluxus, spumasq; per æquora magnis
 M otibus excirent. qui molem quanq; columnæ
 I mmanem æquaret, Physeter conditus. Orca,
 Q uæ doli speciem referens discrimine magno
 Q uanq; tamen molem doli superaret, & undas
 A equoris informi membrorum mole cieret,
 E st producta, Deiq; potentibus edita iussis.
 E dendo Deus æquoreas species animantum,
 S ic arte est usus uaria, sic ordine secto
 R em perfecit, uti species restringeret omnes
 A d quædam discrimina corporis exteriora:
 C orporeisq; quibusdam abiungeret indumentis.
 N am species rigido squamarum tegmine quasdam
 O bduxit: quasdam corio, molliq; pilorum
 T exit ueste; alias testis, & cortice duro
 M unijt; obsepsit crustis aliquas; spinisq;
 A rmauit: cute nonnullas circumdedit aspra;
 M olli alias; cutis iniecit, tribuitq; quibusdam
 N il penitus. distinxit item species ratione
 S pirandi Deus omnipotens, & fecit, ut essent,
 Q uæ traherent, agerentq; animas, stirareq; possent,
 E t quæ uitam agerent nullo spiraminis usu:

N ullaq; spirandi uiuentes munia obirent.
 D upliciter pariter species uariavit, & esse
 Q uasdam iussit, quæ propagarentur ab ouis;
 Q uasdam, quæ partu, foetuq; animantis abundè
 C onseruarentur. statuit species quoque: quæ ui
 S eminis, & gemini sexus operamine inirent
 P erpetuam seriem: & quæ seminea ratione
 H umentis, calidiq; propagarentur, & absque
 O fficio sexus instaurarentur, inani
 V ita materia, uitam capiente latenti
 A rcano. sanè existunt permulta marino
 I n genere, æquoreaq; animantum conditione,
 Q uæ ualidam, miramq; Dei generaliter artem,
 V irtutemq; queant ostendere. sed speciatim
 S e præstant longè plura, & potiora, potentem
 Q uæ uim, mirificamq; Dei possint aperire,
 E t monstrare potestatem. tot aquatiliū sunt
 E ductæ, fictæq; Dei uirtute figuræ,
 E t species, ut si numerus pateretur earum
 M aximus, ut singillatim notescere possent,
 E xaetæq; recenseri: producere quirent
 T antum admiratus, tantumq; potentiæ, & artis
 E dere diuinæ inditium, specimenq; ualerent;
 V t qui se haud sineret tot agi, duciq; stupendis
 N antum figmentis in figmentarij honorem
 I psius, & cultum, stupidus, stolidusq; uideri
 O mnino posset. tot adhuc tamen agnitæ habentur
 A equorei generis species, ut si quis earum
 C ontemplatu se minime permittat agendum
 I n cultum artificis: non indignus uideatur,

Cui multum adscribatur ineptiæ, & improbitatis.

Quot nantum uariæ species, tot sunt uariatæ

Aequè naturæ: numeroq; pari speciebus

Respondent mores. nec plures usibus, atque

Ingenijs species omnino creditur esse.

Sicut multiplex species deprensa natantum,

Et comperta, Dei mirandam comprobat artem:

Affectumq; potest hominis uehementer in ipsum

Excire artificem, cultumq; laceffere: sic quæ

Multiplex natura pari ratione patefcit,

Et qui comperti mores, deprensaq; iam sunt

Ingenia, atque usus; multò potius, meliusq;,

Si perpendantur, possunt ostendere uires

Artificis miras, multoq; insignius, atque

Verius conferre animis in cognitionem,

Affectumq; Dei referendis, atque trahendis.

Quis non affectu tangatur, & admiratu

Diuini artificis? qui cogitet, excutiatq;,

Quæ sit natura, ingenium, uirtusq; Simonis

Aequorei: dum se defert uelocius omni

Alite, uel iaculo, dum uoces audit, amatq;

Humanas, hominiq; ipsi se præbet amicum:

Et dum pendentes præsentit in æquore turbas,

Agnoscitq; futura successura procellæ

Turbamenta. tot affirmantur mira marini

Istius, æquoreiq; animantis; uti uideantur

Interdum maiora fide: superareq; brutæ

Naturæ penitus rationem. quod perhibetur

Ponticolæ Vituli ingenium, naturaq; quem non

Excitet in cultum diuini numinis: à quo

M i i i

THEOPOEIAE

P rocedat? quem non pariter deducat in eius
 A ffectum, qui faëtor deprendatur, & author?
 N am præter miram disciplinæ rationem,
 Q ua non uisu hominem solum, sed uoce salutat,
 E t qua compellatus respondere refertur:
 D um uiuit, uitamq; trahit: mirabilis esse
 V irtutis perhibetur ei detracta perempto
 P ellis, & excisæ pinnae. quam Pollipus artem
 V enando exercet, qua proprietate colores
 Q uosque uiget representandi, quis fuerit, qui
 P erpendens absistat, quominus admiretur,
 O bseruetq; Deum, cuius uirtute potenti
 P ercipiat, tantum ingenij, tantumq; uigoris
 P isci competere? ut se Pompilus æquore ab alto
 E fferat, & summas falsi subiens maris undas
 B rachia sustollat resupinus bina, cutemq;
 P rotendens sursum mediam, cirrosque deorsum
 D emittens, mira per pontum nauiget arte:
 V elificetq; mari celeris de more liburnæ;
 Q uis secum reputet: secumq; examinet, huius
 Q ui non authorem ingeniosi imitaminis esse
 M irandum, sibi credat, opineturq; colendum?
 C uius cum mira pariter uirtute sit actum,
 V t fuso abscondat se protinus atramento
 S epia: & afficiat pisces, segniq; stupore
 C orripiat Torpedo: uideri quibit inertî
 E t stupida ingenij affectus torpedine prorsus:
 Q uisquis ab istorum mira natura animantum
 N on patiatur agi ad mirandum, siue colendum
 Q uem pateat fabrum naturæ huiusce fuisse.

LIBER QVINTVS. ICO

M ulta quidem possent prodi miracula de uī,
 N atura, ingenijs, discrimine, moribus, usu
 A equorei generis, nantumq; undis animantum.
 P ossent mira recenseri de piscibus, & de
 V ndiculis animantibus emolumenta, medendi
 T am rationem respicientia, quā comedendi.
 Q uā pretiosa maris quædam conchylia, quāq;
 V nio mirifica candens ratione feratur:
 E t quā quarundam pulchros expressa colores
 V enula concharum reddat, possemus utique
 E xplicitè memorare: Deiq; patentius artem,
 A tque potestatem testari. sed quia rerum
 L onga solet series quandoque retundere sensus,
 E t nimis exquisita potest tractatio mentem
 D istrahere, atque animis fastidia ferre, marini
 M iraculis generis plerisque silentio omisissis,
 A dijciam dictis nonnulla coronidis instar
 P aucula cuiusdā: quæ propter, quam retinent, uim
 E gregiam; non dimittenda putauimus esse.
 I n salsis æquè est productus Echineis undis
 A rte Dei: qui cum piscis sit corpore paruo
 A dmodum, & exili: uastas hærendo carinis
 A cursu naues fertur compscere, uiq;
 S istere monstrosa frustra impellentibus auris,
 R emigibusq; licet species hæc paruula piscis
 C omplures alias teneat uires operandi
 M irificas, tamen hæc remorandi mira potestas,
 Q ua tam paruo corpore tam magnæ reprimuntur
 A cursu moles; superat quamcunque aliam uim
 T am Remoræ ipsius, quā cuiuscunque marini

M iiii

A lterius foetus: ni forsan stella repugnet;
 N ec cedat, quisquis perhibetur Daëtylus. at quid
 V lterius mirum censetur, si Deus, & si
 C orpore non substet, quantum uis corpora magna
 S istat, uel moueat, si qui tam corpore paruo est
 P iscis, habere potestatem, ac uires reperitur
 T am magnas moles sistendi? Quid ratione
 E st ex aduersa mirum, si corpore piscis
 C onfictus, uirtute Dei, qui corpore nullo
 Q uaeque mouet, sistit ue ingentia corpora: corpus
 N auigij pelago ualeat frenare citatum:
 D um cuius fuerit uirtute creatus, eodem
 S istat, agatq;, modum & uires praestante. minori
 N on se miraclo piscis, qui nomine Stellæ
 F ertur, habet: medijs pelagi dum uiuit in undis:
 F eruoremq; ignis custodit in æquore. mirum
 O' facinus, testansq; Dei mirabile robur.
 A ngustæ piscem formæ Deus edidit unâ
 C um reliquo pelagi ornatu, qui feruidus ignem
 F ingeret: & rigidis hærentia corpora in undis
 V reret, & tactu combureret omnia. non'ne
 A rguit istius piscis natura, probatq;
 C onditio, quàm nil uirtus diuina ad agendum
 S entiat obsistens; & quàm nihil experiatur
 A duersum in quacunque rei ratione creandæ.
 E n facit hæc uirtus; ut aquis, ac ignibus inter
 S ese conueniat, ualeatq; exurere in unda
 I gnis: & in medio feruor se frigore seruet.
 Q uæ uirtus pisci tribuit diuina calorem,
 F eruoremq; ignis, pariter productus eadem

D aëtylus ex conchis, ignis sibi lumen adeptus.
 D aëtylus ingenti miraclo conditus, edit
 L umen, & in tenebris claro fulgore nitescit.
 Q uin ea conditio, naturaq; dicitur esse
 H uius conchili, ut non tam, dum uiuit, habetq;
 V italem sensum, promat, referatq; nitorem:
 Q uam discerptus agat lucem, fulgoreq; miro
 E niteat, dum manditur, atque laceffitur ore.
 I stius quicquid succi de corpore conchæ
 E xprimitur, quæcunque humoris gutta liquentis
 D ecidit, elucet: quodamq; nitore refulget:
 S iue solo fuerit, seu ueste recepta bibenti.
 Q uis satis hinc ualeat mirari arcana potentis
 F aëta Dei? quis mirificam satis obseruare
 H inc queat artificis uirtutem, siue uigorem
 D iuini. cuius porro rationem operantis,
 C ondentisq; prout nemo deprendere, nemo
 S cire potest, sic est oblata occasio cuique
 I psam admirandi, cognoscendiq; per aëta
 T ot rerum miracula, per speciesq; animantium
 T ot miras, uariasq; eductas, quas reputare
 S i secum persistat homo, non tam faciendi
 D eprendet, noscetq; potentem, quam sui amantem
 E sse Deum, qui tot rerum miracula, totq;
 N aturas, speciesq; animantium fecerit ergo
 I psius, ut partim, quibus usibus inseruiret
 C orporeis, partim quibus ad sublimia agendo,
 V ertendoq; animo succurrere posset, haberet.
 Q uas uarias uolucrum species Deus edidit omnes,
 E t quas innumeras formas, speciesq; natantum

I ntulit æquoribus, liquidisq; creauit in undis,
 H as omnes illuc dirrexit : eumq; redegit,
 I n finem, ut possent homini prodesse, hominiq;
 T um respectu animi, tum causa corporis, esse
 V sui, & omnino uitæ ratione utriusque
 C onferre. hanc igitur mortales numinis in nos
 C autelam agnoscamus, propositumq; merendi
 D e nobis bene diuinum, grati accipiamus,
 E t duplicem super eduētis nantum, atque uolucrū
 N aturis, meriti diuini conditionem
 S ic perpendamus, sic admittamus, ut usum
 N on minus ex ipsis, uitæ ratione futuræ
 E xcipiamus, quàm causa præsentis, & huius
 M ortalis uitæ excipimus. quæ commodæ alendis
 C orporibus, gratæq; cibi ratione, creatæ
 S unt uolucrū, & nantū species, cū profatæ eadem
 S int etiam : quo perpensæ, ingenioq; uolutæ
 P rodescent animis in numinis cognitionem
 D ucendis, cultumq; Dei, & speculamen agendis:
 V aldè inconueniens esse, indignumq; uidetur,
 V t neglecto, postpositoq; salubri animorum
 V su, corporeum solum uertantur ad usum.
 Q uin, dum defertur uentri, nimiumq; palato
 I ndulgetur, eò peruentum, ut quicquid ad usum
 C orporis eduētum faciat, prodesseq; possit
 C orporibus, prorsus nocuo absumatur abusu.
 N am qui produēti pisces, uolucresq; fuere,
 T am quicquam prodesse animis nō comperiuntur,
 T amq; aliquem non usum parturiunt animorum,
 V t, quam corporei teneant usus rationem,

E t quàm conditionem alioquì proficiendi
 C orporibus habeant : hac sic fraudentur ab ipso
 L uxu, ut non animis minus obsint, quàm exitio sint
 C orporibus. quæcunque Dei bonitas animantum
 C orpora aquatiliū, uolucrumq; creauit in usum,
 P rofectumq; hominis, luxu, culpaq; suapte,
 N on minus ingratus meriti, quàm perniciosus,
 I nsensusq; sibi met homo, facit exitiosa :
 E t damnosa sibi reddit : Deus edidit, unde
 P offet homo sibi commoditatis plurimum, & usus
 S umere, tum causa præsens, tumq; futuræ
 V itæ. sed quæ produxit Deus opportuna,
 A ptaq; uiuendi rationi utrique, tenorem,
 V tendo, dum nescit homo seruare, modumq; ;
 D iuinum meritum sibi met corrumpit, & ultro,
 Q uæ ualeant prodesse, Deiq; tributa benigno
 M unere sint, nec gratè agnoscens, nec moderatè
 E xcipiens, in perniciem sibi uertit, & usu
 C orporis immodico dum prorsus peccat, inertè
 F it animo, meritisq; Dei, rebusq; putandis
 A uersum se præbet. id efficit, ut fore ducam
 I nterdum melius, si contineatur ab hisce
 C ædendis, quæ uina Dei miracula probare
 P ossunt, & possunt animum diuertere cæsa,
 Q uominus id fiat, quod pro ratione salutis
 E xpedit, & finis. mihi si liceat sine noxa,
 A ut offendiculo cuiusquam dicere, siue
 E ffari, quid de perimendis sentiam in escas
 I nnocuis animantibus, haud fieri reor absque
 N aturæ offensa, atque animi temeramine mitis :

V t , quæ non aliquo mortem meruere animantes
 C rimine , nec noxæ cuiusquam sint reæ , agentes
 I nsontem uitam : & specie , ingenioq; potentem,
 E gregiamq; Dei uirtutem significantes:
 D e medio tollantur , & interitu afficiantur :
 Q uo damnosa gulæ , uentrisq; ineatur inertis
 G ratia : cur pictas adeò , pulchrasq; uolucres,
 Q uæ non tam nostras aures dulcedine cantus
 O bleētent , quàm pulchræ oculos spectamine formæ
 D etineant , non immite , indignumq; necare
 O mnino fuerit , turpemq; inferre uoracis
 V entris in ingluuiem ? si fruges terra ministrat,
 S i uarios fructus producit fertilis arbor,
 V ita quibus ualeat tolerari humana , quid ultra
 F ormoso uolucrum generi , innocuoq; animanti
 I nfertur uiolenta manus , munusq; trahendæ
 A ufertur uitæ ? est ne gulæ indulgentia tanti,
 T anta ne cura satisfaciendi uentris inani,
 D amnosæq; uoluptati ? ut formas patiamur
 P erdere tam pulchras animantum , & uiua necare
 C orpora , quæ sensu pariter potiantur , uti nos,
 E t quodam ingenij attingant nos participatu.
 S i uitam nobis , quimus sine morte tueri
 I llata in uitam quidnam seuimus eorum
 Q uæ nostra indemni uita potuere relinqui
 V itæ ? cum solum poscat natura necesse,
 E st luxus , turpisq; gulæ perquirere quicquam
 V lterius , præterq; necessum exposcere . postquam
 O mnipotens opifex statuit , finxitq; natantum,
 A c uolucrum species , iussit producere quanque,

Et producendo diffundere semet, & auctu
 Crescere prolifico, seseq; propage perennem
 Reddere suffecta. nam cum foret ipse uigoris
 A uthor prolifici, semperq; futurus, in omni
 Effigiando, uiuificandoq; corpore princeps
 Esset, & authorem se præstaturus ad omnes
 Endas formas cuiusque propagis: in ipsas
 Id iuris species prolem producere iussas
 Transtulit, ut proli sese, soboliq; ministras
 Endas solum præberent: officiumq;
 Producenti animal præstarent, quatenus aptam
 Formis materiam generatim suscipiendis
 Sufficerent. geminum concurrere mutuò sexum:
 Et concurrente sobolem producere iussit
 Sic Deus, ut maris officio, quod foeminæ adesset
 Materie rudis, afficeretur, & excipiendam
 Ad formam uegetaretur: quæ mox foret ipso
 Authore inducenda Deo. non absque Dei ui,
 Aut uirtute reor quasquam formas animantium
 Effingi, aut animas generari. non modo duco
 Authorem cuiusque animæ, formæq; Deum esse
 Ensate, sed causam etiam, uiresq; quibusq;
 Corporibus uaria membrorum conditione
 Fingendis præstare. quis arbitretur inesse
 Tantum uirtutis, tantumq; uigoris, & artis
 Cuiquam animati, quæ uitam tenuem, fragilemq;
 Ex condito habeat, nec, quid faciat, bene noscat,
 Dum coit; ut possit uitam producere, totq;
 Membrorum ordinibus corpus distinguere? quis non
 Colligat esse rei istius quandam potioem

Causam aliā, quæ quicquid agat, bene calleat, & tā
 Perpetuam uitam teneat, quā suscipiat uim
 Ex se uiuendi, uitæq; omnem rationem
 In se contineat. Deus est, diuināq; uirtus,
 Quæ cum perfectè cognoscat, agatq; scienter,
 Et tam perpetuò uiuat, quā in se rationem
 Omnem uiuendi teneat; totius origo
 Est uitæ, munusq; exercet quæque operandi
 Mira in natura: cuius uirtutis apertè
 Officium in producendi ratione probant, qui
 Quotidie effectus uisuntur, & accipiuntur
 Luminibus: dum ex materia sine semine quoquam,
 Concubituq; animantis, oriri corpora sensu
 Prædita spectantur, mirisq; tenoribus edi.
 Non est humoris, non est, ò, philosophantes
 Harioli, calidi solaris: ut efficiantur,
 Edanturq; rudi tam corpora mira animantium
 Materia. si nec sensus, nec uita animalis
 Est soli, si soli inquam intellectus habetur
 Nullus, nullaq; percipiens ratio efficiendi,
 Vt soli tribui poterit productio foetus
 Sensari, & uita pollentis: ut articulata
 Embryorum compactio, multiplici ratione
 Mutuò conspirans adscribi quibit eidem
 Soli? uiuentum Deus est primaria causa
 Cunctorum, tam uiuificans, quā membra tenore
 Mirifico fingens: à quo simulatq; fuere
 Conditæ aquatiliū species, uolucrumq; decora
 Corpora: Sol quintum reuoluto absoluit oberrans
 Orbem diem, sextæq; diei exordia iniiuit.

IVNIORIS LVDOVICI PARISETI
 REGIENSIS AD VARIVM TO-
 LOMAEVM FRATREM
 THEOPOEIAE
 LIBER SEXTVS.

Xtremus Tolomæe labor iam restat,
 opusq;
 Naturæ, & mundi metæ, finiq; pro-
 pinquat.
 Iam vasti maris eduēti discrimine
 ad oras

Terrestres adnamus. uti partem esse laboris
 Insignem exactam gratandum est, sic studio omnī
 Querendum, & uoto, ne deficiatur in ipso
 Fine, nec extrema fœdè impingatur in æta.
 Multa quidem euasi rerum discrimina, multis
 Eripui scopulis cymbam; remisq; laborans,
 Et uelis, pelagi complura pericula obui
 Indemnīs. ne quid damni subeatur ad oram
 Nantibus optādum est: ne quid, dū fortè propinquæ
 Fidimus apulsu terræ, contingat iniri
 Illisus, summa contendere oportet opum uī.
 Diuini prout hæc operis pars ultima, terræ
 Continet ornatum, propiusq; subire uidetur
 Notitiam, ac uīsu propiori accedere nobis:
 Sic, cum de productu hominis, cui cætera penè
 Concedant cuneta, & cuius propè cuneta fauore

THEOPOEIAE

Sint producta eadem sit agendum, maius habere
 Momentum, & tractatus maiorem utilitatem
 Ferre uidetur. in hac igitur se parte, laboris
 Obiciet multum, & multum se frugis, & usus
 Suggester. idcirco siquid contaminis unquam,
 Siue laboris iniuimus; impendamus oportet
 Huic parti. siquid studiosus proficiendi
 Vnquam sum conatus, praecipue mihi nunc est
 Nitendum, ne pars haec ultima idonea, & apta,
 De qua profectus multum, & multum utilitatis
 Excerpi possit, nostrapte incuria inanis
 Profectus reddatur, eumque minus ferat usum
 Quem recte tractata alioqui ferre suapte
 Natura valeat. siquando per ardua euntem
 Naturae, & nullo signatos limite campos
 Intransem non deseruisti, nec sine ductu,
 Auspicioque tuo sinisti incedere, diue
 Spiritus; insigni mihi nunc ratione, modoque;
 Praecipuo aspira: & facilem fer numinis auram.
 Huc ades alme Dei, diuineque spiritus, & me
 Conantem memorare tuos per carmina miros
 Effectus comitare, tuoque fauore iuuatum
 Esse uelis: prosperoque pio succurre labori.
 Si quod conor, ago studio, curaque iuuandi,
 Et tua pandendi numeris miracula; cum sit
 Praecipue, prodesse tuum, conferreque dona,
 Non uideo, qua re melius prestare, quod ad te
 Pertineat, possis: quam cuius posceris a me
 Nunc causa; quae porro eius rationis habetur,
 Ut pandendo tuae bonitatis facta, iuuare

Mirifice

Miri
P rec
A llat
P ena
A ddu
A te fe
V itan
A spir
A rqu
A dg
P ofst
Q ui
M ul
P ifici
C ura
E t f
O m
Q u
O m
M ul
I n
I n
M ul
A c m
C u
H u
P a
P r
E x

Mirificè tentem, tentemq; homini ratione
Pæcipua prodesse. rei qua conditione
Allata, in cultum, studiumq; tui, undè salutis
Pendet opus, melius credendum est posse moueri,
Adduciq; hominem, quàm qua deprendat homo se
A te formatum, atque tuo se munere adeptum
Vitam? implorati diuini numinis aura
Aspirante, diem iam sextum intremus, et artis,
Atque potestatis facta admiranda supremæ
Adgrediamur, et eduçti mundi referamus
Postrema ornamenta. die simulatq; peracta
Quinta, sexta dies subiit; prout æquora nantum
Multijugi specie Deus exornarat, et undas
Piscibus innumeris repleat, sic quoque terram
Curauit uarijs animantum ornare figuris,
Et speciebus, eiq; sua ornamenta, forent quæ
Omniino seiuncta, dare. arboreis speciebus
Quam modo, et herbarum, frugumq; propagine terram
Ornat, fixoque decore affecerat, æquè est
Multiplicum formis animantum aggressus eandem
Insignire, palamq; abiuncto ornare decore.
In primis igitur finxit brutale animantum
Multiplex genus, et uarijs quodque specierum,
Ac morum distinxit conditionibus. indè
Cuius cuncta forent causa producta, creauit
Humanum genus, ac hominem fecit rationis
Participem. Artificis hominis de more uidetur
Processisse Deus, dum coepit ab imperfectis,
Extremoq; loco perfectum distulit. ergò

N

O mnipotens opifex terram ornaturus, oriri
 I ussit, & eduxit formans uarias animantis
 T errestres species, quas sic planè generali
 C ontraxit ratione, forent ut quadrupedantes
 P lurimæ, & absque pedū reptantes munere, multæ:
 E t quæ se geminis deferrent cruribus, essent
 N on paucae. ut cicures essent, essentq; feroces,
 E ffecit. tot terrestres species animantum,
 H ærentumq; solo Deus edidit, ut numerari
 N ec ualeant, nec circumscribi indagine possint
 H umana. quot uerò Deus species animantum
 T errestres finxit, totidem uariavit easdem
 I ngenijs, totidem distinxit moribus, & tot
 V sibus insigniuit. in his perstare quibusque
 S i uellem, non tam longi, quàm futilis esset
 C onatus, quoniam numerus non sustinet ingens,
 N ec prorsus uariata sinunt discrimina eorum,
 V t percenseri possint quantumlibet amplo
 T ractatu, aut complecti quantumuis studioso
 S cribendi officio. quis enim se fidat abundè
 E sse recensurum, quotnam sint conditiones,
 A ut mores iumentorum, quotuplex generis sit
 S yluestris natura, quot existant rationis,
 N aturæq; gregalis, quot contrà numero sint
 S oliuagæ species? quanuis ego nescius haud sim,
 Q uanti momenti, uel ponderis esse potenti,
 M irificæq; Dei uirtuti significandæ
 P ossint, quæ compertæ terrestres animantum
 S int species, mores deprensi, & mira notata

I ngenia, ac usus : quanuis quæcunque feruntur
D e terrestri animantium conditione , notatu
D igna, & miratu, non ignorem insinuandæ,
T estandæq; Dei uirtuti haud esse minoris
M omenti, quàm quæ uolucrum, nantumq; relata
S int mira : haud quæq; tamè his super, ut super illis
T raçtabo , tangamq; sigillatim : quoniam quæ
D e terrestri animantium conditione uideri
M ira queunt, cū sint partim manifesta magis, quàm
E xponi expediat, propter commertia multò
O pportuna magis, partim similem rationem
C ontineant illis , quæ commemorata fuere
D e uolitantibus, atque natantibus : hic speciatim
T raçtari haud adeò est nobis opus, atque necesse :
C um præsertim quæ ratio est præscripta mouendi
A d diuinum hominis cultum , studiumq; , putanda
S it nullo pacto melius, nulloq; tenore
A ptius effectum sortiri posse, creati
Q uàm memoratu hominis, meritisq; Dei erga homi
P erpensis : quorū cū nunc occasio sese (nè ipsum
O fferat expediendorum : non referet ultra
M ultum, si tractatio de reliquis animantium
T erricolis adeò non excutiat ad unguem.
N am quæcūque hominū nō mouerit in Dei honorē ,
A c studium deprensa Dei mirabilis erga
I psū hominē cura, & propensio, suspicor hūc non
M otum iri quoquam de brutis plenius actō
T raçtatu. cuius hominis mens non moueatur
P erceptis Dei in ipsum hominē meritis , ad amādū,

THEOPOEIAE

Mirandumq; Deum, credo neutique futurum, ut
 Hunc moueat bruti tractatio quæpiam abundans
 Terricolæ. Postquam ergo Deus species animantum
 Terrestres, brutiq; genus quodcunque colentis
 Tellurem produxit, & ordine quasque propages
 Nativo fieri iussit: potioribus artis
 Viribus incumbens, uirtuteq; nobiliori
 Vtens, ex limo terræ compegit, & arte
 Mirifica finxit hominem, speciemq; creauit
 Corporis humanam: cui mox ingessit anhelum
 Spiramento animam, & uitales intulit auras
 Ore suo. pater omnipotens cum condere uellet
 Humanam speciem, natum appellasse coeuum
 Fertur, & eternam spirantis numinis auram
 Exciuisse, piaq; hac uoce fuisse locutus.
 Nate meæ specimen sophiæ, mea spiritus alme
 Omniparens bonitas, quos naturæ ratione
 Vna complexos teneo, iam hominem faciamus;
 Et nostræ prorsus formemus imaginis instar:
 Et similem nobis statuamus: qui dominetur
 Omnibus eductis animantibus, & potiatur
 Rebus, quæ nobis sint editæ. imago creato
 Sic sanè diuina homini est impressa, Deoq;
 Sic similis confectus homo: ut compos rationis
 Esset, & intellectu, animiq; bonis præstaret,
 Vita immortalis, nulliq; obnoxius ægræ
 Corporis, & mentis pesti, nisi quatenus ipse
 Contraheret sibimet, sibimetq; inferret. imago
 Quæ diuina homini fertur collata, parente

A eter
 T am
 P roce
 C ontin
 V t uir
 I nfig
 D ebeat
 Q uam
 P rodi
 M um
 C onfi
 C orpo
 P rodi
 D iuina
 A eter
 Q uam
 S em
 E t l
 M um
 C oll
 P ra
 D iu
 M iri
 E xa
 C un
 D ir
 N o
 V o
 T e

A eterno in condenda hominis natura adhibente
T am genitā sophiam, quā sanctā pneumatis aurā
P rocedentis, eum sensus, signiq; tenorem
C ontinet, & prætendit eam arcani rationem;
V t uirtute potens, rebus sapiens, bonitate
I nsignis, productus homo, factus ue fuisse
D ebeat omnino credi: quo fit manifestum,
Q uā se munificum, largumq; impenderit ultro
P roducendo homini Deus, & quā se speciali
M unere, & officio propensum gesserit erga
C onstituendū hominem: quem tā reliquis animātū
C orpore præstantem recto, specieq; decenti
P roduxit, quā participem rationis, & auræ
D iuinæ, similemq; sibi formauit, & instar
A eternæ, propriæq; animauit imaginis. unde
Q uā se debentem, quā gratum debeat ultro
S emet homo præstare Deo: cuius bonitate,
E t larga charitate, sit affectus speciali
M unere, tam respectu animæ, quā corporis, aptè
C olligitur, clareq; patet. sed clarius istud
P raterea fiet, multoq; patentius, omni
D iuini meriti explicita ratione, Dei;
M irifica erga hominem productum cura, operaq;
E xactè excussa, & singillatim memorata.
C um, quæcunque Deus rerum proferret, in usum
D irrigeret, frugemq; hominis; iam tempore, quo lux
N ondum Sole reformato, se tertio in orbem
V oluebat, mundi; diem nascentis agebat
T ertiam, & eductis tellus detecta decorem

Arboribus primum capiebat, & ornabatur
 Innumeris herbis, quendam compegit amœnum,
 Instituitq; locum, quẽ fœto homini inde habitandũ
 Tradideret, & summa uitæ cum pace colendum
 Conferret. locus hic nitidi uergebat ad ortum
 Luminis, & toto tractu pulchros orientis
 Aspectus admittebat. fuit aëris isti
 Temperies incunda loco, non ulla caloris,
 Alogorisue aderant incommoda, non erat æstas
 Feruida, non hyemis frigus torpentis adurens;
 Ver erat assiduum, zephyrisq; tepentibus aura
 Iugiter efflabat lenis: non impetus ullus
 Ventorum, non ulla noti, boreæue procella
 Æra turbabat placidum: non ulla nitentis
 Aspectum cœli prohibebant nubila: nulla
 Sese fundebat nitidi caligo per oram
 Æris, ex oculisq; diem eripiebat: habebat
 Hic locus insertas generis cuiusque uirentes,
 Florentesq; herbas: nulla propage carebat
 Arborea, & nulla frugum ubertate: potenti,
 Munificaq; Deus dextra plantarat, in usum
 Producenti hominis, regionem quamq; loci huius
 Arboris omnigena specie: non fecerat ullam
 Herbarum missam speciem, quin inderet isti,
 Insereretq; loco. sed quas insenerat herbas,
 Et quas arboreas species plantauerat, hacce
 In regione loci semper florere, uirere
 Perpetuò, pulchrosq; perenniter edere fructus
 Iusserat, & grauidas uario se effere tenore.

Quattuor æquè flumina deriuarat in istum
 Magna locum, quibus ipse rigaretur locus, & tum
 Fertiliior fieret, tum pulchrior efficeretur.
 Hic locus eius erat naturæ, ut quicquid amœnum,
 Fertile, pulchrum, delectabile, delitiosum,
 Esse potest, in se comprehenderet, atque teneret.
 Inter eas uerò, quas indiderat Deus isti
 Arboreas claustro species, duplex erat arbor
 Mirifica naturæ, & conditionis abundè
 Pollentis. media regione loci una erat alti
 Stipitis, & magnis pertingens æthera ramis,
 Quæ fructus intermixto candore rubentes,
 Ac instar sphaeræ, parili compage rotundos
 Proferret, tam pulchros, quàm uirtute uigentes.
 Eius erant isti fructus rationis, eamq;
 Vim sibi seruabant, ut qui decerperet ipsos,
 Decerptosq; manu suaues adhiberet in escas,
 Iugiter acturus uitam foret, & tuiturus
 Semet ab informi illesum discrimine mortis
 Corporeæ, & uitam æternos ducturus in annos:
 Nec sensurus erat morbi tormenta alicuius
 Corporei, nec torquentem ullam animis experturus
 Tristitiam. ex mansis uitalis fructibus huius
 Arboris, indemnis poterat tam corporis ipsa
 Compago reddi, quàm pax tranquilla, salusq;
 Quæri animo: constansq; quies, fœlixq; parari.
 Arboris istius fructus arcere dolores
 Corporeos poterant, poterantq; excludera quosque
 Affectus animo, & uitam producere letam.

Altera præterea medio regionis eodem
 Arbor erat : dextra positam quæ parte priorem
 Respiciens altrinsecus, ad læuam referebat
 Sine partem ; hæc sese modicum tollebat in auras,
 Et depressa breui surgebat caudice terra.
 Sed quantò se caudice tollebat breuiori,
 Tanto maiorem extensis ramalibus umbram
 Diffundebat, & ingenti tantò magis ampla
 Rachia circuitu porrecta tenebat. honestam
 Hæc arbor umbra, & folijs speciem ostentabat,
 Et pulchros facie fructus, faciliq; paratos
 Decerptu prætendebat : poteratq; decore
 Præterito, & carptu facili quencunque mouere
 Incantum ad fructus ex se in gustum capiendos.
 Arboris istius ratio diuersa priori
 Prorsus erat, uiresq; aliter retinebat edentem
 Afficiendi. nam fructus, quos ipsa ferebat,
 Eius erant rationis, ut ex gustamine eorum
 Corporei affectus prorsum excirentur, homoq;
 Non minus in perceptum, notitiamq; doloris
 Incideret : poenamq;, arrepto corpore morbis,
 Sentiret ; quàm sensa uoluptatum, illecebrasq;
 Sensibiles grato motu gustaret. ut arbor
 Illa prius memorata suis uitam tribuebat
 Fructibus æternam, & nullo languore sinebat,
 Affectuq; animum rodi : sic altera fructus
 Hæc arbor edebat, haberent qui rationem
 Gustati, afficiendi animi, mortisq; ferendæ
 Corporibus : notamq; uoluptatem faciendi

C orpoream, sensumq; doloris utrunque ciendi.
 H anc itaque in lætam, pulchramq; loci regionem
 F ictum hominem Deus induxit, quē cum docuisset
 V t res quæque creata, locoq; inclusa beato,
 S e naturalis causa uirtutis haberet,
 A c usus, nec non monuisset, singula quæque
 T am uegeta, quā sensibilis rationis, ad usum
 Q uantum pollerent, quantumq; uigore ualerent
 N aturæ, his uerbis interpellauit amicē,
 I nstituens, tradensq; tuendæ dogmata uitæ.
 H æc, quæcunque uides, oculis quæcunque tuendo
 H auris homo, ratione tui, causaq; creauit
 C uncta, tuosq; salubriter omnia protuli in usus.
 T e quoque constitui diuinæ conditionis
 N ostræ participem, ac exemplar imaginis in te
 E xpressi nostræ: quo fit, ni fortè tibimet
 D esis, ut uitam possis traducere iugem,
 A tque hac foelici, tutaq; loci regione
 D egere: temporei donec præfixa tenoris
 C onditio deposcat, ut assumaris in oras
 A etherias: mecumq; trahas foelicius annos
 P erpetuos, uitaq; beata, & pace fruaris
 V berius, ni deesse tibi uis, est opus: ut me
 A uscultes, monitisq; meis parere procures.
 N am nostra erga te propensio postulat, ut te
 O ptemus saluum, cautumq; tibi esse uelimus
 P ræcipuè. te uerò decet pro munere uitæ,
 P roq; bonis: quæ nostræ munificentiae adeptus
 E s merito, nobis prorsus confidere, nobis

C redere, mandatis nostris parere, nec ungui
 A monitis nostris lato decedere. quod ni
 F eceris, ingratum mihi te monstraues, & te
 A rgueris tibimet nocuum. committimus ergo,
 P racipimusq; tibi pro nostro prospiciendi,
 E t consultandi studio, ne fructibus eius
 A rboris utaris; quæ consita parte sinistra,
 S e modico à terra sublato surrigit, & quæ
 N on minus obscura foliorum exuberat umbra,
 Q uam fructus faciles decerptu porrigit. huius
 A rboris excerptos fructus si manderis, hac, qua
 N unc frueris, uita priuaberis, & regione
 H ac tam fœlici subito excluderis. inire
 S i rationem aliquam uis incolumitatis, & huius,
 Q ua te donauit, pacis, placidæq; quietis,
 I stius abstineas, iubeo, fructu arboris: ad quod
 S i non cura tui potuit te inducere agendum,
 I nducat saltem te gratificatio nostri;
 E t, quam tu debes, nostri obseruatio iussus.
 E st arbor, dextra positam quam conspicias esse
 P arte loci, quæ suggeret opportuna alimenta
 D ucendæ uitæ, conseruandæq; quieti,
 Q ua frueris. quin ex alia quacunque capeffas
 A rbore, permitto, fructum; uictumq; tibimet
 D ecerptas; quoniam quæcunque creata, libenter
 E sse tui iuris sinimus. tibi nolumus esse
 Q uid. fructus, frugis'ue negatum; quominus uti,
 E x animo, & uesci possis. tantummodo ab una
 A rbore contineas, uolumus, cupimusq; tuimet

Causa, ne mortem subeas, perdasq; quietem.
His Deus admonuit uerbis hominem, patrioq;
Affectu docuit, quid opus curare tuenda
Pro uita foret, & quam ratione cauendum
Esset, ne tranquilla quies, foelixq; periret
Conditio. qui non meriti insignem rationem
Diuini erga hominem deprenderet ex ratione
Facti hominis, curaq; Dei, qua factus homo, sit
In speciosum, foecundumq; locum genere omni
Rerum introductus, non posset non manifestò
Sed altem percipere ex uerbis, quibus ipse sit usus
Erga hominem Deus, omnino dum quærit eidem
Consulere, incurrat ne quid discriminis, atque
Exitij. pro munifica bonitate sua non
Esse satis duxit Deus, ut similem sibi, & instar
Proprie imaginis efficeret hominem; nisi eundem
Effectum summa cura, studioq; monendum
Prospiceret, ne decideret, culpaq; suapte
Deficeret foelici ab ea, qua conditus esset
Viuenti ratione. quis hic satis admiretur
Affectum, studiū, meritumq; Dei erga hominē? quis
Hic non agnoscat Dei abundans, mirificumq;
Propositum seruandi hominis, lethoq; adimendi?
Sed qui debebat pro conditione suapte
Nondum corrupta peccati labe, notare
Præcipuè, exacteq; agnoscere, nil minus egit,
A quo præcipuè debebat amans reputari
Propositum: à quo præcipuè expediebat iniri
Affectus, meritiq; Dei erga hominem rationem,

I s nulla ratione Dei, propriæq; salutis
 S ubdueta, semet tota cum prole nepotum
 T radidit exitio, mortiq; addixit. ut autem
 I stius exitij series processerit, hinc iam
 E xpediatur. homo cum partu fortè recenti
 P roductus gratum hauriret per membra soporem:
 Q uo gemini sexus conuentu humana propago
 P rodiret, socioq; status foeliciores esset
 C onuictu: dextra fertur de parte iacentis
 A ccepisse Deus, quod conformaret in ipsum
 C orpus foemineum, & compingeret in muliebrem
 S exum. qui solum iam se cognouerat esse,
 C um fuit arreptus somno; simulatq; sopore
 E xcitus, aspexit sociam, specieq; uigentem,
 P ollentemq; eadem: ualdè est lætatur, & ultra
 T estatus celebri concepta est gaudia plausu.
 A h nescis incaute tibi, quàm gaudia uana
 C oncipias, & quàm plausu læteris inani.
 H æc, qua lætaris uisa, & quam plausibus ortam
 E xcipis; exitij, & mortis tibi causa futura est:
 E t quam nunc retines, est turbatura quietem.
 F æmina uix fuerat diuina condita dextra:
 C um malus, & nimium ingeniosa callidus arte
 S piritus insidias homini est molitus, & astu
 C omposito aggressus. simul exturbatus Olympo
 I s fuit ob fastum, & dignas pro crimine pœnas
 I mpius excepit tenebris damnatus: agendum
 I d sibi constituit, summiq; loco sibi lucri
 P roposuit, fieri si posset, ut irretiret

C omplures alios, uiscoq; teneret eodem.
 Q uocirca cum carum hominem cognosceret esse,
 A cceptumq; Deo, lætaq; quiete potiri,
 E t uitam summa cum fertilitate bonorum
 D ucere fœlicem: inuidia commotus, & actus
 P ropositi prauī stimulis, se uertit in anguis
 E ffigiem, & sumpsit sinuosi membra draconis.
 V t uerò melius, quod conaretur, haberet
 E ffectum, meliusq; dolus succedere posset:
 Q uæ faciliforet ingenio, fideiq; adhibendæ
 P rompta esset mulier, conuenit callidus, & se
 I nsinuans, ut erat uetitæ uicina uireto
 A rboris, est illi blanda sic uoce locutus
 Q uæ uos uana fides, quæ uos persuadet inepta
 C redulitas, ut tam pulchris à fructibus ora
 A bstineatis, & interitus formidine uana
 V os fraudari adeo suauī gustamine fructus
 P ermittatis; & illudi, falliq; sinatis,
 Q uominus istius uirtute fruamini amœnæ
 A rboris? hac pulchra qui pendet ab arbore fructus,
 E st eius uirtutis, ut ad quæcunque scienda,
 E t noscenda boni, & prauī miracula edentem
 A dmittat, nullumq; genus patiatur omissum
 N otitiæ, quod non pariat gustanti, & edenti
 N on referat. quī uos à fructibus arboris huius
 A rcuit, & studuit uos deterrere minando
 M ortem, ne fructus hos gustaretis, id egit,
 N e, qua notitia rerum ualet ipse, comestis
 F ructibus his æquè uos excellatis, & instar

THEOPOEIAE

I psius in discernendo uos sitis. ab istis
 F ructibus abstentos donec permittitis esse
 V osmet : ab insigni finitis uos tam diu abesse
 C ognitione. nihil mulier, nisi desipis, est cur
 A mplius abstineas carpendis fructibus huius
 A rboris, & pulchro noscendi munere priuam
 T e patiaris. age ergò manum protende, cibumq;
 D egusta, gustetq; æquè uir deinde procura.
 S uasibus inducta impostoris fœmina, fructum
 A rbore decerpfit uetita, gustandoq; mandit,
 G ustartetq; uiro pariter persuasit, & ultra,
 Q uem decerpisset, manibus porrexit edendum.
 Q ui modo diuino monitu, iussuq; repressus,
 M ortiferum arborei fructus acceperat esse
 I stius gustum, clademq; agnouerat ex hoc
 F ructu gustato sibi denique prouenturam :
 T am moniti oblitus, quàm iussus immemor, is se
 F œminei obsequij sic præstitit indulgentem :
 V t tam rem propriam ruerit, quàm posteritatis
 T otius. qui tot meritis fuerat cumulatus,
 A ffectusq; Deo, ut si nec propriæ utilitatis
 V lla foret ratio, quæ dissuaderet ab esu
 A rborei fructus uetiti, saltem ipsa iubentis,
 M andantisq; Dei ratio deberet abinde
 A rcere, is suasu demultus fœminæ, eò se
 A dduci smit, ut committat, quod fore damno,
 E xitioq; sibi intellexerit, atque repugnans,
 A duersumq; Dei iussis cognouerit. hunc quis
 I ngratum non dixerit, hunc quis non male cautū

F irmarit hominem, qui non ratione suimet,
 A uthorisq; sui ducta, se perdidit ipsum,
 A uthorisq; sui uiolauit iussa? negatos;
 V t gustauit homo fructus, temerataq; sensit
 I ussa Dei: subito erubuit, totosq; per artus
 C ommoto affectu pudefactus inhorruit. hinc se
 D eprendit peccasse; sui iam maxima damni
 A rgumenta uidet: propè non agnoscit eum se,
 Q ui fuerat. sensus deprendit corpore toto
 I nuersos, sentitq; nouos sine lege cieri
 A ffectus: iam se sentit mœrere, capi;
 T ristitia, iam se terrore, doloreq; carpi
 A gnoscit. patitur iam plura incommoda nudus,
 E t iam corripitur nudi, afficiturq; pudore
 C orporis. hinc subit indumenti cura suendi:
 V nde perizoma ex folijs ficus sibi latis
 T exuit, & membris tegmen sat debile nudis
 I nduit. aspectu non iam, prout ante, uigescit
 I ngenuo: nec ea se libertate, uelut mox
 A nte, gerit. timet, horrescit, uultuq; refert se
 S eruili: prout ante, Dei præsencia non iam
 E st ipsi iucunda, nec aspectum, prout ante,
 E xpetit eiusdem, nec confidenter adit iam,
 V t prius. exhorret, pudefit, quæritq; latebras;
 Q uem tamen horrentem Deus, & latitare uolentem
 V ltrò compellat, uerbisq; ita fatur. ut in te
 I mpius, atque nocens, in nosq; ingratus habendus,
 E t censendus homo es? qui, cū tibi tot bona haberes:
 E t maiora etiam posses sperare, tuapte

THEOPOEIAE

C ulpa te spoliasti, contemnendoq; nostra
 I ussa, parum tibi curæ omnino significasti
 E sse, quid acceptum nobis foret. hæccine uirtus,
 H æc ratio, qua te insigniui maximè? amico
 H æccine sunt monitu tibi tradita iussa? quid amens
 E gisti? quæ cæca animi te suasit erynnis?
 F æmina, dixit homo, mihi quam sociam tribuisti,
 E t propagandi generis comitem, fuit huius
 C ausa mali. carpsit, suasit, porrexit, amico
 O bsequio sum gratificatus, eiq; negare
 S ustinui neutique, mihi quam prorsus amandam
 I unxisti. ò bellum, promptumq; hominè, ò rationè
 C riminis excusandi aptam, dignamq; probari.
 Q uæ tibi conditio est potior, ratioq; tributa
 N obilior permittit, uti suadente sinas te
 F æmina ad indignum factu, noxaq; refertum
 I nduci? an perpendis apud quem te tuearis,
 D efendasq; tuam causam, excusesq; alienam
 C ulpam? is porro, si nescis, est, qui modo temet
 A dmonuit, legemq; cauendi tradidit: & te
 E docuit, quæcunque forent seruanda, tuenda
 P ro uita, uarijsq; bonis, quæcunque teneres,
 S eruandis. est is, qui nouerit optimè, uti te
 G esseris, & facilem, promptumq; negotio iniquo
 P ræstiteris, dederisq; manus in damna paratas.
 I s bene scit, quàm non quicquã cõtèderis, & quàm
 T e facili ratione capi permiseris. anguis
 A stu tentatum te nullius esse, dolo te
 A ggressum nullo cuiusquam callidioris,

Teq;

T e q; magis uasfri, bene nouit. uti muliebri
 T e suasu facile inflectendum, ultroq; mouendum
 P rabueris, bene tam callet, nouitq; patenter,
 V t frustra propriæ quicquam prætexere culpæ
 C oneris, crimenq; tuum extenuare. uideri
 S iqua potest forte admissæ excusatio noxæ
 C ompetere incauto, quoties authore ferat se
 M aiori peccasse, eiusq; alleget, & edat
 C onsilium, excusans culpam, extenuansq; reatum:
 Q uam facis absurde, ac inconuenienter agis tu,
 D um conaris homo culpam extenuare reatus,
 Q uem suasu muliebri incurreris, & bene facti
 A dmonitus contraxeris? excusando reatum
 S ic non extenuas, ut uel fuci merearis
 C enseri reus, & dementis ineptiæ haberi
 S ons: peccans nimisq;. commissi criminis ergo
 I udicium Deus acturus, pœnasq; sequaces
 D elicti declaraturus utrique locutus
 S ic homini, panditq; admissæ incommoda noxæ.
 Q uî nostri monitus, & cognita iussa fuere,
 N on patiuntur, uti quicquam prætere iuste
 P ossitis, quo uestra admissi culpa leuetur
 P æto aliquo: pœnasq; euadere iure queatis.
 I usti iudicij ratio deflagitat, ut dum
 Q uæsistis, uetitiæ fructus gustando fugaces
 A rboris, ad nostræ audaces accedere caprum
 N otitiæ, nobisq; pares euadere rerum
 C ognitione, bonis compluribus, agnita uobis
 Q uæ fuerant, priuimini, & agnitione malorum

THEOPOEIAE

M ultiplici affecti, nil pacis, nilq; quietis
 N oscatis. dum tentastis acquirere uobis:
 Q uod nostri iuris foret, & contra mea iussa
 F ructibus à uetitis non abstinuistis, id omnis
 I uris, & imperij, quod tam uestri ratione,
 Q uàm rerum, proprium uobis bonitate meapte
 T radideram, uestra culpa, uestroq; maligno
 P roposito amisistis. dum eompescere uosmet
 N equaquam uetita uoluistis ab arbore, quicquid
 I uris in arboribus reliquis regionis amœnæ
 H uius habebatis, uosmet fraudastis. abusi
 C um sitis, quo donaram uos, otio: agendo
 Q uod nec conducebat uobis: nec mihi gratum
 E xistebat, inibitis amodò plura laborum,
 Q uàm quæ penè queant ferri discrimina; ut ipsam,
 C uius perdendæ induxerunt otia causam,
 P erdere mox possint cumulata negotia uitam.
 N am quæ sufficiebantur uobis alimenta,
 D um neglexistis; uetitiq; cupidine fructus
 A llecti quæsiuistis contraria uitæ
 D ucendæ; adduxistis eò uos, interim agendæ
 V t sitis uitæ nulla opportuna habituri
 N utrimenta, nisi infesto quæsitæ labore.
 N on gratis homo tu posthac alimenta, cibumq;
 A ccipies, uerum sudore tuoapte laborans
 A cquires. quæ terra dabat tibi sponte cibatum,
 A tque inculta tibi fruges tribuebat, auara
 M ox erit, & fructus etiam exquisita negabit:
 A tque tuos ultrò frustrabit culta labores;

S æpeq; te foetu sperantem ludet inani.
F æmina, quæ faciles tribuisti suasibus aures
S erpentis, uetitisq; manus es fructibus ausa
I nycere, & nostros audax perfringere iussus;
N on faciles adeò partus patiére, nec edes
D enique tam facile in uitam prolem pariendo,
Q uàm deduxisti in mortem condendo. labores
Q uæ generi humano peperisti iussa refringens,
E t uetita fructum carpens ex arbore, tu te
M ox æquè magnos referes pariendo labores.
Q uæ persuasisti imperiosa uiro uetitæ esum
A rboris, imperium subiecta uiri experiere
P osthac, obsequiumq; uiri summissa subibis.
Q uæ tibi cum serpente fuit concordia, cedit
S ic tandem, ut fiat discordia mutua, seq;
N on minus insensum sit præstaturus is in te,
Q uàm tu prorsus ei sis pernitiôsa futura.
S ed cui impostori cessit uictoria, posthac
A ttritum referet caput, & retro superatus
C edet, & audebit minimè contendere contra;
S ed petet insidijs solummodo terga, sequensq;
C alcibus instabit. satius, meliusq; fuisset
I lli, si nunquam facilius tentasset id audax:
C onditio fuerit multò infœlitior eius
P ostmodo. perrepet terra execrabilis inter
C ætera uiuentum: & terram depascet inertem
E xpēs, & nullis gradiendi uiribus hærens.
V t Deus expressit sancti iustissima sensa
I uditij, & recto meritis examine pœnas

THEOPOEIAE

E xplicuit : regione reos præcepit amœna
 C edere, fœliciꝫ loco mandauit abire :
 C ustodemꝫ loci posuit ; qui flammeo , & igne
 E nse coruscanti perstans aditum obseruaret :
 E t uigili fructus custodiret statione
 V itales . qui factus homo fueras dominator,
 P ossessorꝫ loci tam fertilis, atque beati,
 E t uitam poteras summa cum pace quietam
 D ucere perpetuò, dum te malus occupat error,
 E t prauī demens capit indulgentia sensus ,
 N on tam formosa, & leta regione loci te
 P riuasti : quàm te morti, uitæꝫ labori
 O bstrinxisti amens : qui non habita ratione
 T am placidi, lætiꝫ status peccaueris, & te
 V ltrò in pernitiam, miseræꝫ incommoda uitæ
 I ntuleris sum tu facile obseruare ualeres
 I ussa Dei, cum tu facilem tibi met dominandi,
 O bstandiꝫ malo, rationem prorsus haberes :
 Q uæ fuit hæc animi peruersio , quæ ue maligna
 I mprobilas, ut temet præbueris facilem sic
 A d delinquendum, faciliꝫ adeò, quod iniquum ,
 D isplicitumꝫ Deo scires, patraueris ausu ?
 R es absurda nimis, nimis à ratione aliena
 H æc fuit : ut rueres , cum posses marte cauere
 V el modico, & casum tenui uitare labore.
 Q ui facili adnixu poteras sedare rebellem
 S ensum, & quasque cupidinis occurrentis inanes
 I llecebras pugna exili compescere, temet
 A dduci permittis eò, ut uioles , temeresꝫ

Iussa Dei, teq; in discrimina aperta malorum
 Coniicias, suasu muliebri, speq; fugaci
 Commotus. si duntaxat tibi nocuisses
 Peccando, solumq; tuo tibi damna tulisses
 Crimine, mirari solum possemus ineptam,
 Insanamq; tuam peccandi conditionem :
 Et pro communi specie, humanoq; dolere
 Affectu, miserum tantis cecidisse bonis te.
 Sed cum peccando obfueris nobis, generiq;
 Toti hominū labem, mortemq; adduxeris, est quod
 Possimus grauius tibi succensere, tibiq;
 Iure indignari. quis enim iam comprimat in te
 Iras ex nobis, qui cogitet, ut miseri nos
 Impietate tua simus, poenasq; luamus
 Aequē nos noxæ, quam perfidus admisisti.
 Ni frangendo fidem uiolasses casta supremi
 Iussa patris, ni gustando fructus temerasses
 In te iura Dei, non tot sentire labores,
 Totq; pati ærumnas nobis contingeret : & quam
 Difficilem patimur mortem, neutique subiri
 Accideret. tu causa mali, tu causa laboris,
 Interitus tu causa. genus per semina totum
 Commaculas, uirusq; mali traduce per omnes
 Æta diffundis. nisi tu gustando negatos
 Fructus, præceptumq; Dei uiolando fugari,
 Expelliq; loci pulchra regione fuisses
 Commeritus : tibi quæ fuerat concessa, tuæq;
 Posteritati habitanda, frui possemus ea nos
 Nunc quoque, & immortalē ibi uitā ducere larga

THEOPOEIAE

C opia abundantes rerum, nulloq; grauati
 C orporis, aut animi morbo. cum tot bona tam nos,
 Q uam te respicientia, nobis impietate,
 N equitiaq; tua abstuleris, cum commoda uitæ
 I mprobitate tua tot perturbaueris, & tam
 E œlicem, lætumq; statum interruerteris, ecquis
 C ontineat, qui non uehementi excandeat in te
 I ra, teq; tui non asserat ipsius hostem,
 D eq; tua meritum nimium male posteritate?
 T ot bona ademisti nobis, mala tot peperisti,
 V t nulla in te de nobis meritum male, sumi
 I ra queat sat digna. bonis solummodo non nos
 P riuasti: & uitæ immortalis nos spoliasti
 M unere; uerum etiam uitam, quæcunque relicta est,
 S ic miseram, plenamq; malorum constituisti:
 V t morte hæc ipsa infœlicior esse uideri
 P ossit, & interitu peior quocunque putari.
 V t se uidit homo pulchra regione fugatum,
 F œliciq; loco expulsus: imo corde dolorem
 C ontraxit, multumq; animo concussus, in hæce
 V erba querens mœstam profudit pectore uocem.
 Q uam me fœlici deiectum conditione
 C omperio? quam me læto, dulciq; bonorum
 D eprendo cumulo spoliatus? lætus, egensq;
 N ullius omnino uitam cum pace trahebam:
 P ulchraq; ducebam fœliciter otia abundans
 R ebus, & omnigena diues ratione bonorum.
 O mnis eram immunis penitus languoris, & expers
 T ristitiæ. me nulla molestia conflētahat

C orporis, atque animum nullus dolor afficiebat.
M e miserum : quas in turbas, aciesq; malorum
I ncidi? & in uitæ memet discrimina quanta
C onieci? hinc corpus uictus affligit egestas,
I ndè dolor subiens animum corrodit, & agram
A ffectus mentem perturbat noxius. ille,
I lle ego, qui pridem fœlix, omniq; bonorum
V bertate fluens, nihil omnino experiebar,
Q uod corpus torquere, animumq; affligere posset:
E t tam causa animi, quàm corporis omnia habebã
C ommoda, nunc uictum cogor mihi quærere, nũcq;
V itam per duros miseram traduco labores.
N ec minus indigeo rebus, quæ corpus ad ipsum
P ertineant, quàm nulla animi solatia mœsti
S entio, & ægrentis mentis medicamina nulla
E xperior. non curæ animum, mentemq; minores
S ollicitant, quàm conficiunt incommoda corpus.
H ei mihi, quid tãdem mala conqueror illa, mihimet
Q uæ conflauì amens; & quæ peccando mihi ipsi
C ontraxi? haud quaquam cõquestio iusta malorũ,
Q uæ nostrapte opera, culpaq; edueta molestant
N osmet, & affligant. quantò querimur grauiora
E sse mala, & quantò maioribus attestamur
N os tangi ærumnis, quas produxerimus ipsi
N obis; nos tantò nostram conuincimus esse
M aiores noxam: tantoq; reos magis ipsos
N os facimus. sed cur nosmet non maximè agamus,
M onstremusq; reos, qui nobis tot mala spontè
E gerimus, iussuq; Dei, bene sic, adeoq;

O iiii

THEOPOEIAE

De nobis meriti, & largiti tot bona nobis,
 F regerimus? mulier luimus de crimine poenas
 H as meritò, patimurq; graui mala digna reatu.
 S ed sicut, meritò mala tot nos ferre, fatendum est,
 E t, quas omnino poenas mereamur, inire:
 S ic est optandum, ut nostri miseratio iustum
 E xcipiat quandoq; Deum: qui pro bonitate,
 A c pietate sua nos his aliquando malorum
 L iberet inuolucris, & pristina iura quietis
 I ntegrat, & uitæ deperdita dona rependat.
 Q uod si, nequaquam nostræ sinit impia noxæ
 C onditio, grauitas ue errati admittit, ut his nos
 S oluamur damnis, & restituamur ad auras
 V itæ perpetuas, saltem quæ criminis insons
 P osteritas, & qui nil peccauere nepotes,
 H isce malis exoluantur: uitæq; perenni
 R eddantur, nullasq; luant pro crimine nostro
 P oenas, nec subeant alienæ incommoda culpa.
 T alia fundebat mœrenti pectore, pulchri
 S ede loci depulsus homo: noxæq; dolorem
 C ommissæ eximium claro sermone probabat:
 C um pater omnipotens, genitorq; benignus ab alto
 A udiit, & querulas hominis mœrentis amica
 A ure preces hausit: subitoq; misertus, opem tum
 T radere solando, tum sufficiendo necessum,
 C onstituit: miserisq; reis succurrere: quantum
 P eccati ratio permetteret, atque precantis
 C onditio pateretur. ea est bonitas Dei, & erga
 I psum hominem propensio, ut abstineat prodesse

N unquam hominī, quātū exacti sua cautio perfert
C onsilij, patiturq; hominis susceptio, siue
C onditio. Deus ergo querētem hominem miseratus,
P rimum indumento confecto ex pellibus ipsum
I nduit, & contra pluuias, & frigora corpus
M unijt, inde animum est uerbis solatus amicis :
L ongaq; successus percurrentes secla futuri
A cceptos sibi complures pietate nepotes
P rodidit, & memorans fœlicia dona salutis
M ittendæ, uerbis oracula sancta reclusit,
S olamenq; adhibens, sacro est sic ore locutus.
Q ua te notitia interdicto ex arboris esu
A rcebam, fuit hæc; qua nunc incommoda noscis,
E t mala perpetiens sentis. dum reddere nobis
T e similem noscendo cupis, te deiicis infra
C onditionem hominis. tamen hic confide, malisq;
H is constans obsiste : meo quæ cuncta fauore
A equius accipies, & lenius experiere :
D onec eò perueneris, ut compage soluta
C orporis, istinc eripiare; animoq; perenni
I ncolumis statuaris, ubi uersere; quousque
T e demissa salus traducat in æthera; teq;
E xcipiens leto iucundet munere uitæ;
E t mage, quàm fueris, reddat, faciatq; beatum.
N am cum maturum uitij permiserit ulcus,
E t ratio errati medicamen siuerit addi
V tiliter, mittam, qui te, totamq; nepotum
P rogeniem exitio soluat, durisq; malorum
C ladibus eripiat. pius hic, & mitis aget se

THEOPOEIAE

S ponte sua in mortem, nec detrectabit obire:
 Q uo uestro illatam depellat crimine mortem,
 E t generi humano uitam reparet moriendo.
 H ic ligno occumbet, & ligni munere uitam
 R estituet, ligniq; iniens tormenta, salutem
 A fferet, & ligni toleratu diluet omnem
 C ontractam ex ligno labem. conflastis uti uos
 P ernitiem ex ligno: & uobis mortem, generiq;
 V estro, decerptu ligni peperistis acerbam:
 S ic lignum subiens hic, uitam conferet, & ui
 P erpeffi ligni tam uos, quàm crimine uestro
 O bstrictos morti, redimet de morte. salutem
 Q uam uos, & uitam ligno amisistis, hic idem
 R estituet ligno. quam mortis conditionem
 L igno incurristis, ligno moriens meus hic uos
 S oluet ea. quem dico meum, de semine uestro
 C orporis assumet compagem, uestraq; dici
 P rogenies poterit. prodibit semine uestro
 H ic meus: interitu qui uos, uestramq; propagem
 E xoluet moriens, uitæq; ad munia lætæ
 A dducet, mortem patiens. spem sumite certam:
 Q ui uos morte, malisq; exoluat, prole futurus
 E x uestra est, uestroq; oriturus sanguine. inite
 G audia, & infestas animis depellite curas;
 Q uandoquidem uestræ mihi maxima cura salutis
 E xistit, magnoq; ut prosim, proficiamq;
 V obis, adnitor studio. confidite nobis,
 I nq; fide nostra persistite, nec dubitetis
 V os tri nostro seruatum munere: nunquam

S um deserturus uosmet, uestramq; propagem :
Q uin, quantum liceat, tuear, foveamq; : quis in uos
E xtiterim, qualemq; erga uos præbuerim me;
V os bene calletis. quantum sperare queatis
D e me, cum notum ex meritis, quæ contuli, habere
S at ualeatis, erit uestrum, solamen inire
T ristitiæ, & mœstos animi compescere luctus.
C ur non interea pariter solatia uobis
F erre queant, quicumque pij de sanguine uestro
S int orituri homines : quos nobis maximè amicos,
A cceptosq; fore agnoscatis, & integritate
N on minus egregios uitæ, morumq; futuros,
Q uam fide, & omnigena mentis uirtute probatos
P ercipiatis. erit trinepotis filius, & qui
S eptimus à uobis ducatur origine : cuius
T anta sit in nostri cultum, studiumq; futura
S edulitas, nobisq; adeò propensa uoluntas
C ratificandis, ut tandem seruandis ab omni
M orte sit illæsus, necnon regionis in eius
F ælicem, pulchrumq; locum ducendus, abacti
D e qua uos estis. locus hic habitabitur isti
V nà cum Thesbite uiro, qui sanguinis æquæ
V estri erit, adueniant donec præscripta ineundi
T empora certamen praua cum prole draconis,
Q ui uos decepit : contra quam strenuam, & acrem
N auabunt operam : & nixu, ualidisq; resistent
V iribus : excipiat donec certamen, ab alto
Q ui ueniat, nostroq; sinu procedat. is æquæ
C orpore comparens, quod uestri sanguinis ortu

Ceperit, infringet vires, omnemq; potenti
 Prosterne dextra vim bellatoris iniqui.
 Procedet pariter uestro de semine, toto
 Tempore qui vitæ mecum consentiat, & me
 Proposito obseruet constanti, & pectore firmo
 Perstet amans nostri. quare seruabimus unum
 Hunc cum prole sua, cum nostræ prouida libræ
 Exposcet ratio, ut generis delicta nefandi
 Expurgemus aquis, missoq; nouemus aquarum
 Diluuium genus humanum. dabimus rationem,
 Trademusq; modum, quo constructa queat arca
 Hic se, progeniemq; suam indemnem, incolumemq;
 Custodire ab aquis; quæ sint habitaminis omnem
 Terrestris faciem oppressuræ. munere nostro
 Hic genus humanum tutum seruabit ab undis,
 Et quodcunque genus terrestre animantis eodem
 Arcæ subsidio illæsum custodiet. æquè
 Sanguine de uestro prodibit, qui pietate,
 Et fidei uirtute sua mereatur ab igne
 Caldeo auferri, statuiq; parens generosus,
 Multiplicisq; pater gentis. prompto hic alacriq;
 Hospicio me suscipiet, mensaq; benignè
 Admittet posita. tanto capietur hic in me
 Affectu, tantamq; fidem sibi contrahet, atque
 Concipiet de me, ut nec nati parcere vitæ
 Sit semet permissurus, quo gratificetur
 Nobis, mandatisq; meis obtemperet; hic se
 Gratum adeò, acceptumq; mihi præstabis, ut ipsum
 Sim delecturus, cuius de semine gentem

E ducam, quam præcipuo complectar amore,
 Quæque mei in primis cultus studiosa sit. unde
 I nstituam signum, quo se notet ipse, suosq; :
 E t quo quosque suo edendos de semine curet,
 P ræcipiatq; notandos : cui qui filius annis
 P rouecto, nostro continget munere, sicut
 N on pietate patre inferior, sic corpore casto
 E xcellet patrem : cuius pia uota, precesq;
 P ollebunt adeò : ut sterili de coniuge prolem
 S uscipiat geminam : geminosq; ex coniuge natos
 I mpetret : quorum qui posterior referet se
 I n lucem, tantum nobis probitate placebit,
 T amq; mihi candore animi, mentisq; nitore
 G ratus erit : tantumq; mihi se reddet amicum,
 V t sibi adepturus mutatum nominis ex me
 C onspecto, & mecum luctam subiturus. is edet
 M ultiplitem prolem : & genti, cui constituendæ
 P rincipium dederit, parili ratione relinquet
 N omen. ab hoc nunquam tutando, siue iuuenendo
 D eficiam. quin mirificis rationibus ipsum
 A' famis eripiam discrimine. tantus apud me
 H ic erit, ut non mira minus prædicere fando
 S it ualiturus, quàm successu cuncta habiturus,
 D enique, quæ cupiat, læto. compluribus unus
 H uic erit ex natis iuuenis, qui corpore castus,
 A tque animo sincerus, heræ dum turpe recusat
 F lagitium, & pœnas tolerat patienter iniquas,
 D educatur ad excelsi fastigia honoris,
 I mperiumq; super populos, gentesq; capeſſat :

THEOPOEIAE

Hic præclarus honore, potensq; opibus, charitate
 Se præstabit ea in patrem, fratresq; iuuandos,
 A quibus offensus foret, ut specimen probitatis
 Gregium exhibiturus sit, mireq; benignum,
 Munificumq; animum ostensurus. se quoque uestro
 Semine aget, cuius sit mansuetudo futura
 Insignis, præstansq; animi constantia. soluam
 Hoc duce dilectam gentem, redimamq; grauantem
 Seruitio. meus internuntius hic erit, atque
 Interpretes, qui iussa ferat, mandataq; regi,
 Et populo mea promulget. hoc iura ministro
 Institutam, legesq; dabo tam religionis,
 Quam putealis. erit magna huic præstantia agendis
 In rebus. non plura domi præclara, foris quam
 Exiget. intrepido quæcunque pericula inibit
 Consilio. non quoquam alio miracula ministro
 Plura edam, non plura feram, maiora ue rerum
 Ostenta, aut signa. hic mecum persistet aperto
 Vultu, sermonesq; domesticè habebit, Et unam
 Conseret. hic mecum sublimi in monte manebit
 Perq; quater denos orbes, tractusq; dierum
 Eiunus mecum populi de rebus agebit.
 Hic uarijs curis, uarioq; labore premetur:
 Quo rectè populi rebus sibi consulat à me
 Commissis. huius qui suscipiet morientis
 Munus me tradente: pius, mitisq; nitebit
 Omnigena uirtute, manuq; paratus, Et arte
 Militiæ instructus, populum deducet in oram
 Terræ præscriptam fœlicis. origine uester

Hic pariter, uestraq; ætus traduce, precando,
Orandoq; à me impetrabit, ut ordine sueto
Sol cedat, sistensq; diem producat. abundè
Hic plures alios possem numerando referre,
Qui uestro processuri de semine, tam sint
Virtutum merito, & uitæ probitate futuri
Illustres, quàm relligione pie merituri
De nobis. possem multos numerare futuros
Aequè de uestro ducentes sanguine semen,
Qui nostra imbuti diuini numinis aurâ,
Sint arcana animi nostri mortalibus ore
Fatidico pansuri, & permittentibus ultrò
Nobis, consilij nostri secreta daturi
In uulgum. qui casta relligione, proboq;
Virtutum cultu spectati, mira operante
Me sint facturi, speciosaq; gesta, cauendo
Tam mala, quàm lætos successus efficiendo,
Laturo: plures etiam de stirpe futuri
Sunt uestra. fuerit, subitos qui cœlitus ignes
Eliciet, nostraq; opera confundet iniquos.
Incolumes qui se referant ex ignibus, & se
Ex flamma indemnes rapiant candente, futuri.
Immani qui se conseruet ab ore ferarum
Illesum expositus, qui se de uentre profundo
Eripiat ceti nostra uirtute, futurus
Est æquè. non deerit item qui corpora rerum
Augeat, immutetq; mea subnixus opum ui.
F lumina qui sistat, cursusq; refrænet aquarum:
Et qui defunctos rursus ad munia uitæ

THEOPOEIAE

R estituat, reuocetq; mea uirtute peremptum
 A d uitam corpus : uestra de prole futurus
 E st pariter . sed quosque horum dimitto , uolensq;
 P ratere, ne longa moram tractatio segnem
 A fferat, & uestras numerus quàm maximus aures
 C onfundat. non dimittam tamen inclyte te rex,
 N ec te präteritum patiar : qui mitis, & omni
 V irtutum specie præclarus, semine ab horum
 E s processurus. pastorem te gregis ungam
 I n regem, tollamq; humili de sede supremos
 A d iuris, regniq; gradus. tu munere nostro
 V ictor eris, contraq; feri inuicta arma gigantis
 I nsignem referes palmam. quæ cura tuendæ;
 R elligionis erit, quæ prompta, & prona uoluntas
 P arcendi, offensasq; remittendi fuerit : sic
 A cceptum, carumq; mihi te reddere quibunt,
 V t sim passurus te nulla arcana latere,
 S imq; retecturus mysteria magna. futuro
 H oc uos letari nimium , & gaudere nepote
 F as fuerit. talis ferat hic solatia uobis
 M agna nepos : quorum de stirpe sit hic oriturus,
 N on minus egregia uirtute colendus, honore
 Q uàm claro celebrandus : habetis nèpè quod ultro
 S olamen capiat, & exultetis abundè.
 R ex erit hic præstans, & præstans carmine uates :
 H ic scito referet nostras modulamine laudes :
 N ostraq; uaticino celebrabit munera cantu,
 E t nostri pandet præclara uoce tenorem
 C onsilij : numerisq; edet mysteria sacris .

Huius

Huius præterea, quem nec reticebo, futurus
 Est præstans natus; cui tanta scientia rerum
 Suppetat, & tam larga animi prudentia, ut omne
 Longè excessurus doctrinæ sit rationem
 Humanæ, ac omnem noscendo, sciendoq; sensum
 Humanum superaturus. hic munere nostro
 Percipiet rerum naturam quanq; : scietq; ,
 Quæ uirtus cuiusque rei, quæ forma quibusque
 Inrita sit rebus. nihil hunc latitabit in omni
 Naturæ specie; noscet, quancunque operandi
 Vim teneat rerum species sibi quæque. sciendi
 Omne genus plenè accipiet. quapropter ad ipsum
 Eternæ accedent gentes, populiq; remoti:
 A quo de rebus dubijs doceantur, & à quo
 Incerti rerum addiscant. hunc fama per omnes
 Efficiet celebrem terras. referentur ab omni
 Dona plaga. hic templum mihi nobile cōdet, opusq;
 Patri interdictum summo præstabit honore.
 Se uestro pariter referet de sanguine, multo
 Tempore post, alius rerum indagator, & arte
 Scribendi miranda potens. secreta per ipsas
 Tradita propages scriptis hic inseret, & me
 Percipiente, dabit scitis arcana legenda
 Ingenijs. mihi carus erit, uirtuteq; multa
 Acceptus. solerti opera præstabit, & acri
 Ingenio efficiet: ne quæ monumenta meorum
 Sint operū, et nostra erga hominē merita attestetur,
 Intereant, arcanaq; uiuendi documenta
 Perdantur. quot se clari uirtute, probiq;

THEOPOEIAE.

R eligione uiri referent de semine uestro,
 P enè tot insignes edentur foeminae, abundant
 Q uae tum uirtutum cultu, tum relligiosa
 I ntegritate animi: quas interea tamen esse
 P ræteritas uolo: quandoquidè ad solamen agendum
 V obis, uel debet promissio facta salutis
 E sse satis, uestraq; salus oritura propage.
 H is deus est, habita nulla ratione receptæ
 O ffensæ, mæstos homines solatus amicè:
 N ec solando minus, quàm promittendo salutem,
 E didit argumentum insigne suæ bonitatis,
 I nq; hominem charitatis: dum non soluere damnis
 D untaxat decernit eum, sibi quæ peperisset;
 S ed solari etiam interea, donec redimatur,
 S oluaturq; malis, tentat, quæritq; benignè.
 A pprimè cupidum Deus, & uehementer amantem
 O stendit se hominis: dum non satis æstimat esse,
 V t tribuenda salus in tempore decernatur,
 N i quoque curet eum solari; ut lenius, in quos
 S ponte sua inciderit, subeat, toleretq; dolores:
 D onec decretæ adueniant præscripta salutis
 T empora, Iustitiæ arcano dilata tenore.
 M ira quidem species hominis, compagoq; ficta
 A rte Dei, longè potius, quàm cætera rerum
 C orpora uiuentum debet pollere mouendo
 I n diuina homini. porro si corporis ipsa
 C ompages tot constans partibus, & uariatis
 M embrorum ordinibus tot conciliata putetur:
 N on in naturæ totius conditione

C
T
V
E
P
M
N
P
D
C
D
A
P
I
E
A
I
A
C
O
S
N
E
P
T
F
E
P
D

Corporea, quid comperietur, quod ferat artem
Tam miram, tantamq; Dei demonstret agentis
Virtutem. Sin uerò animæ ratio excutiat,ur,
Et quæque ipsius uis, siue potentia rectè
Perependatur; erit nihil, & nihil inuenietur
Mirius in tota uiuenti, siue animata
Natura; & quod plus miraminis excitet: atque
Producat, mirumq; Deum magis, atque potentem
Designet. hominem si præcipuè reputata
Compages hominis per miratus rationem,
Depensumq; potentis, mirificiq; uigoris,
Ad cultum, studiumq; Dei deducere, siue
Pronotare potest: quantò debent magis posse
Id præstare Dei merita erga hominem memorata,
Et perperensa, quibus formatus homo reperitur
Affectus? quin erga hominem cumulus meritorum
Is diuinorum deprenditur, ut, nisi amore,
Affectuq; Dei tangatur homo, & uehementer
Corripiatur: haberi plumbeus, attonitusq;
Omnino, nedum ingratus mereatur. honora
Si Deus effigie, & pulchra inter cætera forma,
Naturaq; hominem finxit; si quæq; animantum
Et res quasque creans penitus dirrexit in usum,
Profectumq; hominis: si præceptis, monitisq;
Tentaui cohibere hominem, retinereq; ne, qua
Formatus frueretur, conditione beata
Excideret: si postquam præceptis, monitisq;
Post habitis cecidisset homo, culpaq; suapte
Damna incurrisset, pariter curauit eundem

THE OPOEIAE.

Soluendum damnis, ac interea solandum,
 Firmandumq; : quousque solutio conficeretur :
 Quis fuerit, qui iura hominis custodiat, & non
 Prorsus ab humano decedat, cui meritis tot,
 Muneribusq; Dei non commoveantur ab imo
 Viscera? & affectus charitatis maximus erga
 Tam bonum, abundantemq; datorē non moveatur?
 Si nil præterisse Deus reperitur, omissum
 Si liquisse nihil prorsus deprenditur, ex quo
 Declarare suam posset bonitatem, & amorem
 Erga hominem monstrare suum: quidnā impietatis
 Id fuerit, non tangi hominem, affectuq; moueri
 Contra: nec grato animo, tot muneribus, nec
 Affectu tam mirificæ bonitati, & amori
 Respondere? Dei si protestatur amorem
 Erga hominem, non solum hominis natura, tenorq;
 Ipsius, sed tota etiam productio rerum,
 Et natura; quid est id scuitiæ, & feritatis
 Extremæ, tam promptum non agnoscere amoris
 Diuini affectum; aut contrā non mutuo amore
 Accipere? hæc præpostera quæ nā, & praua uolūtas
 Est homini, ut quodcūque bonum contingat inesse
 Ipsi, uel rebus diuino munere causa
 Ipsius; quo præcipuē deberet in acrem
 Affectum, cultumq; Dei duci, atque moueri;
 Sic utatur eo; ut cuius deberet amorem
 Excire, auertat: cuius augere alioqui
 Cultum deberet; minuat, penitusq; remittat.
 Ah prauos usus tu corrige, qui tribuisti

C onditor . adde modum, conferq; benigne tenorem
 V tendi, & tam propositum tu suffice, quàm uim
 P ræsta, nequid eorum, quæ teneant rationem,
 N aturamq; boni, prauum redigatur ad usum;
 S ed uertantur eo, quò debent cuncta, salute
 P ro querenda, foeliciq; statu potiundo.
 C um bonus, omnipotensq; Deus, solamine amico
 F irmasset collapsum hominem, iam Sole redaeto
 A d metam, cursum absoluebat sexta dierum :
 P erpetuoq; dies tractu iam septima inibat
 P rincipium : qua continuo subeunte, creandis
 I mpositus finis rebus : compageq; tota
 N aturæ, & mundi edueta, Deus abstulit arte
 C ondendi : faetoq; operandi fine quieuit :
 A d cuius letam nos ò trasire quietem
 I am liceat, simulac operandi terminus isti
 C ontigerit uitæ : uitæq; laboribus istis
 P erfunctis, sextæ complerimus æta diei.

COLLEGIMVS HOC IN LOCO ER=
 rata notatu digna, quæ sic corrigenda admo=
 nuimus: atque illud simul, per a primã,
 per b secundam paginã indicari.

Pagina	uersu	errata	corrige
6 a	6	quànque	quamq;
16 b	17	quam'que	quanq;
23 a	22	deceedre	decedere
30 b	26	concoëptum	conceptum
33 a	28	ex ni	ex ui
36 b	15	sic solum	sit solum
36 b	16	sit eo	sic eo
39 a	26	effluat	effluit
39 a	28	nidetur	uidetur
41 b	17	ruditare	ruditate
43 b	30	diuinæ	diuturnæ
49 b	7	quenq;	quemq;
52 a	18	lata'ne	lata'ne
64 a	13	egissent: quæ	egissent: si quæ
65 a	10	quanq;	quamq;
77 a	30	protendit	protendat
78 a	18	modo tribuēdū	modo quid tribuēdū
90 b	14	quanq;	quanquam
90 b	26	inijcaitur	inijciatur
91 a	9	Mirifice	Mirificæ
95 b	11	Ipsorum	Ipsarum
99 b	26	Torpedo	torpedo

Pagina uersu errata corrige 124

100	b	1	stella	Stella
101	b	18	cognitionem	agnitionem
104	b	5	contaminis	conaminis
107	b	28	perpeuò	perpetuò
108	a	22	animis	animi
108	a	28	excludera	excludere
113	a	16	peccás nimisq;	peccansq; nimis.
114	a	7	condendo.	comedendo.
114	a	23	facinus	facinus

A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes quaterniones præter P duernionem.

APVD ALDIFILIOS.

VENETIIS M. D. LI.

005032749

